

OBSAH

04

**30. ROČNÍK BIENÁLE
ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA
2025**
Úvod

09

**BIB 25 – AZYL IMAGINÁCIE
A SLOBODY UMENIA**
Prihovor Zuzana Jarošová

11

MISIA BIENÁLE
Reflexia Zuzany Jarošovej

13

**BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ
BRATISLAVA A JEHO
JUBILEJNÝ 30. ROČNÍK**
Reflexia Silvie Slavčovej

16

**ÓDA AKO APOLOGETIKA
A NAOPAK**
Reflexia Juraja Žemberu

21

**BIB A JEHO VÝZNAM
V SÚČASNOSTI**
List od predsedu poroty BIB
2025 J. A. Tàssiesa Penella

26

**BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ
BRATISLAVA: ŠEŠTDESIAT
ROKOV PRÍNOSU K TEÓRII
ILUSTRÁCIE**
Prihovor Marije Ristić

29

**LABYRINT UMENIA
A ZRKADLO DUŠE
HLOŽNÍK – BRUNOVSKÝ –
KÁLLAY**
Výstava v SNG

32

**TRAJA - RÓBERT
DÚBRAVEC, ONDREJ ZIMKA,
NADA SERAFIMOVÍČ**
Výstava na Bratislavskom hrade

34

**UNITED BY ART – NANA
FURIYA A PETER UCHNÁR**
Výstava v Slovenskom
národnom múzeu

36

**MOJA PRECHÁDZKA
S GULLIVEROM**
Autorský článok Petra Uchnára

**POSUDOK OD PROFESORA
DUŠANA KÁLLAYA
K OCENENIU PETRA
UCHNÁRA NA BIB 2025**

41

**PLAKETA ĽUDMILY
POD JAVORINSKEJ PRE
MARTU ŽILKOVÚ**
Medailón od Štefana Timka

44

**PLAKETA ĽUDMILY
POD JAVORINSKEJ**
Prihovor prezidentky IBBY
Basarat Kazim

45

**BALET ČARODEJNÍK
Z KRAJINY OZ**
Sprievodné podujatie BIB 25

47

**MEDZINÁRODNÉ POTULKY
ZA DIVADLOM PRE DETI**
Reportáž Emmy Kováčovej

55

**LITERÁRNE BESEDY NA
DOLNEJ ZEMI**
Reportáž Vydavateľstva
Matice slovenskej

58

**PROJEKT 3000 KNÍH PRE
KRAJANOV**
Reportáž Vydavateľstva
Matice slovenskej

60

**JOZEF LENHART:
SPOMIENKY DÁVAJÚ
STAVBE NÁŠHO ŽIVOTA
ZMYSEL**

64

**TALENT JE KRÁSNA VEC,
ALE V TUZEJE HO NEKÚPIŠ**
Autorský článok Juraja Žemberu

70

**DETSKÉ PUBLIKUM MILUJE
ZÁZRAKY!**
Rozhovor s riaditeľkou
Mestského divadla ACTORES
v Rožňave

74

DOMÁCE UČENIE
Odborný článok Silvie Hajdúovej

76

DRAMATOTERAPIA
Odborný článok Silvie Hajdúovej

80

**NA OBZORE JE VÝCHOD
SLNKA I SÚMRAC**
Recenzia Marty Žilkovej

83

**ZÁCHRANCA ROZPRÁVKO-
VEJ RÍŠE JE VANKÚŠIK
HAJÚŠIK!**
Rozhovor s R. Čerňanským
a Luka Brase

86

TÚLAVÝ BRAČEK
Recenzia

88

HUGO A JEHO KAMARÁTI
Recenzia

91

ROZPRÁVKY Z PAPUČKY
Recenzia

94

**JOZEF LENHART
A JEHO
VIANOČNÁ ROZPRÁVKA**

30. jubilejný ročník Bienále ilustrácií Bratislava 2025

Medzinárodná porota, Bienále ilustrácií Bratislava 2025

Na tohtoročné Bienále ilustrácií Bratislava (BIB), ktoré sa koná od 3. októbra 2025 do 11. januára 2026 sa prihlásilo 291 ilustrátorov zo 42 krajín. Do BIBIANY, medzinárodného domu umenia pre deti zaslali 2 191 ilustrácií a 383 kníh.

Medzinárodná porota, zložená z 10 odborníkov v oblasti knižnej kultúry, slávnostne udelila v Slovenskej národnej galérii 3. októbra 2025 ceny najlepším ilustrátorom detských kníh takto:

1 Grand Prix, 5 zlatých jablák, 5 plakiet a čestné uznania vydavateľstvám. Ocenení boli aj výherca Ceny detskej poroty BIB aj 5 nominantov na cenu Poljablka – čestných ambasádorov BIB, ktorí sa zaslúžili o rozvoj Bienále ilustrácií Bratislava predovšetkým v zahraničí, ale aj doma. Udelená bola aj cena IBBY Ľudmily Podjavorinskej. Slávnostné oceňovanie bolo len začiatkom bohatého programu sprievodných podujatí. Bienále ilustrácií Bratislava 2025 si aj po šesťdesiatich

rokoch svojej existencie zachováva medzinárodný a kultúrny rozmer s dôrazom na rozvoj ilustrácie ako umeleckej a komunikačnej formy. „Je symbolické, že práve jubilejný 30. ročník sa vracia do Slovenskej národnej galérie, kde bienále odborne a organizačne začínalo v Medzinárodnom kabinete ilustrácie SNG v roku 1967 a výstava BIB bola inštalovaná vo výstavných priestoroch Domu umenia,“ uviedla počas slávnostného

Slávnostný ceremoniál, Bienále ilustrácií Bratislava 2025 v SNG

*Petra Flach, riaditeľka BIBIANY, Peter Uchnár
a Juraj Králik, riaditeľ SNG*

otvorenia BIB 2025 v SNG Zuzana Jarošová, generálna komisárka BIB a predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB. Riaditeľka BIBIANY Petra Flach vo svojom prejave vyzdvihla, že podujatie dlhodobo funguje ako miesto medzikultúrneho dialógu a výmeny skúseností medzi generáciami ilustrátorov. „Zároveň prispieva k propagácii ilustrovanej knihy ako kultúrneho a vzdelávacieho média, ktoré oslovuje detského i dospelého čitateľa,“ zdôraznila riaditeľka BIBIANY. Bienenále po celé desaťročia vyhľadáva a predstavuje originály ilustrácií z celého sveta,

*Basarat Kazim, prezidentka IBBY international
a Timotea Vráblová, prezidentka SK IBBY*

vystavuje ich a oceňuje priamo v Bratislave. Aj vďaka tomu prispelo k zvyšovaniu umeleckej úrovne detskej a mládežníckej knihy už vo viac než stovke krajín na všetkých kontinentoch. Prepája kultúry a osobnosti z rôznych častí sveta, ktoré majú spoločný cieľ – priniesť deťom to najlepšie.

BIB je od svojho vzniku pod záštitou najvýznamnejších medzinárodných organizácií. Usporiadane BIBIANOU, medzinárodným domom

umenia pre deti, s podporou Medzinárodnej únie pre detskú knihu (IBBY) je jubilejný, 30. ročník Bienále ilustrácií Bratislava 2025 pod záštitou prezidenta Slovenskej republiky Petra Pellegriniho, ministerky kultúry Slovenskej republiky Martiny Šimkovičovej a Slovenskej komisie pre UNESCO. „Organizovanie ročníka 2025 sa opiera o schválený štatút a spoluprácu so zahraničnými inštitúciami, ktoré nominujú svojich ilustrátorov prostredníctvom národných sekcií alebo kultúrnych partnerstiev,“ skonštatovala Ing. Petra Flach.

*Genu Grand Prix BIB 2025, ktorú získala
Noushin Sadeghian prevzal Mahmoud Rezvani, 1. radca
pre záležitosti SR na veľvyslanectve Iránskej Islamskej
republiky vo Viedni*

Súčasťou podujatia je oceňovanie diel prostredníctvom odbornej poroty, ktorá posudzuje vizuálnu originalitu, kvalitu výtvarného prejavu a prínos pre rozvoj ilustrovanej knihy. Medzinárodná porota pozostávajúca z 10 členov rozhodovala v tomto zložení:

Josep Antoni Tàssies Penella (Španielsko) – zvolený predseda

Amanda Ariawan (Indonézia)

Ellis Vance (USA)

Felipe Cavalcante (Brazília)

Hans ten Doornkaat (Švajčiarsko)

Paloma Catalina Valdivia Barria (Čile)

Peter Pollág (Slovensko)

Sahar Tarhandeh (Irán)

Shi Yan (Čína)

Steffen Larsen (Dánsko)

Paloma Catalina Valdivia Barria (Čile)

Peter Pollág (Slovensko)

Sahar Tarhandeh (Irán)

Shi Yan (Čína)

Steffen Larsen (Dánsko) →

Ocenenia Bienále ilustrácií Bratislava 2025

Vítazkou **GRAND PRIX BIB 2025** sa stala **NOUSHIN SADEGHIAN** (IRÁN) za ilustrácie v knihe *Da'lova dcéra*

Vítazmi ceny **ZLATÉ JABLKO BIB 2025** sú: **Armando Fonseca García** (Mexiko) za ilustrácie ku knihe *Zviera v kameni*

Dale Blankenaar (Juhoafrická republika) za ilustrácie ku knihe *Zázraky*

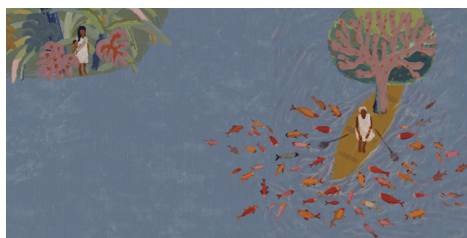
Fanny Dreyer (Švajčiarsko) za ilustrácie ku knihe *Zbierky*

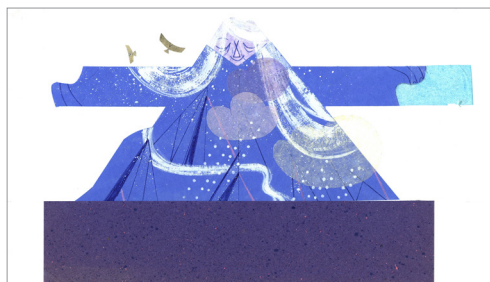
Kun-Woong Park (Kórejská republika) za ilustrácie ku knihe *Sewol 1994 – 2014*

Peilong Liang (Čína) za ilustrácie ku knihe *Voda a atrament, tajomstvo farieb*

PLAKETU BIB 2025 získali: **Anna Cunha** (Brazília) za ilustrácie ku knihe *Možno to zvládneš*

Isabel Margarita Hojas Loret (Čile) za ilustrácie ku knihe *V kruhu*

Peter Uchnár (Slovensko)
za ilustrácie ku knihe Gulliverove cesty

Xinyu Dong (Čína) za ilustrácie ku knihe
Tanec malého leva

ČESTNÉ UZNANIE BIB 2025
VYDAVATEĽSTVU získali:
Jensen Dalgaard (Dánsko) za výnimočnú
kvalitu publikácie Signe Parkins: Per

Humi Publisher (Indonézia) za knihu
Naidi Adka Zundaro: Môj otec je rybár, ako mo-
tiváciu pre vydavateľov v krajinách s menšou
tradíciou vo vydávaní kníh pre deti a mládež

Osu children's foundation (Ghana) za
knihu Edmund Opare: Rybár a jeho žena

Ciranda na escola (Brazília) za knihu
Rodrigo Tridapalli Mafra: Strom kešu

Na BIB 2025 boli udelené tradične aj
NEŠTATUTÁRNE CENY
CENU DETSKEJ POROTY získala:
Chiaki Okada (JAPONSKO) za ilustráciu
ku knihe Dve červené rukavičky ■

BIB 25 – azyl imaginácie a slobody umenia

Zuzana Jarošová, generálna komisárka BIB, predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB

Vzácní priatelia krásnej obrázkovej knihy pre deti, milí priatelia BIB, prinášam dobrú zvesť. Strom bienále už po tridsiaty raz priniesol bohatú úrodu. Zlaté jablká sa znovu rozkotúľajú do celého sveta. Ikonická cena Zlaté jablko BIB je známa vo viac ako 110 krajinách všetkých kontinentov. Stala sa vo svete symbolom Bienále ilustrácií Bratislava. Prestížnou značkou najvyššej kvality umeleckej nekomerčnej ilustrácie kníh pre deti a mládež. Žiari už 60 rokov. Ako maják svetla, krásy umenia, slobody a porozumenia. Spája osobnosti celého sveta. Ako rozprávkové dobré víly a duchov, ktorí chcú pre všetky deti to najkrajšie. Naprieč kontinentmi, krajinami, kultúrami, náboženstvami, ideológiami. Bratislavské bienále je už od svojho vzniku v roku 1967 nádherným ostrovom čistého nekomerčného umenia, azylom slobody a imaginácie. Keby sme dali dokopy

všetky ocenenia BIB: Zlaté jablká, Grand Prix a Plakety zo všetkých 30 ročníkov, vznikol by skutočný ostrov pokladov. Ale najväčším pokladom BIB, ktorý obdivuje celý svet, je jeho pokorná služba kultúre, umeniu pre deti. Strážna veža kvality, bariéra proti bezduchej komercii. Dosiaľ na BIB súťažilo 10 000 ilustrátorov, 70 000 originálov ilustrácií a vyše 11 000 kníh zo 110 krajín všetkých kontinentov. Veľkolepá pyramída fantázie a kreativity! Bienále ilustrácií Bratislava sa stalo fenoménom, ktorý ovplyvnil podobu obrázkovej knihy pre deti a mládež na celom svete. BIB je revolúcia v tejto oblasti sveta. Emancipoval ilustráciu kníh pre deti ako významný a veľmi dôležitý druh umenia, čo nebývalo zvykom. Veď ešte v 70. rokoch 20. storočia sa knižné ilustrácie hodnotili stručne – jednou vetou, napríklad Ilustrácia je pekná, hodí sa k textu.

Obrázková kniha zostáva pre dieťa, aj dnes, v 21. storočí, v čase digitálnych médií, magickou bránou do sveta umenia. Môže to byť zlatá cesta alebo krok do tmy a prázdna bezduchého gýča. Veď gýč, toto dobre oblečené prázdno, kričí na nás všetkých každodenne. Čoraz agresívnejšie, sofistikovanejšie, zo všetkých kútov ulíc, z reklám, masmédií. Bienále spoločne s naším hlavným partnerom IBBY, Medzinárodnou úniou kníh pre mladých a ďalšími zahraničnými partnermi, hľadá po celom svete tie najlepšie originály ilustrácií, vystavuje a oceňuje ich v Bratislave. A takto dvíha úroveň obrázkovej knihy pre deti a mládež na všetkých kontinentoch už šesť desaťročí. Vďaka BIB sa Bratislava stala hlavným mestom svetovej ilustrácie. V zahraničí, na výstavách BIB, nám často hovorila. „Je neuveriteľné, čo taká malá krajina ako Slovensko urobila pre svet obrázkovej detskej knihy!“ BIB je to, čomu sa hovorí naše spoločné rodinné striebro. Či skôr zlato.

Pri tomto významnom jubileu BIB nemôžem nespomenúť aspoň zopár skvelých osobností, ktoré stáli pri jeho zrode a pomáhali, aby jeho strom rástol a košatel: Ľudovít Fulla, Karol Vaculík, Albín Brunovský, Ján Švec, Ladislav Nesselman, Miro Cipár, Horst Kunze, Carla Poesio, Zbigniew Rychlicki, Walter Scherf, Bettina Hurlimann, Jiří Trnka, Adolf Hoffmeister, Richard Bamberger, Janine Despinette, Maha Bulos, Lucia Binder, Lena Maissen, Francesca Ferrari, Nikolaj Popov, Miroslav Kudrna, Liz Page, Steffen Larsen, Murti Bunanta, Yumiko

Bando Saito, Stasys Eidrigevičius, Leo Pizzol, Anastasia Arkhipova, Maria Sottomayor, Mingzhou Zhang...

Dušan Roll mi pred 20 rokmi odovzdal nielen štafetu, ale nezištne aj svoje bohaté skúsenosti. Aká bola hnacia sila, motor pre vznik BIB? Bola to nádherná, smelá vízia – dostať výborných slovenských ilustrátorov do sveta. A naopak, zahraničných ilustrátorov zasa predstaviť

u nás. Vznikol dnes už legendárny slogan „Keď my nemôžeme ísť do sveta, pozvime svet k nám“. Preto sa od začiatku zakladatelia BIB opierali o medzinárodnú spoluprácu a záštitu: UNESCO a IBBY. Treba si znovu pripomenúť, že Československo bolo krajinou za železnou oponou. Po druhej svetovej vojne bola Európa rozdelená na Východ a Západ. A fungo-

vala dvojaká cenzúra, z oboch strán železnej opony. Rozhodujúce pre založenie BIB bolo stretnutie Dušana Rolla s Jelou Lepman, zakladateľkou IBBY. Na Medzinárodnom veľtrhu kníh pre mladých v Bologni v roku 1965 a o rok neskôr na kongrese IBBY v Ľubláne. Dohodli sa, že spoja svoje sily pri založení BIB. Jela Lepman s nadšením zablahožerala tomuto spojeniu v roku 1969 v časopise Bookbird. „Spisovatelia detských kníh by mali ísť ruka v ruke s ilustrátormi. BIB štartoval v roku 1967 a mal ihneď fantastický úspech.“ Bookbird rozprestrel svoje krídla a prijal BIB do rodiny IBBY. Myšlienka medzinárodného porozumenia cez detskú knihu sa stala od roku 1967 v Bratislave skutočnosťou.

Bratislavské bienále bola prvá medzinárodná kultúrna akcia, ktorá prelomila železnú oponu. Tvorcovia detských kníh symbolicky prestrihli ostnaté drôty medzi Východom a Západom. Memorandum a Štatút BIB tvorili najvýznamnejšie osobnosti z celého sveta detskej obrázkovej knihy. Štatút BIB je medzinárodný a vylučuje akúkoľvek politizáciu a cenzúru. Oba dokumenty sú dodnes pre celý svet ukážkovou lekciovou apolitickosti, otvorenosti, demokratických pravidiel, transparentnosti a solidarity. BIB bol od svojho vzniku v roku 1967 dodnes vždy otvorený celému svetu, všetkým ilustrátorom, všetkým kultúram, všetkým krajinám bez rozdielu, všetkým štýlom a trendom. Výber ilustrátorov na BIB robia vo svojich krajinách národné sekcie IBBY, resp. naši ďalší zahraniční partneri.

BIB tento výber vždy rešpektuje. Apolitickosť a ideologická neutralita je základný princíp BIB. DNA Bienále. Inak by neprežilo dodnes, v geopolitických turbulenciách a krízach vo svete za uplynulých 60 rokov. A inak nemôže prežiť ani ďalej. Politika vždy rozdeľuje, umenie musí spájať.

30. ročník BIB je však príležitosťou nielen rekapitulovať či zaspáť na vavrínoch slávy. Ale aj na vízie ďalšieho rastu. IBBY sa rozrastá o nové štáty a má už 86 národných sekcií. BIB aktívne spolupracuje so sekciami IBBY v 50

krajinách. Treba rozširovať jeho medzinárodný rádius. UNESCO a IBBY sú dve samostatné organizácie. Preto BIB musí hľadať nové možnosti spolupráce aj s UNESCO. Ako forma pomoci vzdelávania mladých ilustrátorov v krajinách tzv. tretieho sveta vznikol v roku 1985 BIB – UNESCO Workshop Albína Brunovského. Je dôležité, aby sa BIB viac venoval aj spolupráci s krajinami globálneho juhu, kde deti neustále čelia vážnym, existenčným problémom... A pribúdajú ďalšie krízové oblasti, vojnové konflikty, migrácia, krajiny núdze. Je morálnou povinnosťou BIB pomáhať ilustrátorom a deťom. Napríklad aj v podobe vydávania obrázkových kníh pre deti, ktoré by vznikali na Medzinárodnom workshope BIB – UNESCO. Tieto knihy môžu putovať deťom v krajinách núdze a v konfliktných zónach do knižníc, ktoré zriaďuje IBBY.

Svet sa zmieta vo vážnych krízach, geopolitických, ekonomických, vojnových, migračných, ekologických a najmä v krízach duchovných. Svet je nebezpečne polarizovaný. Hrozia nám nové železné opony. Aj v 21. storočí státisíce detí blúdžia po svete bez domova, bez strechy nad hlavou, bez rodičov, bez lásky a istoty a bez svojej milovanej knižky... Misia BIB je dnes ešte dôležitejšia ako kedykoľvek predtým. Treba budovať mosty dorozumenia. A nedovoliť, aby sa búrali. Nech Zlaté jablko BIB žiari ako maják svetla a nádeje. Ako nádherná planétka vo vesmíre. Nech naďalej spája všetky kultúry a všetky osobnosti celého sveta, ktoré chcú, aby všetky deti mohli snívať krásne sny... ■

PhDr. Zuzana Jarošová
generálna komisárka BIB
predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB

Misia BIB úspešne kráča ďalej

Tridsiaty ročník prípravy, organizácie a realizácie Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) 2025 sa niesol v znamení významného jubilea tohto prestížneho unikátneho umeleckého podujatia, prvého medzinárodného rangu.

Jubileum BIB bolo pre všetkých tvorcov a organizátorov, domácich aj zahraničných, veľkou výzvou koncentrovať sa na vysokú úroveň kvality aktuálneho 30. ročníka. A zároveň dôstojne pripraviť a zorganizovať oslavy 60 rokov existencie BIB od roku 1967.

Účastníci Medzinárodnej poroty BIB 2025 v priestoroch SNG

Na oslavy jubilea BIB prišla takmer stovka najvýznamnejších osobností zo sveta detskej knihy zo všetkých kútov sveta. Traja prezidenti IBBY, súčasná prezidentka Basarat Kazim a bývalí prezidenti Wally de Doncker a Mingzhou Zhang, prezidentka Bookbird Valerie Coghlan, výkonné riaditeľky IBBY Carolina Ballester a Liz Page, prezident Nami Island Fred Minn, členka exekutívy IBBY Shereen Kreidih, Murti Bunanta a ďalší viacerí prezidenti národných sekcií IBBY, renomovaní ilustrátori, vydavelia, kritici, publicisti.

Bilancia hodnotenia je mimoriadne úspešná. V úzkej a aktívnej spolupráci so zahraničnými partnermi a spoluorganizátormi BIB, predovšetkým národnými sekciami IBBY, ale aj ďalšími partnermi, sa na medzinárodnej súťaži BIB 2025 zúčastnilo 42 krajín (o 6 viac ako na minulom BIB). Podarilo sa nám pritiahnúť na spo-

luprácu krajiny, ktoré na BIB dlho absentovali, ale aj nové krajiny, ako je Sýria, Ghana, Libanon, Mongolsko, Uzbekistan.

Špičková zostava 10-člennej Medzinárodnej poroty BIB 25, zložená z renomovaných ilustrátorov, vydavateľov a odborníkov zo všetkých kútov sveta, zvolila v demokratickej voľbe svojho predsedu Tassiesa Penellu zo Španielska. Hodnotili 291 ilustrátorov a ilustrátoriek zo 42 krajín, 2 191 ilustrácií a 383 kníh.

Veľkým úspechom je, že 30. ročník sa koná v reprezentatívnych, dôstojných, galerijných priestoroch Slovenskej národnej galérie. Je symbolické, že jubilejný ročník sa vrátil do inštitúcie, kde sa v roku 1967 začal.

Osobitným príspevkom k jubileu BIB je rozsiahla dokumentačná Retrospektívna výstava BIB 1967 – 2025 inštalovaná v Slovenskej národnej galérii. Vzácnu retrospektívu osobností, ktorí budovali BIB šesť desaťročí, prináša aj dokumentárny RETRO film BIB.

Čestná sála BIB predstavuje nositeľov Geny Hansa Christiana Andersena, ktorými sú Sydney Smith (Kanada) a Heinz Janisch (Rakúsko),

Murti Bunanta a Zuzana Jarošová na prehliadke Retrospektívnej Dokumentačnej výstavy BIB 1967 - 2025 v SNG

výstavu víťazov Nami Concours (Južná Kórea) a výstavu nositeľky Grand Prix BIB 23 Palomy Valdivie z Čile. Významným a atraktívnym príspevkom k jubileu je aj výstava troch ikon slovenskej ilustrácie – Vincenta Hložníka, Albína Brunovského a Dušana Kállaya v SNG.

Medzinárodné sympóziu BIB 2025 bolo rovnako koncipované ako príspevok k jubileu BIB. Oslovili sme aj významných hostí zo zahraničia, aby sa podelili o svoje spomienky a skúsenosti. Na sympóziu vystúpil rekordný počet 22 renomovaných osobností z celého sveta. Diskutovali na tému Ako BIB za 60 rokov svojej existencie ovplyvnil podobu obrázkovej knihy na celom svete.

Workshop BIB UNESCO Albina Brunovského sa po prvý raz konal v nových reprezentačných historických priestoroch Pálffyho kaštieľa v Svätom Jure. Mladí ilustrátori z deviatich krajín (Argentína, Brazília, Čína, Grécko, Chorvátsko, Fínsko, Irán, Indonézia, Izrael) počas týž-

ných inštitútoch v Bratislave a v ďalších mestách Slovenska.

Počas organizácie 30. ročníka BIB sme čelili aj novým fenoménom. Politizácii a cenzúre. Jedna zo skupín slovenských ilustrátorov - ASIL, programovo atakuje BIB a zaťahuje ho do arény politických zápasov. ASIL vyhlásil bojkot BIB z „politických dôvodov“ a dokonca sa usiloval blokovať účasť aj našich hlavných zahraničných partnerov, IBBY. Z 85 národných sekcií IBBY, na základe výzvy ASIL na bojkot BIB „z politických dôvodov“ však iba 3 sekcie IBBY a jedno združenie ilustrátorov stiahlo svoju prihlášku a účasť na BIB 2025. IBBY rovnako ako BIB je kultúrna, nepolitická organizácia. Zostá-

Účastníci Medzinárodného Sympózia BIB 2025

dňového pobytu vytvorili kolekciu originálnych ilustrácií na inšpirujúcu tému Chrobák v hlave, ktoré sa stanú súčasťou putovných výstav BIB v zahraničí.

Výstupom zo všetkých troch hlavných súčastí 30. BIB je kvalitný katalóg medzinárodnej súťaže BIB, zborník z Medzinárodného sympózia a zborník z Medzinárodného workshopu BIB UNESCO A. Brunovského a Ocenení ilustrátori. Všetky tieto dôležité dokumentačné publikácie putujú ilustrátorom, do významných knižníc na celom svete, na knižné veľtrhy, propagačné výstavy BIB a našim spoluorganizátorom IBBY a ďalším.

Súčasťou osláv jubilea BIB bolo viacero atraktívnych sprievodných výstav ilustrácií, napríklad v BIBIANE Príbeh ilustrácie, v Univerzitnej knižnici, na Západnej terase Bratislavského hradu TRAJA (ilustrátori Robert Dúbravec, Ondrej Zimka a Naďa Serafimovič). Ďalšie výstavy boli v Martineu, v šiestich kultúrnych zahranič-

va verná odkazu zakladateľky IBBY Jelly Lepman spájať všetkých, ktorí pomáhajú deťom. Na realizáciu politických ambícií akejkolvek skupiny existujú iné politické platformy. BIB je ukážkovou lekciovou apoliticosti pre celý svet už 60 rokov! Štatút BIB je medzinárodný. Vylučuje akúkoľvek formu politizácie a cenzúry. Iba vďaka ideologickej neutralite biennále prežilo geopolitické turbulencie vo svete. Je naozaj paradoxné, nešťastné a deštruktívne, ak sa BIB, medzinárodné prestížne, výsostne umelecké podujatie pre deti, naše rodinné striebro zaťahuje do politiky. Lebo politika vždy rozdeľuje, umenie musí spájať. Jedinou „politikou“ BIB vždy bola a verím, že bude aj naďalej, iba pokorná služba umeniu pre deti. Všetci zahraniční hostia, ktorí prišli na oslavy jubilea BIB, zdôraznili, že BIB musí aj naďalej zostať mostom dorozumenia pre všetkých. ■

PhDr. Zuzana Jarošová
generálna komisárka BIB
predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB

Bienále ilustrácií Bratislava a jeho jubilejný 30. ročník

JUDr. Silvia Slavčevová, vedúca sekretariátu BIB

Od svojho vzniku v roku 1967 a počas celého fungovania získalo Bienále ilustrácií Bratislava povesť jednej z celosvetovo najvýznamnejších výstav detskej knihy, ktorá slúži na prezentáciu tvorby na medzinárodnom fóre, na vedenie umeleckého dialógu aj na podporu profesionálneho rastu.

Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) tento rok oslavuje významné 30. výročie a naďalej patrí medzi unikátne medzinárodné nekomerčné výtvarné podujatia najvyššieho rangu. Je pod záštitou rôznych medzinárodných organizácií a tvorí jedno zo siedmich hlavných kultúrnych podujatí IBBY (Medzinárodnej únie pre detskú knihu).

Bienále vrcholí udelením 11 štatutárnych cien na otváracom ceremoniáli:

1 Grand Prix, 5 Zlatých jablák, 5 Plakiet. Súčasťou štatutárnych cien je aj čestné uznanie vydavateľom, ktoré sa nie vždy udeľuje. Okrem toho sa udeľuje aj neštatutárna cena – Cena Detskej poroty. Odozva u ilustrátorov je každý ročník ohromná. Pre mnohých umelcov už samotná účasť na súťaži je veľkou poctou a dôkazom talentu umelca. A pre tých, ktorí

získajú ocenenie, sa tým otvára cesta a možnosť zviditeľniť sa v medzinárodnom prostredí.

Bienále ilustrácií Bratislava však nie je len kultúrnym fenoménom, ale má viacrozsmerný význam, presahujúci bežnú výstavu.

Keďže ilustrácia detských kníh bola dlhý čas na okraji záujmu, vyvinula sa potreba, aby odborníci prispeli k jej teoretickým základom. Táto príležitosť sa naskytla vo forme sprievodného programu Bienále – Sympózia BIB, ktoré je najmä odborným priestorom pre umelcov, teoretikov umenia, kritikov, editorov a pedagógov z celého sveta.

Každé sympóziu má ústrednú tému, v rámci ktorej sa môžu účastníci do hĺbky venovať preskúmaniu rôznych páľčivých tém v oblasti ilustrácie a je z neho vydávaný zborník, ktorý obsahuje príspevky účastníkov v danom ročníku a príslušnú fotodokumentáciu. Zborníky sú akýmsi mementom BIB, ktorý nám umožňuje spoznať tvorbu významných ilustrátorov z rôznych krajín, výzvy a tlaky, ktorým ilustrácia čelí a iné faktory.

Témou tohtoročného Sympózia BIB, ktoré sa konalo ako súčasť 30. ročníka Bienále ilustrácií Bratislava, bolo „Ako ovplyvnilo BIB formu obrázkových kníh pre deti a mládež vo svete za 60 rokov svojej existencie? Aký je význam a zmysel Bienále dnes?“ Práve tento spätný náhľad do histórie Bienále umožňuje prepojenie kultúrneho sveta ilustrácie minulosti so súčasnosťou.

Ako zaujímavosť možno uviesť, že na tomto Bienále sa zišli traja prezidenti IBBY: Wally De Doncker, Mingzhou Zhang (bývalí prezidenti), Basarat Kazim (súčasná prezidentka IBBY) a mnoho ďalších významných osobností. Vyštúpili aj na Sympóziu BIB a niektorých by som rada spomenula.

Pre mnohých z nich, tak ako pre Fatemeh

Behabadi (Irán), je BIB miestom kultúr, vizuálnych jazykov, ktoré prekračujú hranice pásmové i časové. Bienále vníma ako miesto, ktorého najvýznamnejším vplyvom je „možnosť zviditeľniť sa“ v rámci medzinárodného kultúrneho sveta. Táto „viditeľnosť“ rozširuje ich medzinárodné kontakty, čo vedie k pozvánkam na výstavy, k členstvu v porotách a k rozvíjaniu ďalšej spolupráce.

Pre Steffena Larsena (Dánsko) je BIB miesto, kde ho na jeseň v roku 1989 v čase, keď padal režim aj Berlínsky múr, zatkli aj keď len na hodinu. Ale zároveň je to jedinečné miesto, kde sa stretávajú dva pohľady. Na jednej strane je Bienále „iba pre deti“ a na druhej strane nesie takéto poslanstvo odborníkov: „Podďte k nám a staňte sa našimi priateľmi“. Ako sám Steffen rád hovorí, od BIB je závislý a je schopný preň spraviť všetko.

Valerie Coghlan (Írsko), prezidentka časopisu Bookbird si myslí, že najlepšie obrázkové knihy sú umelecké diela a kde inde ich treba vidieť ako v Bratislave. Zdôrazňuje, že pri pohľade naprieč ročníkmi BIB je možné badať

Výnimočné stretnutie troch prezidentov IBBY v Bratislave na oslavách významného jubilea 30. BIB - Mingzhou Zhang, bývalý prezident IBBY, súčasná prezidentka IBBY Basarat Kazim (v strede), Wally De Doncker, bývalý prezident IBBY a Zuzana Jarošová, generálna komisárka BIB.

širokú škálu použitých umeleckých techník, rozmanitosť tém, umeleckých foriem, ktoré dokážu vyvolávať v čitateľoch najrôznejšie emócie. Podľa Valerie časopis Bookbird a BIB

kladú spoločný dôraz na estetickú stránku a BIB je podľa nej silnou inšpiráciou pre mnohých umelcov.

Fred Minn (Južná Kórea) vo svojom prísevkku opísal históriu ostrova Nami v Južnej Kórei, ktorý je označovaný aj za zábavný park vhodný pre deti a tiež vyzdvihol vzájomnú spoluprácu medzi Nami Concours a BIBIANOU. Ako sám uviedol, podpísané je už tretie Memorandum o porozumení, ktoré platí až do roku 2030. V rámci toho sa zástupcovia oboch strán navzájom zúčastňujú na podujatiach a vymieňajú si výstavy, príkladom čoho je výstava Nami Concours počas BIB 2025.

No a pre Mingzhou Zhanga (Čína, bývalý prezident IBBY) znamená BIB návrat do detských rokov, keď prvýkrát narazil na obrázkovú knihu s názvom The Little Seed's Journey (Putovanie malého semiačka). V jeho detskej duši sa začali rozvíjať prvé rozprávkové sny. Neskôr sa v roku 2002 zúčastnil na svetovom kongrese IBBY a bol fascinovaný okúzľujúcou zbierkou rôznych obrázkových kníh. A keď v roku 2003 stretol v Bologni na Medzinárodnom festivale detských kníh JUDr. Dušana Rolla, ktorý mu rozprával o najstaršej a najväčšej nekomerčnej súťaži ilustrácií v Bratislave, doslova si ho získal. Práve preto sa aj zasadil, že Čína, ktorá posledných 10 rokov na Bienále absentovala, sa od roku 2005 začala na ňom pravidelne zúčastňovať. Mingzhou sa osobne pričínal o stálu spoluprácu medzi Bienále a čínskymi ilustrátormi.

Podľa Olgy Majcen Linn (Chorvátsko) jedným z kľúčových dôsledkov nepretržitej účasti chorvátskych umelcov na BIB od roku 1985 je vytvorenie skupiny uznávaných, vážených a výnimočne talentovaných ilustrátorov.

Bienále je pre nich výstavou, ktorá umožňuje umelcom prezentovať svoju tvorbu, porovnávať sa s inými v súťažnom kontexte a zároveň sa inšpirovať pri použití experimentálnych vizuálnych prístupov. Olga vysvetľuje, že ilustrácia stojí na rázcestí, kedy sa od remeselných techník cez zmiešané médiá prechádza až ku kreatívnym možnostiam najrôznejších

interdisciplinárnych postupov. A hoci nám umelá inteligencia dáva do rúk mocné nové nástroje, nedokáže nikdy nahradiť úlohu ilustrátora, jeho umeleckú intuíciu či autorstvo.

Wally De Doncker (Belgicko, bývalý prezident IBBY) považuje BIB za domáci klenot a najdôležitejšiu medzinárodnú udalosť na Slovensku. Negatívne vníma neustále sa zvyšujúci trend komercializácie detskej a mládežníckej literatúry. A naopak, podporuje kvalitnú literatúru a ilustrácie, no nie preto, aby sa zarobili peniaze, ale preto, aby deti dostali len to najlepšie. Niekoľko kníh, ktoré napísal, boli sfilmované (Filmový festival v Mexiku, na Floride) a upútali pozornosť rôznych medzinárodných múzeí (v Berlíne, vo Francúzsku). Napísal aj autobiografický príbeh, pomocou ktorého oživil spomienky na svoje detstvo, ktorého ilustroval čínsky umelec. Wally takúto spoluprácu medzi umelcami z rôznych kultúr považuje za veľmi obohacujúcu. A na záver poslať odkaz, ktorý má hlbší význam: „Všetko sa deje z nejakého dôvodu. Nie je ľahké vysvetliť prečo, ale niekedy sa musíme vrátiť do nášho najhlbšieho vnútra, do nášho podvedomia, aby sme našli odpoveď.“

Každý ročník Bienále ilustrácií Bratislava zakončuje BIB UNESCO Workshop Albína Brunovského, ktorý sa tento rok konal v malebnom prostredí kúsok od Bratislavy, vo Svätom Jure. Tento rok sme mali deväť účastníčok z týchto krajín: Argentína, Grécko, Čína, Indonézia, Irán, Chorvátsko, Izrael, Fínsko, Brazília. Tohtoročný workshop bol obohatený o digitálnu prednášku čínskeho lektora, pána Tian Yu. Témou workshopu bol „Chrobák v hlave“ v ilustrácii, v literárnom či hudobnom diele alebo v jedle, na zemi, vo vzduchu. Naše výtvarníčky sa denne vzájomne oboznamovali so zvykmi krajín svojich kolegyň, každý deň tvorili až do neskorého večera. Majstrovsky sa zhostili témy, keď každá z nich vytvorila najmenej tri ilustrácie výtvarnými technikami: temperou, akvarelom, akrylom, suchým pastelom, kolážou, tušom či perokresbou. Počas celého pobytu ich lektorsky sprevádzal a odborné im radil vynikajúci ilustrátor, Miro Regitko, s lingvistickou asistenciou Bruna Pavlička,

ktorý sa venuje detskej knihe.

Posledný deň umelkyne na spoločnej výstave za účasti vedenia BIBIANY odprezentovali svoje diela, vysvetlili svoje motívy a techniky maľovania. Vytvorili tiež aj jeden spoločný obraz, kde hlavnou postavou je jednoduchý lek-

Workshop Albína Brunovského, BIB 2025

tor a fantastický kolega výtvarník Tian Yu. Táto maľba aktuálne zdobí priestory oddelenia BIB. Počas tohto týždňového workshopu dostali mladí umelci možnosť, priestor a odbornú výtvarnú konzultáciu, ako aj nadviazali nové priateľstvá a možno tak dali základy vo svojej profesionálnej kariére.

Na záver chcem zdôrazniť, že v súčasnom trende, keď sú deti čoraz viac vystavované digitalizácii a príchodu umelej inteligencie, zostáva BIB inštitúciou zachovávajúcou si umelecké štandardy, originalitu a rôznorodosť. Práve v tejto ére sú, žiaľ, spochybňované tradičné postupy ilustrátora a extrémne sa rozširujú kreatívne možnosti umelca od klasických techník až po novodobé konceptuálne metódy zobrazovania príbehu.

A hoci je zbytočné dúfať, že prvé obrázky, ktoré deti uvidia, budú ilustrácie v knihe, netreba ani opomínať, že ak deti navykáme na mobilný telefón, narúšame ich prvé vnemy vnímať krásu cez svet fantázie, rozprávkových bytostí, cítiť ich vôňu pri listovaní knihy a snívať nad ňou s otvorenými očami. ■

JUDr. Silvia Slavčevová
vedúca sekretariátu BIB

Óda ako apologetika a naopak

**BIB má 30 ročníkov za takmer 60 rokov
a tisíce ilustrácií pre milióny detí**

Básnik a historik umenia, Juraj Žembera s dcérou

„BIB je najväčšia nekomerčná udalosť na svete v oblasti detskej ilustrácie a pravdepodobne najdôležitejšia medzinárodná udalosť na Slovensku. Je to „domáci klenot“ a „jedinečnosť“, ktorú Slovensko má.“¹ V nasledujúcich riadkoch chcem stručne zhrnúť takmer 60-ročné putovanie BIB v priestore a v čase a ukázať akú vysokú úroveň malo od prvého ročníka a naďalej ju má aj v tomto jubilejnom, 30. ročníku.

Vademékum BIB

„Od roku 1967 je Bienále jednou z najdôležitejších udalostí na svete venovaných ilustráciám detských kníh. Je jedinečné tým, že sa zameriava výlučne na ilustráciu ako

umeleckú formu – nie ako dekoráciu, nie ako niečo sekundárne, ale ako centrálné médium rozprávania príbehov deťom.“² V podstate rovnako to vidí na druhej strane Atlantiku aj Ellis Vance, čestný výkonný riaditeľ USBBY: „Od svojho vzniku v roku 1967 a počas celého fungovania si Bienále získalo povesť jednej z celosvetovo najvýznamnejších výstav detskej knihy. Prestížne ocenenia, ktoré Bienále udeľuje ilustrátorom detských kníh, sú známe na celom svete.“³

Hoci BIB spolu s Cenou Hansa Christiana Andersena za ilustrácie patrí k najvýznamnejším a najprestížnejším súťažiam ilustrácií a ilustrátorov detských kníh na svete, doma, na Slovensku, je časťou umelcov a historikov umenia, spolu s inštitúciou, ktorá ho organizuje – BIBIANOU prehlíadané a nedocenené. V minulosti boli ilustrátori často považovaní za remeselníkov slúžiacich všemocným inštitúciám – vydavateľstvám. Stávalo sa, napríklad, že odovzdali ilustrácie do vydavateľstva a už ich viac nevideli. V propagácii a vyzdvihnutí významu ilustrácie detskej knihy má BIB svetový význam a prvenstvo! Obdiv, uznanie a rešpekt patrí triáde jeho zakladateľom, JUDr. Dušanovi Rollovi a majstrom profesorovi Albínovi Brunovskému a Miroslavovi Cipárovi.

Od začiatku v roku 1967 bolo BIB „v starom dobrom Dome umenia“, ako o ňom píše a hovorí Steffen Larsen, dánsky expert na detskú literatúru, ktorý bol od roku 1989 na každom Bienále. Za bývalého vedenia SNG sa v časti Domu umenia zriadilo Kunsthalle, ktoré bolo v roku 2016 delimitované pod SNG, čo je jednou z príčin, zrejme hlavnou, prečo sa od roku 2017 v tomto kultovom priestore prestalo BIB organizovať a prišlo o svoje historické a tradičné miesto, kde bolo od začiatku. Je to smutný príklad

dešpektu a pohrďdavého vzťahu ku knižnej ilustrácii. Je iróniou osudu, že práve pod správu Slovenskej národnej galérie prešlo BIB v roku 1970 spod Slovenského ústredia knižnej kultúry v Bratislave, ktoré ho dovtedy zabezpečovalo po organizačnej a finančnej stránke. SNG ho však odborne pripravovala aj predtým. V roku 1980 prevzala BIB od SNG Správa kultúrnych zariadení a od nej v roku 1987 (to už bol 11. ročník BIB) novovzniknutá BIBIANA, ktorá sa stala 1. 7. 1990 samostatným právnym subjektom. BIBIANA vznikla pre potreby BIB a je štvrtou inštitúciou, pod ktorou BIB existuje. V Dome umenia prežilo BIB 25 ročníkov a od 26. (2017) si muselo hľadať novú strechu nad hlavou, kde by zložilo, vlastne rozložilo svoje papierové farebné aj čiernobiele sny. Zakotvilo raz v krásnom, intímne osvetlenom prístave Slovenského národného múzea, dvakrát kráľovsky na Bratislavskom hrade a naposledy (2023) aj v stiesnenom domovskom prístave, kde však rozhodne neplatilo „všade dobre, doma najlepšie“. Zrekonštruované priestory Slovenskej národnej galérie sú dôstojným a reprezentatívnym miestom, ktoré si jubilejný ročník Bienále rozhodne zaslúži.

Nemo propheta in patria, alebo chvála zvonku

Vďaka odhodlanosti a obetavosti vedenia a zamestnancov BIBIANY sa podarilo pripraviť úspešné a pre jubileum dôstojné Bienále. Synergia kvantity a kvality architektúry aj obrazu to je 291 vystavujúcich ilustrátorov zo 42 krajín s 2 191 ilustráciami z 383 kníh. Osobne prišlo viac ako päťdesiat významných hostí a medzi nimi traja prezidenti IBBY: súčasná prezidentka Basarat Kazim, bývalí prezidenti Wally De Doncker a Mingzhou Zhang, prezidentka Bookbird Valerie Coghlan, výkonná riaditeľka IBBY Carolina Ballester, prezidentka Ceny Hansa Christiana Andersena Shereen Kreidih, bývalá výkonná riaditeľka IBBY Liz Page, prezident Nami Island Fred Minn, mnohí prezidenti národných sekcií IBBY, medzinárodne renomovaní ilustrátori, vydavatelia, teoretici, dlhoroční spolupracovníci a priatelia BIB. BIB dodržiava zásadu otvorenosti všet-

kým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom starajú o vzdelávanie detí tým najušľachtilejším spôsobom – ilustrovanou knihou. Presne v duchu a vízie apolitickosti – prizmy, cez ktorú sa pozerali na detskú ilustráciu zakladateľa BIB. „Hlásime sa k iniciatíve, ktorú prednieslo mimoriadne generálne zhromaždenie krajín IBBY 4. novembra 2023. Na základe hlasovania veľkej väčšiny členských krajín rozhodlo, že aj napriek vojnovým konfliktom misia IBBY je nezlučiteľná s politickou blokádou. Kultúra pre deti má byť priestorom pre život.“⁴⁴ Pregnantne to formulovala bývalá výkonná riaditeľka IBBY Liz Page na tohtoročnom Sympóziu BIB: „V dnešnom polarizovanom svete, ktorý nás často rozdeľuje, nech je BIB otvorené všetkým, bez ohľadu na to, čo robí naša vláda. Potenciál spájať deti je obrovský a takéto spojenia sa logicky prenášajú aj do ich dospelosti.“⁴⁵

Medzinárodné sympóziu BIB 2025

Najobjektívnejšie a najerudovanejšie hodnotenie s najväčšou váhou je od tých najpopulárnejších – svetových autorít v odbore detská kniha. Väčšina z nich zaznela na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025. Ponúkajú malú koláž či mozaiku ich vyjadrení. Felipe Cavalcante prečítal podporu BIB brazílskou IBBY, podpísanou všetkými jej členmi: „Keď brazílska národná sekcia IBBY, FNLIJ, prijala všetky príslušné informácie a dôkladne sa s nimi oboznámila, neváhala vyjadriť solidaritu s organizátorom renomovaného podujatia Bienále ilustrácií Bratislava (BIB), ktorého sa FNLIJ pravidelne zúčastňuje už od 2. ročníka, konaného v roku 1969, a vybrala brazílskych ilustrátorov... Odjakživa sme k BIB prechovávali úctu a obdiv. Nikdy sme nezažili akýkoľvek druh cenzúry a boli sme svedkami toho, že rozdielne názory boli vždy vypočuté. Sme presvedčení, že česťnosť a schopnosť počúvať majú byť neodmysliteľnou súčasťou všetkého, čo robíme... V neposlednom rade chceme zopakovať a zdôrazniť podporu IBBY/Brazílie a tiež vyjadriť dôveru organizátorom BIB 2025. Našou spoločnou snahou je vytvoriť svet vzájomnej podpory a stavať mosty, ktoré nás spájajú.“⁴⁶

O kvalite prezentovaného umenia na BIB hovorí prezidentka Bookbird Valerie Coghlan: „Čo sa týka detskej literatúry, Bookbird aj BIB sú zástancami dodržiavania najvyšších štandardov, čo vidno aj na oceneniach, podujatiach a článkoch, ktoré prezentujú to najlepšie z národnej tvorby obrázkových kníh.“ Veľavravný je názov príspevku: „BIB ako vzor vynikajúceho umeleckého vkusu a precíznosti výberu.“⁸

BIB reaguje na výzvy 21. storočia, na technologický vývoj, spoločenskú a medzinárodnú situáciu aj globálne zmeny.

Novou akceptovanou technológiou medzi originálmi sú digitálne formáty – autorizované digitálne výtlačky (fine art print, giclée etc.). Fórum, kde dochádza k podnetnej a inšpiratívnej výmene názorov, sú tematické Medzinárodné sympóziá BIB, konané od začiatku, od 1. ročníka BIB v roku 1967.

„Vďaka tomu, že Bienále ilustrácií Bratislava oslavuje novátorské prístupy a výnimočnosť, má vynikajúcu pozíciu na to, aby bolo dôležitou platformou na prezentáciu spôsobov, akými ilustrátori kreatívne manévrujú a nanovo definujú svoju úlohu v tomto neustále sa meniacom teréne... Bienále ilustrácií Bratislava známe svojím záväzkom podporovať inovatívne prístupy a umeleckú výnimočnosť zostáva živou platformou oslavujúcou tieto neustále sa vyvíjajúce postupy – prezentuje to, ako ilustrátori naprieč generáciami nanovo interpretujú svoje remeslo tradičnými aj netradičnými spôsobmi.“⁹

„Prednosťou BIB je už od jeho počiatku to, že podporuje osobnú tvorivosť a nekomerčnú tvorbu. Tvorba umelca nie je hodnotená podľa jeho komerčného úspechu. Vzďoruje narastajúcemu tlaku komercie a globalizácie, ktorý ovplyvňuje knižný trh a preferuje univerzálnosť a stieranie kultúrnych osobitostí... Rada by som preto vyjadrila svoj rešpekt a vďačnosť Bienále ilustrácií Bratislava za to, že neustále podporuje nové inovatívne spôsoby, ako možno príbehy prerozprávať vizuálne.“¹⁰

„V kontexte histórie umenia je Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) kultúrnym fenoménom, ktorého viacdimenzionálny výz-

nam presahuje bežnú výstavu. V kontexte dneška – keď sú deti čoraz intenzívnejšie vystavované digitálnym médiám – zostáva BIB inštitúciou, zachovávajúcou umelecké štandardy a oslavujúcou originalitu a rôznorodosť. Aj v dobe, keď sú obrázkové knihy z komerčných dôvodov plné dizajnových a interaktívnych prvkov, trvá BIB na zachovávaní najvyššej kvality, ponúka dômyselne koncipované knihy, podporujúce hlboké emocionálne a intelektuálne spojenie s mladými čitateľmi. Potvrdzuje hodnotu autorskej nekomerčnej ilustrácie – nie s dôrazom na marketing, ale na skutočné umelecké vyjadrenie a na zmysluplnú komunikáciu... Aj potom ako Bienále po kritickej reflexii prijalo digitálne formáty, naďalej zostáva neochvejným zástancom tradičných techník. V čase komercializácie a digitalizácie detskej literatúry zostáva verné svojej misii zachovávať umeleckú integritu ilustrácie. Jeho hlavným poslaním je kultivovať priestor, kde sa možno zamyslieť nad tým, čo vlastne znamená tvoriť také knihy pre deti, ktoré ich nielen zabavia, ale zároveň formujú ich charakter a pohľad na svet... A nakoniec, v čase, keď sa vzdelávacie systémy na celom svete boria s prípravou nových generácií na neistú budúcnosť, BIB opätovne potvrdzuje dôležitosť vizuálnej gramotnosti a kreatívneho myslenia ako zručností, bez ktorých sa v nasledujúcich rokoch nezaobídeme.“¹¹

Tak ako je dôležité reagovať na vývoj v umení knižnej ilustrácie, tak sú pre ilustrovanú knihu životne dôležité tradície a kontinuita.

Kniha je dokonalý vynález, rovnako ako koleso či lyžica, pretože jej forma je dokonalá, povedal Umberto Eco, a ja dodávam, je to klasické umenie – umenie, ktorého hodnota je preverená časom. A jej dokonalosť vynikne vďaka ilustráciám. Výstižne to zhrnul predseda Medzinárodnej poroty BIB 2025 Tàssies (Josep Antoni Tàssies Penella): „Potom prišli geopolitické zmeny. V tom čase BIB začalo nadobúdať podobu, akú má v súčasnosti, a zmenilo sa na oázu: prehliadka, ktorá každé dva roky prezentuje nekomerčné umenie pre deti vytvorené umelcami z rôznych

kútov sveta, kladie dôraz na tradičné techniky a oceňuje kultúrnu diverzitu. Dnes je Bienále významným podujatím, a to vďaka tomu, že spája bohatú ilustrátorskú tradíciu s novátorským experimentovaním... Nemáme vedomosť o žiadnom inom významnom medzinárodnom podujatí, ktoré by sa venovalo detskej obrázkovej knihe a ktoré by si vytvorilo takéto zázemie.“¹²

A spomenutý Steffen Larsen, dánsky expert na detskú literatúru, ktorý bol od roku 1989 na každom Bienále a pozná ho ako svoje topánky, to krásne vyjadril cez osobnú hlbokú skúsenosť: „Svet sa zmenil, ale Bienále nie. A to je možno to, prečo Bienále ostáva aj napriek svojmu veku stále mladé a zvedavé – priam nevinné... Pokiaľ mi je známe, BIB sa nikdy nesnažilo byť za každú cenu moderné, zbierať „lajky“ alebo robiť biznis či spájať sa s nevhodnými sponzormi. A za to ti, Bienále, chcem poďakovať. Slušnosť je tvoje druhé meno“, pritom: „Sú dva dôvody, prečo má BIB taký vplyv: prvým dôvodom je jeho jedinečnosť vo svete, ktorý je plný komercie, a druhým, že miesto toho, aby poučovalo, inšpiruje. A k týmto dvom sa pridáva tretí dôvod, že svoju minulosť Bienále dokázalo preniesť do modernej doby... Bienále, zostaň také, aké si. V tom je tvoja najväčšia moc.“¹³

Vox populi, vox Dei - hodnotenie BIB uzavriem názorom návštevníčky BIB 2025 a čitateľky zborníka z Medzinárodného sympózia BIB 2025: „Keď som videla Bienále a čítala tie texty o význame BIB, nadnárodnom, nadpolitickom, inkluzívnom pre všetkých dvojných jedincov, tvorivom, prežívajúcom, emotívnom, stotožňujúcom sa a zároveň jedinečnom, hľadajúcom, ale aj nachádzajúcom... ešte viac nechápem tých, čo sa lacno vzdali tej úžasnej šance zviditeľniť sa na výstave, a už vôbec nerozumiem tým, ktorí z akéhosi povrchného afektu, pomaly vlastnými telami, bránili prístupu iným na výstavu.“

Naspäť na zem alebo (ne)spadla z oblakov

Superlatívy, akými hodnotili svetové autority históriu BIB vrátane tohto, patria k výročiu, ale aby bolo výročie dôstojné, musí byť dôvod na superlatívy. Sláva a reputácia BIB však nespadla z oblakov. Pred záverom, kto-

rý patrí úspešným slovenským ilustrátorom na BIB 2025, niekoľko odborných postrehov a krátke hodnotenie tohto ročníka.

Najčastejším formátom kníh, z ktorých boli súťažné ilustrácie na tohoročnom Bienále, sú obrázkové knihy malého rozsahu, veľmi často tridsaťdva stranové, s minimom textu, či skoro bez textu – „picturebook“, prípadne „knihy bez slov“. Viacstranové knihy a knihy väčšieho rozsahu boli prezentované iba výnimočne.

Kvalita digitálnych výtlačkov bola oproti predošlým Bienále vo väčšine štandardne dobrá. Témou budúcich BIB bude určite generovanie ilustrácií umelou inteligenciou (AI). Dá sa predpokladať, že v budúcnosti bude ťažko rozlíšiteľné a rozpoznateľné spojenie kvalitných autorov a vyspelejšej AI.

Tradične boli silné kolekcie z Iránu, Číny, Japonska etc. Prekvapivá kvalita ilustrácií z neeurópskych a dokonca rozvojových krajín bola v kontraste s knižnými veľmocami. Pôsobilo to v niektorých prípadoch ako výmena rolí, ústup krajín s dlhou historickou tradíciou knižnej ilustrácie z pozícií a nástup mimoeurópskych krajín.

Na ilustráciu čoraz viac vplývajú ostatné druhy výtvarného, a žiaľ, aj všeobecne vizuálneho umenia a presadzuje sa snaha o materiálovú, formálnu aj obsahovú originalitu a originálnu štylizáciu na úkor remeselnej zručnosti. Jedným z tých, kto ukázal bravúrne spracované naratívne príbehy a figurálne kompozície mimoriadne príťažlivým, svojsky uhrančivým a podmanivým štýlom, bol ocenený Peter Uchnár s ilustráciami z knihy *Gulliverove cesty*.

Okrem samotnej súťažnej výstavy v Slovenskej národnej galérii sa konalo štrnásť sprievodných výstav, jednak priamo v SNĽ, v BIBIANE, ale aj v rámci Bratislavy. O troch najvýznamnejších sa dočítate v iných článkoch v tomto čísle Bibiana revue. Konalo sa, ako každý ročník, aj spomínané Medzinárodné sympóziu BIB 2025 a BIB-UNESCO Workshop Albína Brunovského, tentoraz v romantickom a inšpiratívnom prostredí Pálffyho kaštieľa vo Svätom Jure. Viac sa o jeho priebehu, ako aj o držiteľoch štatutárnych cien BIB 2025 a ich ocenených dielach, dočítate v nasledujúcom čísle Bibiana revue.

Veni vidi vici, alebo talent sa neodpúšťa

Tohtoročné Bienále je významné a zvláštne. Zvláštne, žiaľ, nie preto, že je jubilejné, ale preto, že bolo napádané politickými aktivistami, niektorými novinármi a umelcami z Asociácie ilustrátorov – ASIL, TOTO! je galéria a Otvorená Kultúra! a čiastočne aj niektorými bojkotované. Zvláštne je aj preto, že významný slovenský umelec získal po ôsmich rokoch cenu – Plaketu BIB 2025 a miesto Hosana! naňho kričali Ukrižuj!

Tohtoročné Bienále bolo pre slovenských ilustrátorov úspešné. Slovenská kolekcia deviatich autorov (Marianna Čaučíková, Anna Gajová, Martin Kellenberger, Jana Kiselová-Síteková, Juraj Martiška, Gabriela Naňová, Peter Uchnár, Katarína Vavrová a Milina Zimková) bola vyvážená. Na vysokej úrovni boli ilustrácie Miliny Zimkovej, tradične Juraja Martišku, a samozrejme, na BIB štyrikrát ocenené Jany Kiselovej-Sítekovej, žiačky profesora Vincenta Hložníka. Všetci traja robili klasickými výtvarnými technikami. V poslednom kole – najužšom výbere Medzinárodnej poroty BIB 2025, z ktorého sa vybrali ilustrácie už na ocenenie, sme mali zastúpených dvoch umelcov. Katarína Vavrová bola v hre o cenu do poslednej chvíle a cena jej, žiaľ, unikla o vlások. Napriek tomu slovenský výtvarník cenu, po ôsmich hladových rokoch, získal. Plaketu BIB 2025 si odniesol Peter Uchnár (Zlaté jablko BIB mu uniklo o jeden hlas). Je nepochopiteľné a zarážajúce, že za účasť na Bienále a vynikajúcu úspešnú reprezentáciu Slovenska, šíria o ňom niektorí politickí aktivisti nepravdivú informáciu, že za rovnaké ilustrácie už raz cenu dostal. Ilustrácie z knihy Jonathan Swift: Gulliverove cesty (Slovart 2023), s ktorými súťažil, boli úplne nové, a teda nemajú nič spoločné s tými z knihy Gulliverove cesty I. (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov 1998), za ktoré dostal Zlaté jablko BIB 1999. Peter Uchnár dostal cenu zaslúžene, v zmysle platného Štatútu BIB 2025. Jednoznačne to potvrdil posudok našej najrenomovanejšej autority profesora Dušana Kállaya (publikovaný v tomto čísle Bibiana revue). Rovnako jednoznačná a nespochybniteľná bola pre Petra Uchnára

podpora ďalšej svetovej renomovanej a rešpektovanej autority – predsedu medzinárodnej poroty Tássiesa, ktorú vyjadril veľmi jasne a rezolútne na sociálnych sieťach a je aj na internetovej stránke BIBIANY: „Dezinformácie ohľadne ocenenia Plakety BIB 2025, ktoré Peter Uchnár právoplatne získal, sú nezodpovedným pokusom podkopáť základné hodnoty Bienále ilustrácií Bratislava – akademické porozumenie obrázkových kníh a pedagogické prístupy k umeniu. Tieto hodnoty BIB, ktoré zahŕňajú okrem iného aj uznanie komplexnosti a nadčasovosti ilustrácie, si zaslúžia ochranu a zachovanie.“ Ale predseda Tássies počas zasadnutia poroty povedal ešte niečo viac, čo je veľkou satisfakciou pre Petra Uchnára – najvýraznejšieho talentu svojej generácie a v súčasnosti doma aj vo svete najoceňovanejšieho a najžiadanejšieho ilustrátora: „Uchnár je pre mňa kandidátom na Grand Prix BIB 2025.“ Ako to býva v knihách pre deti, nakoniec dobro zvíťazí nad zlom. BIB je pevný bod, ktorý pohne vesmírom umenia pre deti. Bod skončí, či skôr preruší čiaru. Čiary – máry, nejaké detstvo sa začalo, nejaké sa skončilo. S knihami je detská izba menšia, ale svet väčší. S knihami je detstvo krajšie. A dospelosť tiež, pretože bod začne čiaru...■

Juraj Žembera, básnik a historik umenia

¹ Wally de Doncker, bývalý prezident IBBY - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

² Chrysogonus Siddha Malilang - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

³ Ellis Vance - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

⁴ z Manifestu SK IBBY publikovanom v tomto čísle Bibiana revue

⁵ Liz Page - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

⁶ Graça Lima - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

⁷ Valerie Coghlán - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

⁸ Angela Lebedeva - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

⁹ Olga Majcen Linn - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 5. 10. 2025, v tlači

¹⁰ Olga Mäeots - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 5. 10. 2025, v tlači

¹¹ Marija Ristić - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 5. 10. 2025, v tlači

¹² Tássies - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

¹³ Steffen Larsen - z príspevku na Medzinárodnom sympóziu BIB 2025, 4. 10. 2025, v tlači

BIB a jeho význam v súčasnosti. Záväzok vytvárať kvalitné a rešpektujúce detské ilustrácie

*Predseda poroty BIB 2025,
Josep Antoni Tàssies Penella*

Rád by som pogratuloval doterajším vládam Slovenskej republiky za ich podporu, ktorú Bienále ilustrácií Bratislava poskytovali prostredníctvom ministerstva kultúry. Slovensku sa za posledných šesťdesiat rokov podarilo vytvoriť jedno z najprestížnejších medzinárodných kultúrnych podujatí. A to vďaka tomu, že krajina kultivovala a starala sa o niečo, čo je krehké a tiež vzácné: umenie ilustrácie pre deti.

Okrem toho Slovensko a jeho hlavné mesto Bratislava do zahraničia exportuje kultúru najvyššej kvality, a to prostredníctvom pravidelných prehliadok BIB, ktoré prezentujú vybrané umelecké diela vystavované v rôznych medzinárodných múzeách a galériách

Nielenže je BIB pre krajinu prestížnou

udalosťou, ale každé dva roky do Bratislavy pritiahne odborníkov z celého sveta v oblasti vizuálnej literatúry a podujatie je už tradične miestom, kde sa stretáva komunita okolo IBBY.

Dnes sa môžeme všetci tešiť z toho, že BIB prekonal všetky prekážky, ktorým za desaťročia muselo čeliť, vrátane obdobia totality. Táto jeho odolnosť je vzácnym dôkazom sily umenia a ľudskej schopnosti nadväzovať medzinárodné spojenia.

Za uplynulých 60 rokov vývoj v sociálnej a komunikačnej oblasti zásadne zmenil prostredie, v ktorom žijeme – svet je teraz globálnou komunitou. Obrázkové knihy pre deti a mládež, tak ako ich poznáme dnes, prešli na celom svete istým vývojom. Zmena komunikačného systému nastala s príchodom internetu. Medzinárodná kultúrna štandardizácia sa stala realitou. Od roku 2010 používanie smartfónov túto štandardizáciu ešte zrýchlilo. Obrázkové knihy prispôbili svoj tvar novým zvykom a sociálnym záujmom, ale tiež technickému pokroku v tlači, logistike, ilustrátorských postupoch či editorskej činnosti.

Ako sa BIB popasovalo s týmto vývojom?

Do konca 80. rokov, keď bola Európa rozdelená a internet ešte neexistoval, bolo BIB vzácnym miestom, kde sa spájali rozdelené svety. Odo dňa, kedy vzniklo, bolo miestom, kde sa prezentovali grafické tradície krajín s dôrazom na národné trendy. Prebiehala tu čulá a dôležitá komunikácia medzi medzinárodnými a domácimi ilustrátormi – profesionálmi a odborníkmi. Potom prišli geopolitické zmeny. V tom čase BIB začalo nadobúdať podobu, akú má v súčasnosti, a zmenilo sa na oázu.

Prehliadka, ktorá každé dva roky prezentuje nekomerčné umenie pre deti vytvorené umelcami z rôznych kútov sveta, kladie dôraz na tradičné techniky a oceňuje kultúrnu diverzitu. Bienále je významným podujatím, a to vďaka tomu, že spája bohatú ilustrátorskú tradíciu s novátorským experimentovaním.

*Medzinárodná porota
Bienále ilustrácií Bratislava 2025*

Poslanie, ktoré má BIB, je dôstojné

Už od počiatku sa BIB zameriava na detstvo, na práva detí a na úctu k deťom samotným. V Bratislave sa na deti nepozerajú ako na dospelých, nevnímajú ich ako potenciálnych zákazníkov, ani ako sprostredkovateľov reklamných cieľov. Sú svojbytnými ľudskými bytosťami. Ako vraví Zuzana Jarošová, generálna komisárka BIB: „Úloha Bienále ilustrácií Bratislava je jedinečná a neoceniteľná – prostredníctvom tých najkrajších umeleckých ilustrácií učí deti vnímať krásu a obohacuje ich ducha.“ Všetko začal v roku 1967 Dušan Roll spolu s ďalšími významnými slovenskými ilustrátormi ako Albín Brunovský alebo Miroslav Cipár. Boli presvedčení o tom, že deti si zaslúžia iba to najlepšie zo svetového umenia.

Práve tá pozornosť, rešpekt a túžba priniesť deťom len to najlepšie dáva veľký zmysel aj v súčasnosti. Je však zbytočné dúfať, že prvé

obrázky, ktoré detividia, budú ilustrácie v knihe. V momente, keď dáme deťom do rúk mobilný telefón, ktorý narúša ich prvé vnemy, akoby sme zabudli na právo dieťaťa na humanistickú výchovu, ktorá ho naučí vnímať krásu.

V západných kultúrach zvykneme koncept detstva ako prechodnej fázy nahrádzať predstavou detstva ako predmetu prehnanej ochrany. Istá sociálna transgresia je však nevyhnutná.

O diverzite samotnej netreba popisovať množstvo kníh; miesto toho je potrebné hovoriť o nej z pohľadu, ktorý neopomína rôznorodosť.

A bez istej miery transgresie, či prekročenia istých hraníc, nemôže existovať autentická diverzita. Hlas samotnej diverzity je transgresívny a potrebný. Prekračovanie hraníc ako vhodný prostriedok upriamienia pozornosti na rôznorodosť. Ako príklad môžeme uviesť, že transgresia či nerešpektovanie klasických noriem krásy v umení nám vo všeobecnosti pomáha oceniť krásu, pomáha nám prekonávať predsudky a scitlivuje nás. Napríklad nerešpektovanie sociálnych pravidiel týkajúcich sa ľudskej krásy v ilustrácii vytvára priestor na rešpektovanie, prijatie a sebadôveru. Bez toho len podporujeme zobrazovanie postáv, ktoré vyhovujú zaužívaným ideálom krásy, a naše knihy sú tak atraktívnejšie. Keby sme občas neignorovali pravidlá, vynechali by sme všetky tie „iné“ postavy, hoci v skutočnosti sme takmer všetci istým spôsobom „iní“ a práve túto odlišnosť môžeme oslavovať.

Obrázky v ilustrovaných knihách môžu nerešpektovať pravidlá, lebo ukazujú to, čo

nie je napísané. Často musíte zájsť ďalej, prekročiť pomyselnú červenú čiaru, vybrať si to nesprávne riešenie, keď to správne nás obmedzuje. Extrémna súťaživosť, násilie, a dokonca vojna neraz diktujú, čo je správne. V takom prípade je mier nerešpektovaním pravidiel.

Keď sa sústredíme na deti, vieme si zrazu predstaviť, ako by sme dokázali prekonať rozdiely v našom svete dospelých. Deti by sme si mohli idealizovať ako niečo, čo nám pomáha uniknúť z reality. Je pre nás ľahšie projektovať si na deti vlastné sny o budúcnosti, ako tieto sny premeniť na realitu v súčasnosti. Oceňujeme, že Dohovor o právach dieťaťa je najviac ratifikovaným dohovorom Spojených národov, podpísalo ho už 196 štátov, ale je nám ľúto, že jeho implementácia zaostáva.

Citácia:

„Bienále je jedinečné aj vďaka zloženiu porôt; sú to mnohopočetné a rôznorodé skupiny s medzinárodnými odborníkmi z rôznych oblastí, ktoré všetky súvisia s knižnými ilustráciami. Sú tam aj poroty z rôznych geopolitických častí sveta, čo vytvára väčší kontrast medzi kultúrami. Výsledkom sú fundované debaty so spoločnými cieľmi.“

Je to dané konceptom detských práv a ich naplňaním v skutočnom svete, a tiež akademickým chápaním obrázkových kníh, pedagogickými prístupmi k umeniu a umením samotným. Nemáme vedomosť o žiadnom inom významnom medzinárodnom podujatí, ktoré by sa venovalo detskej obrázkovej knihe a ktoré by si vytvorilo takéto zázemie. Za výnimku môžeme čiastočne považovať Medzinárodný veľtrh detskej knihy v Bologni (BOBF), ktorý vďaka svojmu bohatému a konzistentnému programu plnému prehliadok, prezentácií a okrúhlych stolov venovaných ilustrovaným

knihám nie je len komerčným podujatím. BIB a BOBF majú zaujímavý komplementárny vzťah, ktorý si zaslúži zachovať. Ako som už spomenul, BOBF je obchodný veľtrh, ale zároveň je ďalším významným centrom ilustrovanej knihy. Medzinárodná prehliadka ilustrátorov v Bologni láka odborníkov a začínajúcich ilustrátorov z celého sveta. Títo sa prihlasujú priamo – sú nimi ľudia, ktorí chcú publikovať, alebo ktorých snahou je prezentovať svoj talent v kontexte najlepšieho veľtrhu v odvetvi.

Poslanie BIB sa nikdy nekončí!

Výber medzinárodnej poroty reflektuje práve aktuálne komerčné trendy. Výstavy v Bologni dopĺňajú prehliadky BIB, ktoré sú

Predseda poroty BIB 2025, Josep Antoni Tàssies Penella, víťazka Grand Prix BIB 2023, Paloma Valdivia a generálna komisárka BIB, Zuzana Jarošová, Bienále ilustrácií Bratislava 2025

rôznorodejšie a nezávislejšie, prezentujú diela súťažiacich nominovaných jednotlivými sekciami IBBY a ďalšími kultúrnymi organizáciami zastúpených krajín. Bienále je jedinečné aj vďaka zloženiu porôt; sú to mnohopočetné a rôznorodé skupiny s medzinárodnými odborníkmi z rôznych oblastí, ktoré všetky súvisia s knižnými ilustráciami. Sú tam aj poroty z rôznych geopolitických častí sveta, čo vytvára väčší kontrast medzi kultúrami. Výsledkom sú fundované debaty so spoločnými cieľmi. Tieto

ciele nemusia byť z dôvodu kultúrnej diverzity v súlade s dominantnými trendmi v oblasti komerčnej knižnej produkcie formujúcimi medzinárodnú scénu, aj keď ich môžu zohľadňovať. Zhoda vo veci výnimočnosti dáva tradícii prípadne poetickým zvláštnostiam viac možností presadiť sa.

Každé dva roky BCBF organizuje neverejnú prehliadku prác ocenených s cenou Grand Prix BIB; na nej je prezentovaná obálka katalógu a strany s dielami – významnými milníkmi v kariére ilustrátora. Táto skutočnosť výrazne prispieva k medzinárodnej prezentácii BIB, ktoré sa tak každé dva roky in situ stáva súčasťou programu veľtrhu. Ďalej treba spomenúť, že tak ako Bratislava, aj

Bologna je miestom, kde sa stretáva komunita okolo IBBY; združuje sa okolo Ceny Hansa Christiana Andersena, propagovanej neskôr BCBF. Najprestížnejšie medzinárodné ceny sú teda zjednotené: Ceny BIB udeľované za ilustrácie pre deti a mladých ľudí a Cena H. Ch. Andersena, udeľovaná za celoživotnú tvorbu ilustrátorom kníh pre deti a mládež.

Grand Prix BIB 2009

Kniha *The Lost Child* (Stratené dieťa), za ktorú som získal Grand Prix BIB v roku 2009, je o prežívaní detstva na pozadí vojny a migrácie. Bolo pre mňa ctou získať za ňu Grand Prix. Kniha už získala ocenenie SM Foundation International Illustration Award.

Pri jej tvorbe som trpel. Tvoríť knihy je krásna, ale nie vždy radostná práca. Bratislavská Grand Prix mi dodala odvalu a silu, čo som potreboval, aby som sa popasoval s ďalším komplexným a každodenným problémom, akým je šikana. Kniha *Stolen Names* (Ukradnuté mená) popisuje deň v živote človeka čeliaceho obťažovaniu v škole. Ako laureát ceny Grand Prix BIB som prezentoval originály uvedených dvoch diel na osobnej výstave v Bologni, čo mi umožnilo publikovať titul *Stolen Names* v ôsmich krajinách. Túto sériu, skúmajúcu tabu súvisiace s detstvom, som nedávno rozšíril o knihu *Golden Shadow* (Zlatý tieň), ktorá v súčasnosti vychádza v Číne. Táto kniha rozpráva o živote dieťaťa – chlapca – od momentu, keď ho opustia, až do chvíle, keď ho adoptujú.

Cena Grand Prix BIB mi pomohla získať ďalšie ocenenia, tvoriť vyspelejšie knihy a navštíviť Slovensko, Grécko, Rusko, Česko, Srbsko, Nemecko, Chorvátsko, Taliansko, Indonéziu a Kolumbiu. V niektorých z nich som vystavoval, prednášal, viedol workshopy, alebo mal knižné

prezentácie a vďaka tomu som mal tú česť vymieňať si skúsenosti s deťmi, spisovateľmi, ilustrátormi, odborníkmi a podporovateľmi čítania, s každým z nich, v jemu blízkom prostredí. Predovšetkým som však mal tú česť nadviazať nové priateľstvá. So vzácnymi ľuďmi, ktorí veria v silu detských obrázkových kníh, a som vďačný za to, že som ich spoznal. Priatelia moji, môžete si byť istí, že som na vás nezabudol. Vďaka tomu, že som získal cenu Grand Prix BIB, cítil som potrebu podeliť sa s ostatnými o pozitíva, ktoré mi cena priniesla, a preto som istý čas spolupracoval so španielskymi inštitúciami pôsobiacimi v oblasti detskej literatúry. Spolupráca trvala od roku 2017 do roku 2021. Najprv som

podporil opätovné zaradenie Profesiöného združenia ilustrátorov Katalánska (najvýznamnejšej organizácie združujúcej ilustrátorov v Španielsku) do Ibbycat, katalánskej sekcie OEPLI, španielskej IBBY. Potom, ako som sa dočasne stal súčasťou rady Ibbycat, pomáhal som pri koordinácii s ďalšími troma španielskymi sekciami (Galix, Galtzagorri Elkartea a Consejo General del Libro), aby sme opätovne naštartovali propagáciu BIB. Navrhli sme zverejniť oznámenie o súťaži čo najskôr, ako to bolo možné, čím sme ilustrátorom poskytli čo najviac času na to, aby pripravili svoje práce. Na rad prišla kvalita výberu španielskych autorov. Vytvorili sme tím odborníkov z oblasti ilustrácie, výučby ilustrácie a obrázkových kníh a títo sformulovali desať hodnotiacich kritérií.

Naše „bratislavské kritériá“ na hodnotenie ilustrovaných albumov sa skladali zo štyroch všeobecných a šiestich detailnejších kritérií.

Medzi všeobecné kritériá patrili:

1. Formálna koherentnosť.
2. Koherentnosť príbehu.
3. Technická kvalita.
4. Návrh musí vzbudiť aspoň minimálny záujem (dielo nemá byť len bezdôvodnou kumuláciou banálností).

Detailné kritériá:

1. Inovácia: autor prináša vlastný jazyk a osobitný formálny jazyk.
2. Formálna kvalita: kvalita má byť zjavná aj v bežnom vizuálnom jazyku na už konsolidovaných štylistických línii, keď možno autorovu interpretáciu porovnať s najlepšii referenčnými dielami, prípadne ich kvalitatívne prevyšuje.
3. Osobitosť príbehu, prípadne evokatívna kvalita obrázkov.
4. Celková kvalita (bohatosť) kreatívneho návrhu (vrátane textu).

5. Interakcia s textom (literárnosť, komplementarita, inakosť).

6. Vzájomná interakcia s dizajnom (a s jeho podporou).

Tieto kvalitatívne kritériá hodnotenia ilustrovaných diel poslúžili ako spoločný základ subjektívneho, voľného hodnotenia jednotlivými členmi poroty. Následne sme podporili vytvorenie štyroch rozdielnych odborných porôt, každú pre inú sekciu IBBY Španielsko, ktoré mali na starosť výber diel a používali pri tom rovnaké kritériá. Organizačná podpora tajomníkov OEPLI a Ibbycat celý proces zefektívnila. Naša snaha umožnila prezentovať významných ilustrátorov spolu s laureátom ceny Grand Prix 2021.

BIB nám umožňuje veriť, že umelecká a intelektuálna diverzita je pre deti bohatstvom a spolu dokážeme urobiť malé zmeny, ktoré zmenia svet k lepšiemu.

Preto by som chcel špeciálne poďakovať BIB a organizátorovi, BIBIANE, za jej neustále úsilie o zachovanie tohto pocitu. Tešíme sa, že ich inšpirujeme k tomu, aby zjednocovali a oceňovali príspevky slovenských a zahraničných ilustrátorov a odborníkov, pretože dielo každého z nich je obohatením a prináša rozmanitosť. Týmto by sme chceli povzbudiť organizátorov, aby posilňovali a udržiavali akademickú striktnosť, transparentnosť, úctu k rozmanitosti a slobode konania, ktoré by mali aj naďalej charakterizovať BIB. Tento záväzok zachovávať kvalitu a kultúrnu nezávislosť v oblasti detskej literatúry je pre úspech Bienále a jeho kontinuitu kľúčový. ■

S pozdravom
Tàssies (Josep Antoni Tàssies Penella)
Brunyola & Tarragona september 2025

Bienále ilustrácií Bratislava: Šesťdesiat rokov prínosu k teórii ilustrácie

Marija Ristić, Sympóziu BIB 2025

V kontexte histórie umenia je Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) kultúrnym fenoménom, ktorého viacdimenziálny význam presahuje bežnú výstavu. Aby sme plne pochopili dosah tohto podujatia na vývoj obrázkovej knihy ako umeleckej formy, je dôležité zamyslieť sa nad komplexným historickým, sociokultúrnym a umeleckým rámcom jeho existencie.

Vznik a úloha medzinárodných výstav ilustrácií

Založenie výstavy Zlaté pero Belehradu v roku 1959 Združením umelcov a dizajnérov Srbska (ULUPUDS) bolo prvým krokom na ceste k etablovaní ilustrácie ako samostatnej umeleckej disciplíny, ktorá si zaslúži uznanie tak isto ako maľba – a ilustrátora ako legitímneho odborníka. Výstava Zlaté pero, ku ktorej bol vydaný katalóg obsahujúci oficiálne pravidlá výstavy, príhovory odborníkov a profesionálne fotografie objektov bola prvou výstavou ilustrácií tohto druhu v Európe. Bol to zlomový okamih v histórii umenia v čase, keď

ilustrácia potrebovala pozdvihnúť na vyššiu úroveň grafického a umeleckého štandardu, a zároveň bol potvrdením toho, že sa ilustrácia stala samostatným **o d v e t v í m** teoretického štúdia. Podľa vzoru srbského Zlatého pera o osem rokov neskôr pod záštitou UNESCO a IBBY, Medzinárodnej únie knižných diel pre mládež, vzniklo Bienále ilustrácií

Bratislava – samostatné podujatie venované ilustrácii detských kníh. Od svojho založenia tieto dve výstavy paralelne prezentovali ilustrácie nielen ako dekoráciu či doplnok k textu knihy, ale ako samostatnú a expresívnu umeleckú formu so svojím vlastným príbehom a vizuálnym potenciálom.

Sympóziu ako miesto teoretického rozvoja V súčasnej vizuálnej a umeleckej kultúre bola ilustrácia detských kníh dlhé roky na okraji záujmu teoretického a kritického diskurzu, v dôsledku čoho sa objavila potreba, aby odborníci prispeli k jej teoretickým základom. Táto príležitosť sa naskytla práve vo forme Sympózia BIB, ktoré sa stalo sprievodným programom Bienále. Zúčastňujú sa ho uznávaní umelci, teoretici umenia, kritici, editori, dizajnéri a pedagógovia z celého sveta. Výsledky tohto medzikultúrneho dialógu boli zverejnené v publikácii Pojednanie o teoretických prácach, ktorá dokumentovala vývoj ilustrácie, jej úlohu, vizuálnu komunikáciu a posun v mediálnom

a vizuálnom vnímaní ilustrácie detských kníh. Vďaka tomu, že táto publikácia je viacjazyčná (v slovenčine, angličtine a ruštine), priblížila problematiku širokému publiku. Za šesťdesiat rokov existencie tohto sympózia prezentácie, ktoré na ňom odznali, v synergii s hlavnou výstavou a sprievodným programom celosvetovo zásadne zmenili vnímanie, estetiku a kultúrny význam knižnej ilustrácie.

Táto diverzita prístupov k problematike vyústila do vytvorenia nových teoretických rámcov pre pedagogiku umenia, zvyrazňujúc pritom dôležitú úlohu obrázkov pri vnímaní sveta deťmi. Interdisciplinárny charakter sympózia sa tiež prejavil v rozličnom pozadí účastníkov – zúčastnili sa na ňom ľudia z umenia, dizajnu, semiotiky, psychológie, literárnej teórie a teórie umenia. Táto pestrosť premostila priepasť medzi teóriou a praxou, umožnila neutíchajúci a dynamický dialóg medzi tvorcami a tými, čo umenie interpretujú.

Témy sympózia ako odraz aktuálnych výziev v ilustrácii

Každé konanie sympózia má ústrednú tému, v rámci ktorej môžu účastníci do hĺbky preskúmať pálčivé problémy v oblasti ilustrácie. Chronologické skúmanie týchto tém ponúka neoceniteľný pohľad na teoretické výzvy súvisiace s ilustráciou ako umeleckou formou, napríklad formovanie identity, migrácia, vizuálna gramotnosť, vzťah medzi textom a obrazom a historický vývoj ilustrácie.

Rané ročníky 1967 – 1985 Zborníka zo Sympózia BIB sa venovali pedagogickej a emocionálnej funkcii ilustrácie a videli ju ako nástroj citového formovania a vizuálnej komunikácie detí pred získaním schopnosti čítať. Závery z tohto obdobia zdôrazňujú úlohu ilustrácie v kognitívnom a citovom vývoji dieťaťa, symbolickú hodnotu štylizácie a psychologický vplyv farieb, tvarov a kompozície – čím potvrdili ilustráciu ako médium vnútorného stavu a estetickej skúsenosti. Zborníky z konca 80. rokov a z 90. rokov odrážajú posun k chápaniu ilustrácie ako formu samostatného umeleckého vyjadrenia, nezávislú od textu. Dominantnými

témami boli napríklad kritika komercializácie (ktorá ohrozuje experimentovanie), umelecká sloboda a jedinečný vizuálny jazyk ilustrátorov. Tieto texty pozdvihli ilustráciu z obyčajného pomocníka príbehu na plnohodnotné umelecké médium so svojou vlastnou semiotickou silou.

Po roku 2003 nabrali témy sympózia postmoderný rozmer: viacvrstvový význam, fragmentácia, hravá forma a intertextualita. Ilustrácia bola zrazu aktívnym partnerom textu – niekedy provokovala, niekedy existovala paralelne s písaným slovom. Skúmané boli koncepty obraz ako text, čitateľ ako spoluautor a ilustrácia ako miesto umeleckého experimentovania hraničiaceho s komiksom, inštaláciou a animáciou. Táto fáza potvrdila ilustráciu ako súčasnú umeleckú prax a nielen ako „dekoratívny doplnok“.

Po roku 2011 boli témy viac sociálne angažované. Ilustrácia bola skúmaná cez prizmu migrácie, medzikultúrnej identity, vojnovnej traumy, detstva v povojnových časoch, ekologických tém a klimatickej krízy. Nenahliadalo sa na ňu už iba ako na umeleckú formu, ale tiež ako na nástroj sociálnej účasti. Umelci používali obrazy, aby sa vyjadrovali ku globálnym problémom a aby deťom ponúkli symbolické nástroje, ktoré im pomôžu pochopiť svet – z ilustrácie sa stal vizuálny aktivizmus.

Ročníky 2015 a 2019 reagovali na technologické zmeny: digitalizáciu, e-knihy a interaktívne aplikácie. Vynorili sa otázky o strate rukopisu ilustrátora a o zachovaní si umeleckej integrity v digitálnom svete. Závery formulovali potrebu nových estetických kritérií pre digitálnu ilustráciu, chápanie obrazovky ako nového plátna a skúmania hybridných médií: ilustrácia, ktorá sa hýbe, vydáva zvuk a reaguje. V tomto ohľade ilustrácia už nie je definovaná formou, ale je skôr vedomým umeleckým gestom, a to bez ohľadu na médium.

Posledné ročníky 2021 – 2023 sa zameriavali na citovú komplexnosť detstva v súčasnosti – témy ako strach, izolácia či pandémie.

Ilustrácia je prezentovaná ako nástroj introspekcie a uzdravenia, tak veľmi potrebná v časoch krízy. Ilustrácia získala terapeutickú dimenziu, stala sa súčasťou citového vzdelávania detí aj dospelých, zvyrazňujú svoju umeleckú a sociálnu dôležitosť.

Posolstvo sympózia – teoretické zrkadlo odrážajúce umenie ilustrácie

Zborníky Sympózia BIB obsahujú práce stovky odborníkov z celého sveta dokumentujúce premenu ilustrácie na umeleckú disciplínu a identifikujú metódy a rámce pre jej teoretické štúdium. Sú dôkazom trajektórie, ktorú opísala ilustrácia – ilustrácia ako vzdelávací nástroj (60. roky), umelecké médium (90. roky) a multimédiá, aktivizmus a introspektívna expresia (2000 – 2020). Publikácie nielen mapujú vývoj a zmeny v ilustrácii, ale často sú ich spúšťačom – formujú umeleckú prax a chápanie vizuálneho umenia v detských knihách spoločnosťou.

V histórii sympózia vznikli rôzne metodologické a tematické modely, počnúc postmodernistickou dekonštrukciou a novým zadefinovaním priestoru, v ktorom ilustrácia existuje, po psychologický a citový vývoj, interkultúrny dialóg, digitálny vývoj, symboly aktivizmu a citovo viacvrstvové príbehy. V priebehu šesťdesiatich rokov zborníky povýšili ilustráciu detskej literatúry z prehliadaného umenia na predmet seriózneho teoretického skúmania.

Ocenenia ako Grand Prix, Zlaté jablko a Plaketa povzbudili umelcov tvoriť ilustrácie detských kníh cez prizmu svojho vlastného videnia a štýlu. Zlaté jablko je udeľované ilustrátorom nielen za estetickú výnimočnosť ich diela, ale aj za to, že sa venujú sociálnym a vzdelávacím témam. Posolstvo BIB teda nenachádzame len v jeho archívoch, ale aj v generáciách mladých ľudí, pre ktorých BIB zadefinovalo vysoké umelecké štandardy ilustrácie detskej literatúry. Bienále prispelo k tomu, aby sa ilustrácia stala kľúčovým prvkom gramotnosti detí, ich citového vývoja a kritického myslenia.

Záver

Počas šiestich dekád sa BIB podarilo zmeniť to, ako sa pozeráme na ilustráciu; stal sa z nej kľúčový prvok detskej literatúry. Bienále inšpirovalo autorov, aby vytvárali diela, ktoré sú umelecké a zároveň vzdelávacie a spoločensky angažované. Zborníky zo Sympózia BIB sú nenahraditeľným zdrojom pre výskumníkov, a to najmä z dôvodu nedostatku teoretickej literatúry o ilustrácii. Umožňujú nám spoznať tvorbu významných ilustrátorov, výzvy, ktorým ilustrácia čelí, tlaky trhu a ďalšie faktory formujúce povolanie ilustrátora a umenie ilustrácie.

V kontexte dneška – keď sú deti čoraz intenzívnejšie vystavované digitálnym médiám – zostáva BIB inštitúciou zachovávajúcou umelecké štandardy a oslavujúcou originalitu a rôznorodosť. Aj v čase, keď sú obrázkové knihy z komerčných dôvodov plné dizajnových a interaktívnych prvkov, trvá BIB na zachovávaní najvyššej kvality, ponúka dômyselne koncipované knihy podporujúce hlboké emocionálne a intelektuálne spojenie s mladými čitateľmi. Potvrďuje hodnotu autorskej, nekomerčnej ilustrácie – nie s dôrazom na marketing, ale na skutočné umelecké vyjadrenie a na zmysluplnú komunikáciu.

Aj potom ako BIB po kritickej reflexii prijalo digitálne formáty, zostáva aj naďalej neochvejných zástancom tradičných techník. V čase komercializácie a digitalizácie detskej literatúry zostáva verné svojej misii zachovávať umeleckú integritu ilustrácie. Jeho hlavným poslaním je kultivovať priestor, kde sa možno zamyslieť nad tým, čo vlastne znamená tvoriť také knihy pre deti, ktoré ich nielen zabavia, ale zároveň formujú ich charakter a pohľad na svet.

A nakoniec, v čase, keď sa vzdelávacie systémy na celom svete boria s prípravou nových generácií na neistú budúcnosť, BIB opätovne potvrdzuje dôležitosť vizuálnej gramotnosti a kreatívneho myslenia ako zručností, bez ktorých sa v nasledujúcich rokoch nezaobídeme. ■

Marija Ristić,
historička umenia a umelecká kritička

Labyrint umenia a zrkadlo duše

Hložník – Brunovský – Kállay

BIBIANA, Medzinárodný dom umenia pre deti, pripravila výstavu Labyrint umenia a zrkadlo duše ako sprievodné podujatie pri príležitosti jubilejného ročníka Bienále ilustrácií Bratislava (BIB). Výstava je poctou svetovému významu slovenskej grafickej a ilustrátorskej školy a predstavuje trojicu jej najvýznamnejších osobností – „profesorov čiary“: zakladateľa modernej slovenskej grafickej školy 20. storočia Vincenta Hložníka a jeho dvoch žiakov, Albína Brunovského a Dušana Kállaya.

Hložník – Brunovský – Kállay

Tri veľké mená slovenského vizuálneho umenia 2. polovice 20. storočia. Traja umelci, ktorých spája nielen umelecký žáner grafiky, ale aj maliarstva, kresby a ilustrácie detských kníh. Traja profesori grafickej špeciálky s oficiálnym názvom Oddelenie voľnej grafiky a knižnej ilustrácie Vysokej školy výtvarných umení v Bratislave, ktorú obdivoval celý svet. Tri významné osobnosti stredoeurópskeho vizuálneho umenia, ktoré ako keby na Slovensku upadali do zabudnutia, pričom

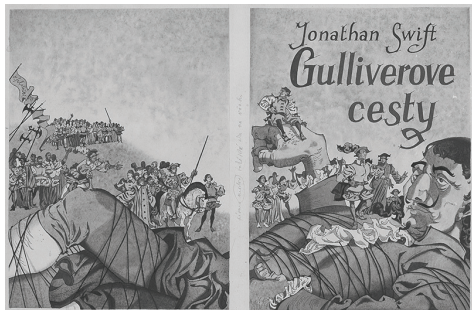
práve Hložník a Brunovský sa osobne významnou mierou podieľali na vzniku Bienále ilustrácií Bratislava.

Názov sprievodnej výstavy BIB 2025 Labyrint umenia a zrkadlo duše je odvodený z grafického cyklu Albína Brunovského vytvoreného na základe literárneho diela Jána Amosa Komenského Labyrint sveta a raj srdca, ktoré inšpirovalo k rovnomennej grafike z roku 1998 aj Dušana Kállaya. Druhá časť názvu je prevzatá z grafiky Albína Brunovského Svetlo duše, a to z toho dôvodu, že v tomto roku si pripomíname 90. výročie narodenia tohto svetoznámeho umelca.

Vincent Hložník (1919 – 1997)

Absolvent Umelecko-priemyselnej školy v Prahe, študoval na Oddelení dekoratívnej a monumentálnej maľby u prof. Františka Kyselu a Josefa Nováka. Hneď po ukončení štúdií počas Protektorátu Čechy a Morava v roku 1942 nastúpil ako ilustrátor do Matice slovenskej, ktorá ho ako študenta finančne podporovala. V roku 1952 sa stal prvým vedúcim Oddelenia voľnej grafiky a knižnej

ilustrácie na novozriadenej Vysokej škole výtvarných umení, kde pôsobil ako profesor, v rokoch 1959 – 1963 dokonca ako rektor. Na tomto poste zotrval až do roku 1972, keď bol prinútený vedením VŠVU odísť z akademickej pôdy v rámci normalizačných procesov. Vincent Hložník patrí medzi najplodnejších

slovenských grafikov 2. polovice 20. storočia, čoho dôkazom je aj zbierkový fond Slovenskej národnej galérie obsahujúci niekoľko stoviek grafických diel umelca reprezentujúcich takmer celú jeho tvorbu. Jeho pedagogické pôsobenie na VŠVU je nezastupiteľné, pretože svojim žiakom, medzi ktorých patria také významné osobnosti slovenského výtvarného umenia ako Albín Brunovský, Miroslav Cipár, Vladimír Gažovič, Dušan Kállay, Róbert Brun, Ján Lebiš, Viera Bombová, Viera Gergeľová či Kamila Štanclová, odovzdal nielen znalosti klasických grafických techník lepty a litografie, ale najmä základy grafického remesla založeného na poznaní precíznej kresby, ktorá bola v minulosti základom každého umeleckého diela. Svojich študentov zároveň viedol aj k médiu maľby a nakoniec aj ku knižnej ilustrácii, ktorá tak ako maľba a grafika profitovala z precíznej znalosti kresby. V oblasti knižnej ilustrácie Vincent Hložník svojou umeleckou autoritou zaštil vznik unikátneho medzinárodného podujatia v oblasti knižnej tvorby pre deti a mládež – Bienále ilustrácií Bratislava, na ktorom sa však zúčastnil len jedenkrát, v roku 1969. Napriek tomu aj v tejto oblasti získal množstvo medzinárodných ocenení. Spomedzi nich je možné vyzdvihnúť najmä vizuálnu realizáciu knihy Hansa Christiana Andersena Snežienka z roku 1981, vďaka ktorej bol zapísaný na Čestnú listinu IBBY (International Board on

Book for Young People). Na výstave sú preto prezentované jeho ilustrácie knihy J. Swifta Gulliverove cesty (1955, akvarel) doplnené o neosurrealistické grafické cykly Pečate (1964, lepty) a Veselý zvierací svet (1965, litografie) a monumentálne maľby s kresťanskými motívmi zo 60. rokov.

Albín Brunovský (1935–1997)

Po odvolaní Vincenta Hložníka z postu vedúceho Oddelenia voľnej grafiky a knižnej ilustrácie VŠVU v roku 1972 prevzal túto funkciu jeho najstarší a už v tom období najvýznamnejší žiak pôsobiaci na pozícii asistenta na VŠVU Albín Brunovský. Ten v rokoch 1956–1961 absolvoval štúdium grafiky a ilustrácie, ktoré si v rokoch 1963–1966 rozšíril o postgraduálne štúdium. V roku 1980 bol menovaný zaslúžilým a v roku 1985 aj národným umelcom, pričom v roku 1981 mu bol udelený titul profesora. Vedúcim Oddelenia grafiky a ilustrácie bol až do roku 1990, kedy odišiel z VŠVU ako neoprávnená obeť Nežnej revolúcie v roku 1989.

Na poli ilustrácie kníh pre deti a mládež sa Brunovský zapísal veľkými písmenami do dejín svetovej ilustrácie, čoho dôkazom je aj množstvo ocenení v súťažiach o Najkrajšie knihy Československa (1965, 1968, 1972). Viacero prestížnych cien získal aj na Bienále ilustrácií Bratislava (Zlatá plaketa 1965, Zlaté jablko BIB 1977, 1981 a 1989), na ktorého etablovaní sa vo svete tiež osobne podieľal. Niektoré knižné tituly získali prestížne ceny aj v zahraničí, napríklad Čestné uznanie na knižnom veľtrhu v Bologni v roku 1969 za ilustrácie knihy E. T. Hoffmanna Luskáčik a myši kráľ alebo Grand Prix na Bienále užitkovej grafiky v Brne za ilustrácie knihy

P. Ch. Asbjørnsena a J. Moeho Tri princezné v belasej skale realizované vo forme čiernobielych alebo akvarelom kolorovaných rytín do Mässerovej dosky. Tieto originálne nórske rozprávky vydané v koprodukcii vydavateľstva Mladé letá so Slovenskou národnou galériou získali nakoniec vďaka netradičnej ilustrátorskej technike aj bronzovú medailu na Medzinárodnej výstave knižného umenia IBA v Lipsku v roku 1977. Nemožno opomenúť ani pôvodný slovenský titul Ľubomíra Feldeka s názvom Modrá kniha rozprávok, vydaný v roku 1974 vo vydavateľstve Mladé letá a za ilustráciu ktorého bol Brunovský zapísaný na Čestnú listinu H. CH. Andersena v roku 1976.

Na sprievodnej výstave BIB 2025 Labyrint umenia a zrkadlo duše je prezentovaný vývin Brunovského tvorby markantný v médiu grafiky od neosurrealistických tendencií prezentovaných v grafickom liste Zuzany (1963, lept) cez nefigurálne tendencie prelomu 60. – 70. rokov v grafikách Zápisky od augusta po december alebo Ariadnina záhrada (obe 1968, lept) až po výtvorný prejav fantazijného realizmu demonštrovaného na výstave cyklom grafík Labyrint sveta a raj srdca (1989–1990, lept, mezzotina, suchá ihla). Grafická tvorba je doplnená aj o jeho maliarsku produkciu kombinovaných techník na dreve zo začiatku 70. rokov a akvarelových malieb na papieri zo záverečnej periódy jeho tvorby rokov 1987 – 1996.

Dušan Kállay (1948)

Tretí z galérie veľkých profesorov bratislavskej grafickej špeciálky, ktorého tvorba presahuje do súčasnosti. Dušan Kállay rokoch 1966 – 1972 študoval vo viacerých maliarskych ateliéroch VŠVU v Bratislave u prof. Ladislava Čemického a prof. Jána Želibského,

od roku 1969 paralelne navštevoval aj Oddelenie voľnej grafiky a knižnej ilustrácie prof. Vincenta Hložníka. Ten však v roku 1972 musel VŠVU z ideologických dôvodov opustiť, a tak Kállay štúdium ukončil u Albína Brunovského. Po jeho odchode z VŠVU v roku 1990 Kállay nakoniec prevzal Oddelenie voľnej grafiky a knižnej ilustrácie, ktoré viedol až do roku 2018, pričom už v roku 1994 bol menovaný profesorom v odbore knižnej ilustrácie a knižných titulov.

Za ilustrácie knihy Lewisa Carola Alica v krajine zázrakov získal doteraz ako jediný slovenský umelec Grand Prix na Bienále ilustrácií Bratislava v roku 1983, pričom na tomto podujatí boli ocenené mnohé ďalšie ním ilustrované knihy (1973, 1975 Zlaté jablko, 1993 Plaketa BIB). Množstvo ďalších medzinárodných ocenení získaných v Belehrade (1982), Lipsku (1982), Barcelone (1984), Bologni (1992) alebo Záhrebe (2008) robia z Dušana Kállaya najvýznamnejšieho žijúceho ilustrátora detských kníh na Slovensku. Oprávnené mu bola už v roku 1988 udelená Cena Hansa Christiana Andersena za výnimočnú ilustrátorskú tvorbu, pričom za ilustrácie Rozprávok H. CH. Andersena (2004) bol roku 2008 zapísaný na Čestnú listinu IBBY. Spomedzi posledných významných umelcových ocenení je potrebné vyzdvihnúť najmä ilustrácie ku knihe Dnes je čakanie na zajtrajšok od Cao Wenxuana, jediného čínskeho držiteľa Ceny Hansa Christiana Andersena, ktorá bola v súťaži CCTV Book Selection zaradená medzi TOP 10 najvýznamnejších detských kníh.

Na výstave v Slovenskej národnej galérii sú prezentované aj maliarske variácie Hodina Alice (1983) vo forme otváratelného diptychu a súčasná tvorba umelca v oblasti maľby, napríklad Anonymi z Pompeji (2006–2009, olej na plátne) alebo veľkoformátové akrylové maľby na papieri (2020–2023), ako aj jeho voľná grafická tvorba zo začiatku 80. rokov 20. storočia zastúpená najmä ikonickými farebnými leptmi Raj divokých vtákov (1981) a Hmýrenie hmyzieho hniezda (1982). ■

Martin Vančo, kurátor výstavy

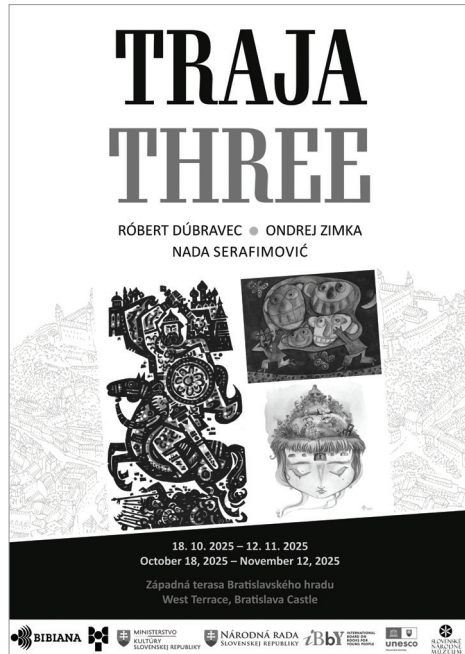
Traja - Róbert Dúbravec, Ondrej Zimka, Nada Serafimović

Za účasti Jeho Excelencie Veľvyslanca Japonska, chargé d'affaires Čínskej ľudovej republiky, prvého radcu – konzula Veľvyslanectva Srbskej republiky v SR a ďalších dvoch predstaviteľov zastupiteľských úradov a predovšetkým majstra Ondreja Zimku, bola v spolupráci s Národnou radou SR slávnostne otvorená na Západnej terase Bratislavského hradu posledná, verejne prístupná, sprievodná akcia BIB 2025, výstava Traja. Tres faciunt collegium. Aj v ume-

Zuzana Jarošová, Ondrej Zimka a veľvyslanec Japonska J. E.: Yasuhiro Kawakami na vernisáži výstavy Traja

ní, traja tvoria kolektív. V tomto prípade dvaja držiteľia neštatutárnych cien z BIB 2023: držiteľ Ceny 365 banky Ondrej Zimka, držiteľka Ceny detskej poroty Nada Serafimović a nežijúci maliar, grafik a ilustrátor a žijúca legenda slovenskej grafiky a ilustrácie Róbert Dúbravec, ktorého 100. výročie narodenia sme si minulý rok pripomenuli. Ich tvorba je úplne rozdielna, môžeme povedať, že zastupujú nielen rôzne generácie umelcov od prvej polovice 20. storočia po súčasnosť, ale aj rôzne štýly. Od expresionizmu cez surrealisticky a humorne videné ľudové motívy po lyrický a poetický štýl. Spája ich však nadčasovosť umenia, nadčasovosť krásnej knihy.

Róbert Dúbravec (19. 1. 1924 – 8. 11. 1976)

Maliar, grafik, ilustrátor a výtvarný pedagóg ilustroval už od 40. rokov 20. storočia, ovplyvnený profesorom Jánom Mudrochom, od roku 1948 prvým rektorom Vysoké školy výtvarných umení v Bratislave, kde neskôr sám pôsobil ako docent, Martinom Benkom aj francúzskym postimpresionizmom. Ilustrátorskú tvorbu začínal s technikami perokresby a akvarelu. Od roku 1948 sa venoval aj grafike – čiernobielymu alebo kolorovanému drevorezu, neskôr linorezu.

Čiernobiele grafiky s expresionisticky výraznou, až robustnou štylizáciou tvarov, farebné s koloritom a dekorativizmom ľudového umenia, ale aj modernej graphickej symboliky. V týchto čiernobielych aj farebných drevorezoch pokračoval vo vývojovej línii od Ľudovíta Fullu a nadväzoval na svojich

kolegov z generácie 1919 – Oresta Dubaya a Ernesta Zmetáka. Také sú aj ilustrácie touto technikou, ktoré robil od roku 1952 až do svojej predčasnej smrti v roku 1976. Paralelne s grafikou teda ilustroval knihy, z ktorých boli prezentované originálne ilustrácie aj na výstave Traja: A. Húska – Jánošík a víly, M. Rázusová Martáková – Junáčka pasovačka, A. Habovštiak – Pastierik a zbojníci, M. Húska – Biela plť na Váhu, J. Štiavnický – Kamenný kráľ, Bohatierske byliny etc.

Ondrej Zimka (29. 11. 1937)

O pol generácie mladší maliar, grafik, ilustrátor, karikaturista, autor animovaných filmov nastupuje na výtvarnú scénu v polovici 60. rokov, keď začala byť uvoľnenejšia politická a spoločenská atmosféra a odrazilo sa to aj v jeho umení. Kým u Dúbravca je vplyv Fullu hlavne formálny, u Zimku je čiastočná obsahová príbuznosť. Ľudové a sakrálné motívy vrátane ľudových rozprávok, povestí, piesní sú však prezentované s odstupom a nadhľadom, prostredníctvom láskavého humoru a nostalgického nadsadenia. Univerzálne a všeludské témy vidí cez prizmu leitmotívu a kontinuálnej inšpirácie rodných Kysúc. Jeho ilustrácie aj obrazy majú svojskú, osobitú a nezameniteľnú poetiku i štylizáciu postáv, ako sme videli aj na vystavených ilustráciách z 10 kníh od konca 60. rokov do polovice 80. rokov 20. storočia a 4 obrazoch z nasledujúceho, 21. storočia, z rokov 2015 – 2024. V Zimkových obrazoch naplno oživa život, poézia, a fantázia – snové videnie v sýtych farbách, vrstvenie a hromadenie tvarov a ich kombinácie vytvárajúce surrealistické kompozície bežného dňa, intuitívne kompozície len podľa hieratickej perspektívy – dôležitosť a významu predmetov a figúr obrazového príbehu, niekedy lietajúcich ako na obrazoch Marca Chagalla.

Ondrej Zimka realizoval celkovo jedenásť animovaných filmov a ilustroval viac ako sto kníh. Usporiadal viac ako dvesto výstav doma i v zahraničí. Jeho úsmevné farebné ilustrácie oživil i sprevádzajú knihy desiatok slovenských a zahraničných spisovateľov,

prevažne v 60. a 70. rokoch. Ondrej Zimka je autorom a ilustrátorom štyroch autorských kníh o veselých príhodách a šibalstvách Svrčka Milka a Svrčka Ilka, ako aj knihy Zoo na výlete. Za svoju ilustrátorskú tvorbu získal viaceré prestížne ocenenia: dvakrát Plaketu BIB, Cenu Ľudovíta Fullu, štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy (1998).

V roku 2011 mu Rada Fondu výtvarných umení udelila cenu Slovenský výtvarník roka za mimoriadne rozsiahly a kreatívny prínos do viacerých oblastí slovenského umenia. Neobyčajná prístupnosť a príťažlivosť Zimkovho umenia mu získala od začiatku priazeň publika.

Nada Serafimović (7. 7. 1985)

Posledná z tohto umeleckého kolektívu. Po strednej umeleckej škole vyštudovala odbor aplikovaná grafika (ilustrácia a dizajn kníh) na Fakulte úžitkových umení Belehradskej univerzity. Pracuje ako nezávislý ilustrátor online od roku 2008. Hoci stále patrí medzi mladých ilustrátorov navrhla už viac ako 600 obálok kníh, viac ako 50 obálok časopisov, urobila viac ako 1 000 ilustrácií do časopisov, približne 400 príbehov pre deti, 7 autorských obrázkových kníh, mala 12 samostatných a 90 skupinových výstav. Od roku 2015 pracuje pre najstarší európsky detský časopis Neven z Nového Sadu. Zaujímá sa o moderný výskum v oblasti duševného vývoja detí a o využitie poznatkov spoločenských vied na dosiahnutie lepších didaktických výsledkov. Na výstave Traja predstavuje 19 ilustrácií z autorskej knihy Knjiga Sanjalica (The Dream Book), 11 štúdií a prípravné kresby.

Za svoju tvorbu získala viacero ocenení, okrem iných tento rok Najlepší umelec roka od spoločnosti ULUPUDS za prínos srbskej kultúrnej a umeleckej scény. Nada Serafimović získala Cenu detskej poroty na Bienále ilustrácií Bratislava 2023. ■

Juraj Žembera, básnik a historik umenia

United by Art – Nana Furiya a Peter Uchnár

Peter Uchnár, Dušan Kállay s manželkou Kamilou Štanclovou a Nana Furiya na vernisáži výstavy United by Art

V Harmincovej sieni v Prírodovednom múzeu Slovenského národného múzea (SNM) v Bratislave bola za účasti Jeho Excelencie veľvyslanca Japonska a Jeho Excelencie veľvyslanca Slovinska 7. októbra 2025 slávnostne otvorená jedna zo štrnástich sprievodných akcií Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) 2025 – výstava spoločnej tvorby dvoch významných umelcov, predstaviteľov úplne odlišných kultúr, ktorí majú k sebe mimoriadne blízko, a nielen v tvorbe.

Autorov výstavy United by Art, umelecký aj životný tandem Nana Furiya a Peter Uchnár, skutočne netreba na Slovensku ani v Japonsku umenie milujúcemu publiku predstavovať. Spomeniem aspoň, že významná japonská výtvarníčka, grafička, maliarka a ilustrátorka žijúca na Slovensku Nana Furiya študovala v ateliéri voľnej grafiky a knižnej ilustrácie na Vysokej škole výtvarných umení (VŠVU) v Bratislave,

je žiačkou profesora Dušana Kállaya a spolužiačkou Petra Uchnára. Toho druhého si zobrala za manžela. Reprezentuje Japonsko už siedmykrát na BIB, pričom už samotná skutočnosť dostať sa do reprezentačného výberu Japonska je v obrovskej konkurencii veľkého množstva skvelých ilustrátorov mimoriadny úspech a mimoriadna prestíž pre japonského umelca. Peter Uchnár rok po škole a po svadbe raketovo odštartoval svoju kariéru hneď Zlatým jablkom BIB 1999 a stal sa jedným z jeho najmladších držiteľov. Odvtedy sa zúčastnil všetkých ročníkov okrem jedného, predchádzajúceho (BIB 2023), a okrem Zlatého jablka získal na BIB cenu primátora Bratislavy, dvakrát cenu detskej poroty – ako jeden z dvoch umelcov v histórii BIB a teraz, na tomto ročníku, ďalšiu významnú cenu – Plaketu BIB 2025.

Nana a Peter mali viac spoločných výstav, kde obaja vystavovali svoje diela, ale toto je

už štvrtá výstava, kde prezentujú spoločnú tvorbu. Aj pred dvanástimi rokmi mali spoločnú sprievodnú akciu BIB 2013, pri ktorej som mal tú česť byť tiež. Výstava Mykotopia bola postavená na koncepte spoločnej témy. Nana na nej predstavila ilustrácie zo svojej autorskej knihy Namiko na hubách. Napísala aj ilustrovala príbeh dedka a vnučky a vychádzala pritom z reálnych postáv, rodinných príslušníkov. Namiko je ich dcéra Namiko, dnes v podstate hotová výtvarníčka a už teraz ich veľká konkurentka.

Vernisáž výstavy United by Art

Jednou zo sprievodných výstav tohtoročného Bienále ilustrácií Bratislava bol ich spoločný projekt United by Art, ktorý mal premiéru v albánskej Tirane. Nana a Peter vytvorili, popri svojej vlastnej tvorbe, za takmer tridsať rokov príležitostnej, ale oceňovanej spolupráce, s diapazónom od knižnej ilustrácie po voľnú tvorbu, aj niekoľko desiatok spoločných diel. Bratislavskú výstavu rozšírili nielen o spoločné diela, bolo ich v Harmincovejsieni SNM sedemdesiatpäť, ale pripravili aj raritu a skutočnú umeleckú delikatesu. Najstaršími dielami na výstave boli dve monumentálne maľby, každá s rozmermi 2,5 x 3 m, vytvorené kombináciou akrylu a oleja na papieri. Sú súčasne jediné, ktoré nie sú spoločnou tvorbou, ale ich maľovali samostatne. Obraz od Nany Furiya a obraz od Petra Uchnára sú však výsledkom spoločnej prázdninovej akcie na VŠVU v ateliéri profesora Dušana Kállaya v lete 1996.

Okrem knihy Maľovaná abeceda (1998), ilustrovanej ako prvý spoločný projekt ešte na Vysokej škole výtvarných umení

v Bratislave, boli vystavené všetky spoločné diela. Po škole pokračovali v spolupráci na obálkach japonského časopisu Haha no tomo. Časť z týchto obálok bola ocenená medzinárodným Zlatým perom v Belehrade v roku 1998. Prvou, ich spoločne ilustrovanou knihou, vydanou v Japonsku, bola obrázková kniha Prekvapenie, prekvapenie (Tokio 2004). Vystavili aj fragmenty z práce na animovanom filme Peter a Vlk na hudbu Sergeja Prokofieva (pre festival Seiji Ozawa Matsumoto, 2018) a ilustrácie z rovnomennej knihy Peter a Vlk (autor: Atsushi Moriyasu, 2020), ktorá s ním priamo súvisí. Najvoľnejšou časťou výstavy sú ich spoločné maľby, vytvorené v roku 2022 pre Galériu PinPoint v Tokiu.

Vernisáž výstavy United by Art

Na záver chcem vyzdvihnúť, že si Nana a Peter vybrali pre výstavu ťažšiu cestu a nepostavili ju na jednotiacom princípe manželstva, čo samo osebe nie je zlá koncepcia, ale zvolili umelecky náročnejšiu, dva umelecky silné výtvarné názory harmonizovali do podoby čistého zlata bez rušiacich prímiesí a odliali z neho zlatú obrúčku, ktorá sa nenosí na prste a nedá sa schovať, ani stratíť. Potvrďuje to aj vysoká návštevnosť výstavy a pozitívne ohlasy viac než 3800 divákov. ■

Juraj Žembera, básnik a historik umenia

Moja prechádzka s Gulliverom

Peter Uchnár

Na tohtoročné Bienále ilustrácií Bratislava som prihlásil knihu, na ktorej som s prestávkami pracoval takmer 25 rokov. Svojou hrúbkou vyniká medzi prevažne 32-stránkovými obrázkovými knihami. Pred štvrtstoročím bola tiež štíhla a za krásu dostala Zlaté jablko BIB 1999. Teraz má 280 strán a za svoju zrelú krásu dostala Plaketu BIB 2025. Bola mojím úplne prvým knižným projektom a dokončil som ju až v roku 2023. Moja prechádzka s Gulliverom je aj mojím štvrtstoročným príbehom vo svete ilustrácie. Začala sa v roku 1998. Vtedy ma požiadali o ilustrovanie knihy, ktorú som od detstva spájal s nádhernými ilustráciami Jána Lebiša a neskôr aj s ilustráciami Vincenta Hložníka. Ja som bol vtedy ešte študent bez skúseností s ilustrovaním a porokoch v čierno-bielej grafike som ani nevedel maľovať. Môj strach z práce v tieni majstrov preto rýchlo zanikol v bezpočte jednoduchých problémov. V krátkom čase som si vtedy vytvoril novú techniku, zahŕňajúcu neštandardne

nanášaný podklad a desiatky nástrojov na jeho preškrabávanie. Nekonvenčnosťou v technických riešeniach som vždy vystupoval z radu. Pri mojom štúdiu na VŠVU som leptal do hliníka a ocele, inovoval techniky litografie, tlačil hĺbkotlače z brúsneho papiera a kartónu. Preilustrovanie som vtedy presunul mnou vyvinuté nástroje pre výškotlač do akrylovej maľby. Umožňovalo mi to dosahovať vysokú dynamiku v kontrastoch, a to napriek mojej vtedajšej neskúsenosti v maľbe. Horšie to bolo s absenciou mojich vedomostí o radení ilustrácií v knihe. Mnou vybrané najzaujímavejšie momenty pre vizualizáciu neboli v proporciách s textom. K niektorým stránkam som pridal až tri ilustrácie a inde som nechával desiatky strán prázdnych. Môžem byť len vďačný, že grafický úpravca mojej prvej knihy pán Jozef Galis dokázal vytvoriť z mojich prvých obrázkov úspešnú knihu.

Z mojej prvej knihy vyšla iba prvá časť. Dôvodom k uponáhľaniu vydania prvej časti

Gullivera v roku 1998 bolo konkurenčné vydanie prerozprávanej verzie v inom vydavateľstve. Vydala sa preto malá kniha s prvými dvoma príbehmi, zatiaľ čo ja som pokračoval na objednanom dokončení kompletnej knihy. Kniha získala cenu MK SR a Zlaté jablko BIB 1999, ale napriek úspechom nenašlo vydavateľstvo zdroje na vydanie pokračovania. Nevydaných 50 ilustrácií mi nebolo zaplatených. Na začiatku kariéry to pre mňa bola veľká prehra.

Príbeh ako môj bol vtedy častý. Tie roky boli späté s dôsledkami rozpadu a privatizácie monopolného vydavateľstva Mladé letá. Viacerí známi ilustrátori vtedy odmietali prácu na knihe. Ja ako začínajúci umelec som nemal na výber. Milšou stránkou znevýhodnenia bolo menej konkurenčné prostredie a tým aj väčšia voľnosť. V prvom desaťročí mojej kariéry som mohol získať väčšinu cien na Slovensku a spolu s úspechom aj prácu na ambiciózných knižných projektoch. Stal som sa ilustrátorom rozprávok, povestí a fantastických príbehov.

Až desať rokov po vydaní prvého dielu som dostal priateľskú ponuku na vydanie celého Gullivera od pražskej redakcie Readers Digest. Prišlo to pre mňa v hektickom čase, keď som dokončoval svojho Petra Pana a súčasne rekonštruoval rodinný dom. V čase, keď som uprednostňoval sekanie, betónovanie a obkladanie, ostali Gulliverove cesty (2008) nevyužitou šancou. Staré obrázky nesedeli so sadzbou a nové boli vytvorené trochu narychlo. Najväčším problémom bol môj pôvodný predpoklad dvojštrpovej sadzby a z neho odvodené úzke formáty ilustrácií. Kniha vyšla najprv v češtine a neskôr v slovenčine. Veľmi som sa s ňou nechválil, už aj preto, že vtedy vyšiel aj môj Peter Pan. Ten hneď získal cenu MK SR a aj Cenu Detskej poroty BIB 2009.

Môj ďalší gulliverovský návrat súvisel s mojou putovnou výstavou Magic word (2011 Tajpej, Tajchung, Kaochung), kde organizátori vytvorili objekt zo zväčšeniny ilustrácie Gullivera. Návštevníci sa tak mohli fotiť na ruke kráľovnej obrov. Presah od miniatúr

v paspartách do objektovej inštalácie sa mi zapáčil. Pri svojej výstave Sám proti Liliputu v roku 2015 v BIBIANE som to využil naplno. Vytvoril som nové predlohy pre veľkorozmerné tlače a v kombinácii s 3D objektmi vznikla ešte pôsobivejšia inštalácia. V tom čase som už zvládol väčšinu procesov digitálnej úpravy obrazu. Neplánovane a z donútenia. Vydavateľstvá mi v tom čase nevedeli zabezpečiť kvalitné skenovanie. Netradičná technika mojich obrázkov potrebovala iné nastavenia a zásahy združenými rydlami v mojich maľbách neznášali digitálne doostrovanie. Po predošlých sklamaníach som si od roku 2009 všetky ilustrácie skenoval sám. Investoval som do kvalitného zariadenia a našiel som aj vlastné postupy na úpravy mojich ilustrácií. Nikdy som nemal ambície k plnohodnotnej počítačovej maľbe. Šlo mi skôr o analógie reálnych postupov v CG prostredí. Pre zásahy do jedinečných štruktúr v mojich ilustráciách som však musel vytvoriť desiatky vlastných CG štetcov a nevyhol som sa tak ani presahu do digitálnej maľby. Ale okrem niekoľkých výnimiek som to obmedzoval na úpravy ručne maľovaných obrazov. Prvýkrát som to naplno využil vo vydaní môjho Petra Pana pre Nemecko v roku 2011. Neskôr som túto knihu dokončil pre vydavateľstvo Slovart. Rovnako na tretíkrát som dokončil aj Feldekove Slovenské rozprávky v roku 2020. Rozprávkovo tretí pokus pre Gullivera prišiel neskôr. Prvým krokom k nemu bola moja práca na projekte Laputa. V nej som najprv použil orezané objekty, ktoré som v roku 2018 vytvoril ako pozadia animovaného filmu Peter a Vik. Už na výstave KUK v roku 2019 som vystavil prvý variant Laputy. Naplno som možnosti CG koláže a maľby využil v Lapute až v roku 2020.

Vtedy som so zlomeninami v ramene mohol pracovať len na počítači. Ten projekt mi pritom trochu prerástol cez hlavu. V postupnom pridávaní častí mojich ilustrácií a malieb vznikol priveľký obraz pre záverečnú kontrolu na monitore. Chyby som videl až pri tlači. Predajom variantov obrazu som preto financoval jeho zdokonaľovanie a dospel som tak až k Lapute XV. Terajší kritici môjho

dokončenia knihy na tretíkrát by z toho mali hrôzu, ale mne v postupnom predĺžení projektu vznikol výnimočne prepracovaný obraz veľkého formátu. Jeden variant Laputy som neskôr upravil pre dvojstránku novej knihy Gullivera.

K novému vydaniu ma najprv na začiatku roku 2022 oslovilo vydavateľstvo z Kazachstanu, no pri uvedení rozsahu potrebnej práce som neskôr zvolil pohodlnejšiu spoluprácu s vydavateľstvom Slovart.

Môj Gulliver bol vtedy zmäťou nedokončených projektov. Chcel som ho dokončiť a bol som na takúto prácu aj technicky pripravený. Zvládal som možnosti zmeny bez ohľadu na formát papiera, digitálne vykryvovanie, kolážovanie a montáž novonamaľovaných častí. A mal som pre ňu aj dostatok obrázkov, ktoré postupne vznikli pre predošlé vydania a výstavy. Po mojej predchádzajúcej práci v prostredí 3D hier bolo moje počítačové vybavenie predimenzované a nemusel som sa obmedzovať. Tri z novovzniknutých ilustrácií tejto knihy boli digitálne maľby obrovského formátu. Napríklad pri obraze Laputa dosahovali pracovné dáta takmer 100 Gb. To som mohol ukázať na následnej výstave Laputa v Danubiane v roku 2024, kde popri šesťdesiatke celostranových ilustrácií dominovala 3,5 metra široká digitálna koláž Laputa. Pre pokračovanie výstavy som vytvoril projekt Laputa II. 2025 až so šesťmetrovými tlačami pre výstavné panely galérie Mestskej knižnice Piešťany. Obrovské obrazy tak boli v tom pravom gulliverovskom kontraste k veľkosti návštevníkov.

Pridaním novonamaľovaných pozadí vznikli z mojich úzkych formátov celostránkové ilustrácie. Nebolo to len technické riešenie, získaním priestoru som vylepšil svoje kompozície, neraz v radikálnej zmene. So šesťdesiatkou celostránok sa stala mojou druhou najväčšou knihou. Svoju spokojnosť som prejavil jej prihlásením do súťaží. Kniha však neuspela vo výbere MK SR za rok 2023. Pre ambiciózny projekt s viac ako 100 ilustráciami to bola obrovská prehra.

Napriek tomu som knihu prihlásil aj na BIB 2025, kde kniha dostala medzinárodne uznanie.

Teším sa z toho a nezneisťuje ma to, že za prvých 19 obrázkov Gullivera som dostal Zlaté jablko BIB 1999 a zvyšných 100 ocenili len Plaketou BIB 2025. Na Bienále ilustrácií Bratislava sa hodnotí maximálne desať vystavovaných ilustrácií. Rozsiahlu knihu to znevýhodňuje, ale rešpektujem Štatút BIB 2025 a prácu Medzinárodnej poroty. Úspech pri tohtoročnej vysokej úrovni vystavujúcich je možné závidieť, ale teraz to presiahlo do nenávisťi, krivých obvinení a udaní. Spoločensko-kritický rozmer Gullivera nebol preklenutý troma storočiami, ale len pokračuje v ďalšej divnej krajine. Ja neviem bojovať mimo svojej odbornosti. Gulliver v mojej ilustrácii vyhral boj s obrovskými potkanmi, zatiaľ čo ja som nedokázal ani vysvetliť novinárke z Denníka N rozdiel medzi svojou 80 a 280-stranovou knihou. Nie som superhrdina, ktorý by vysvetlil, že v 25 rokov trvajúcom projekte musia byť aj nejaké 25-ročné obrázky. Ďakujem odborníkom za obhajobu a podporu, ale hlas nenávisťných médií ma už vopred popravil. Takto končí moja prechádzka s Gulliverom a asi aj moja návšteva vo svete ilustrácie je na konci. Po tom, čo som teraz zažil s Gulliverom, už nedokážem obhájiť svoje zotrvanie v takom problémovom odbore. Za rok práce na Gulliverových cestách 2023 som dostal 2 000 eur... a ešte nenávisť za Plaketu BIB 2025 pre Slovensko.

Som teraz inšpirovaný zmenami. Počas októbrového bojkotu sa z niekoľkých maliarov stali odborníci na ilustráciu. Prajem im ten zázrak a rád zaujmem ich miesto. Bude to šťastná výmena. Vždy som bol maliarom medzi ilustrátormi a teraz sa vrátim domov. Stovky hodín koncentrovanej práce na knihe rád vymením za šťastné poobedia pri plátne. Tento rok v máji som mal vo Varšave svoju prvú čisto maliarsku výstavu. Páčilo sa mi to. Teším sa na maľovanie a prekliatie ilustrovania nechávam ako ťažký trest tým, čo si ho zaslúžia. ■

Peter Uchnár
V Pezinku 26. 11. 2025

Posudok od profesora Dušana Kállaya, akad. mal. k oceneniu Petra Uchnára na BIB 2025

V článku Denníka N „Bibiana sa chválila slovenským víťazom bienále. Vyhrál s obrázkami, za ktoré už raz cenu získal“, volá autorka po odbornom posúdení celého prípadu. Dovoľte mi teda, aby som sa vyjadril k uvedeným tvrdeniam, ktoré sa vôbec nezakladajú na pravde, a sú iba dehonestovaním práce autora a medzinárodnej poroty Bienále ilustrácií Bratislava.

Pre moje posúdenie je relevantná kniha, „Gulliverove cesty I.“, ktorá vyšla v roku 1998 vo vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov. Bola tlačaná na kriedovom papieri, v Žilinských tlačiarňach, vo formáte 30,5x 21,5 cm. ISBN 80-8061-004-5. Kniha má 80 strán, predsádku a tvrdú väzbu. Grafickú úpravu robil Jozef Gális, s obrazom

sadzbou 25,5x17 cm, s použitím sadzby Grunt Studio. Na každej strane sa nachádza záhlavie, v ktorom je umiestnená pagina. V knihe bolo použitých 19 farebných ilustrácií maľovaných gvašom, a dve čiernobiele ilustrácie kreslené perom. Za túto knihu získal Peter Uchnár Zlaté jablko BIB '99. Ilustrácie dokazovali nespornú kvalitu ilustrátora, a právom sa niektoré z nich stali majetkom Galérie mesta Bratislavy. Treba ešte raz zdôrazniť, že ocenenie získal v roku 1999, a teda akékoľvek porovnávanie ilustrácií z nasledujúceho obdobia je jednoducho výmyslom a nepravdou! Ani jedna ilustrácia uverejnená v článku sa v uvedenom vydaní knihy nenachádza! Hneď, porovnanie dvoch obálok kníh z roku 1998 a z roku 2025 presvedčí azda každého, že

v novom vydaní, bola obálka namaľovaná na novo, v novej kompozícii s novými figúrami, s novou úpravou titulného textu. Len na okraj, v novom podaní má Gulliver bosé nohy. Topánky si asi zodrel počas putovania. Tieto vydania nemajú rovnaký rozmer knihy. Kniha z roku 2025 má 27,5x22 cm. Jediná ilustrácia, ktorá by sa dala porovnávať s prvým vydaním je žena, ktorá drží Gullivera v ruke. Avšak, ani v tomto prípade nejde o tú istú ilustráciu, pretože ide o celkom novú dvojstranovú kompozíciu. Figúra mala pôvodne červené vlasy, bola oblečená v celkom iných šatách, muž s rybou z obrázka odišiel, a v pozadí je mesačná obloha. Ostatné reprodukcie v článku sú z vydání z roku 2008 a preto pre naše posudzovanie nemajú žiaden zmysel. Bohužiaľ aj tvrdenie, že ide o tri rovnaké knihy je klamstvom. Druhá kniha bola vydaná v celkom inom vydavateľstve, v Reader's Digest Výber v roku 2008, pod číslom ISBN 978-80-8097-017-8 v novom formáte 29,5x 22cm, v grafickej úprave Karla Šejna a tlačaná bola v Leo Paper LTD., v Číne. Obráz sadzby bol 23x15,5 cm a v knihe bolo 76 farebných ilustrácií v technike gvašu a 14 čierno-bielých ilustrácií kreslených perom. Celkom 90 ilustrácií. Kniha má 288 strán. Už obálka navodzuje inakosť knihy. Obráz je ponorený do tmavomodrého rámu, v inom dizajne, iný tvar písma, iná sadzba. Kniha bola komponovaná v novej grafickej úprave. Niet pochyb, že ide o nové vydanie. Ďalšia kniha bola vydaná aj v českej mutácii vydavateľom Reader's Digest Výber v roku 2008 v preklade Aloysa Skoumala. ISBN 978-80-7406-005-2.

Tretia kniha bola vydaná znova v inom vydavateľstve, Slovart v roku 2023. IBSN 978-80-556-63-84-5. Nový formát 27,5x 22 cm, a má 280 strán. Obsahuje 119 ilustrácií v grafickej úprave firmy Ružový sloník s.r.o. Obráz sadzby je 22,5 x16cm. Tlač realizovala firma. Finidr s.r.o. v Českom Tešíne. Niet pochyb, že ide o nové vydanie.

V tejto súvislosti treba podotknúť, že tu ide o nový postup prípravy ilustrácií spracovaných technikou digitálnej koláže. Výstupom pre knihu sú technicky náročné digitálne podklady. Pribudlo množstvo nových prvkov,

malých figúr a detailov, ktoré sú v ilustrácii zakomponované výlučne prostredníctvom počítača. Farebnosť ilustrácií je upravovaná v novej technológii. Kým v prvej knihe sú reprodukcie tmavé, čo spôsobila vtedajšia technológia, v novom prevedení vyznieva Uchnárovská atmosféra v plnom rozsahu. Kniha má úplne iný priestor. Ilustrácie sú zväčšené vo svojich rozmeroch, doplnené ako nové formáty. Peter Uchnár práve tým, že nechcel, aby v tlačiarňi pri reprodukcii boli nejaké kazy, podklady pre tlač pripravil sám. Vzniklo tak nielen ilustračne ale aj technicky autorské dielo vo vysokej technickej kvalite. A samotné Gulliverove cesty? Túto knihu považujem za jednu z vrcholných diel slovenskej ilustrovanej knihy, kde naplno vyznieva surrealistická vízia, alebo posun Uchnárovskej atmosféry videnia príbehu, do podoby lietajúcich tvarov a miest existujúcich jedine v týchto fantastických ilúziách. Peter Uchnár posúva samotný dej do krajiny celkom osobitej a vymyslenej práve ním.

Petrovi Uchnárovi je hľadanie nových technických možností, v grafike a ilustrácii celkom prirodzené. Používa združené rydlá, vykryva plochy a špeciálne narába s farbou. Preto chápem jeho snahu pripraviť dokonalé ilustrácie už v procese tvorby a chápem aj túto jeho novú verziu experimentu.

Čím si jeho snahu ako niečo nové, objavné, čo akceptuje technické možnosti počítačovej doby. Som presvedčený, že o ňom budeme počuť aj v budúcnosti, a mali by sme byť radi, že hľadá a nachádza to, čo bude azda bežné v dobe, ktorá príde. Úlohou medzinárodnej poroty je hľadať a nachádzať nové trendy ilustrácie, a myslím, že právom, medzinárodná porota ocenila plakétou tento nový technický postup a ilustrácie Petra Uchnára. ■

Profesor Dušan Kállay, akad.mal.

Plaketa Ľudmily Podjavorinskej pre Martu Žilkovú

Plaketa Ľudmily Podjavorinskej bola zriadená v roku 1972 pri príležitosti stého výročia narodenia zakladateľky slovenskej detskej literatúry Ľudmily Podjavorinskej na ocenenie zásluh o rozvoj slovenskej detskej knihy v zahraničí.

Na slávnostnom otvorení BIB 2025 bola udeľená plaketa Ľudmily Podjavorinskej profesorky Marte Žilkovej za „celoživotný vklad v oblasti mediálnej a rozhlasovej tvorby pre deti, za systematickú a konštruktívnu reflexiu aktuálnych diel i podstatných tém“.

Som presvedčený, že ocenenie je v dobrých rukách, keďže dlhodobo považujem Martu Žilkovú za jednu z našich najvýznamnejších odborníčok v oblasti reflexie rozhlasovej, ale aj literárnej a televíznej tvorby pre deti a mládež. Marta Žilková (1942) po štúdiu Filozofickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Prešove tri roky učila na Gymnáziu E. Gudernu v Nitre a potom na Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty v Nitre. Neskôr

pracovala v Archeologickom ústave Slovenskej akadémie vied v Nitre ako výkonná redaktorka vedeckého časopisu Slovenská archeológia. Od roku 1999 pôsobila ako vedecká pracovníčka (neskôr aj riaditeľka) Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Na tomto vedecko-pedagogickom pracovisku, pre ktoré sa už v sedemdesiatych rokoch ujalo označenie „nitrianska škola“, sa metodologicky orientovala smerom ku komunikačnej estetike a semiotike. Nadväzovala nielen na východiská tejto školy, ktoré formoval František Miko, Anton Popovič či jej manžel Tibor Žilka, ale aj na výskum popredných svetových teoretikov semiotiky a mediálnej kultúry (napr. Umberto Eco, Denis McQuail, Roger Scruton, Tadeusz Zasepa). Popri bohatej publikačnej činnosti v periodikách a zborníkoch je autorkou viacerých monografií venujúcich sa predovšetkým aktuálnej kultúre pre deti a mlá-

dež, dominantne z esteticko-poetologického i axiologického aspektu. Žilkovej prvá vedecká monografia *Dráma v audiálnej tvorbe* (1995) sa zaoberala analýzou i interpretáciou dobovej rozhlasovej produkcie a priblížila v nej tvorbu významných rozhlasových autorov. Rozhlasovej tvorbe, so zameraním na detského i mládežníckeho poslucháča, sa venovala i jej nasledujúca knižná publikácia *Dieťa v kontexte postmodernity* (1999). Okrem priblíženia konkrétnych autorských poetík rozhlasových tvorcov v nej Žilková ponúkla

to, ako sa nedostatočná kvalita estetických skúseností a estetického vkusu odzrkadľuje nielen v nekvalitných kreatívnych detských výstupoch, ale aj v nekvalitnej či absentujúcej medziľudskej komunikácii. Apel na zavedenie mediálnej výchovy do osnov základných i stredných škôl sa objavuje v monografii *Intertextuálne a intermediálne interpretácie* (2012). V tejto publikácii objavíme istú nostalgiu za časmi, v ktorých hrala kultivačná úloha médií výraznejšiu úlohu ako dnes. Zároveň však slovenská estetická

a mediálna teoretická preukazuje prehľad v aktuálnych komunikačných technológiách i v umeleckovedných teóriách.

Zvlášť oceníteľná je u profesorky Marty Žilkovej snaha o pochopenie názorov i problémov mladej generácie. V 90. rokoch stála pri zrode nitrianskeho vysokoškolského divadla VYDI (skratka pre Vysokoškolské divadlo) a študentského časopisu *Občas-Nečas*. Ešte na sklonku minulého storočia

Timoea Vráblová a Robert Žilka, ktorý prevzal plaketu Ľudmily Podjavorinskej pre svoju mamu, Martu Žilkovú

aj analýzu dopadov postmoderných trendov v kultúre pre deti a mládež. Snažila sa v nej vymedziť pozitíva i negatíva postmodernej plurality v rámci tvorby pre detského recipienta, vyzdvihla aj tematický prínos v rámci aktuálnych umeleckých trendov. V tretej publikácii *Výhry a prehry mediálnej drámy* (2004) sa Marta Žilková zaoberala nielen rozhlasovou tvorbou, ale priblížila aj aktuálnu televíznu produkciu. V tejto monografii kriticky reflektovala aj trend komercializácie slovenskej mediálnej kultúry po roku 1989. Aj publikácia *Globalizačné trendy v mediálnej tvorbe* (2006) mapuje stav slovenskej dramatickej tvorby pre deti a mládež po roku 2000, ale zároveň sa dotýka aj problematiky edukačnej sily umenia a dôsledkom jej absencie. Marta Žilková v nej poukazuje na

vytvorila v spolupráci s kolegami z Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre koncepciu predmetu praktická estetika, ktorý bol určený pre 8. a 9. ročník základných škôl, prípadne 1. ročník gymnázií. Predmet oboznamuje žiakov so všetkými súčasnými aktuálnymi druhmi umenia a vyžaduje aktívnu spoluprácu učiteľov so žiakmi, čím ich vychováva k samostatnému prejavu názorov, k slušnej polemike a vzájomnej tolerancii. Tento nepovinný predmet figuroval na školách pod názvom cvičenia z estetickej výchovy. V rokoch 2001 až 2015 vzniklo na ÚLUK desať učebných textov s názvom *Praktická estetika*, ktoré sú určené nielen pre vysokoškolských študentov, ale aj ako učebná pomôcka pre učiteľov základných a stredných škôl. Profesorka Žilková viedla mnoho prezentácii praktickej estetiky nielen na vysokoškolskej pôde, ale

aj v iných vzdelávacích inštitúciách, napr. na pôde Slovenského pedagogického ústavu. Aj táto jej aktivita poukazuje na jej programové úsilie prepojiť teóriu s praxou a kutivovať spoločnosť, hlavne deti a mládež.

Medzi ďalšie aktivity Marty Žilkovej patrilo a organizovanie vedeckých konferencií a editorstvo odborných zborníkov. Medzi najvýznamnejšie medzinárodné konferencie pod jej záštitou patrilo podujatie Vplyv globalizácie na mediálnu kultúru, ktoré sa konalo v roku 2005 v Nitre. Na tomto stretnutí poprední slovenskí a českí i poľskí mediálni teoretici a aj rozhlasoví a literárni tvorcovia diskutovali o stave súčasnej mediálnej tvorby v stredoeurópskom regióne po páde komunistického režimu v roku 1989. Táto odborná diskusia bola zachytená nielen v nitrianskom rovnomennom vedeckom zborníku, ale o vydanie anglickej verzie tejto publikácie prejavilo záujem aj prestížne britské vydavateľstvo Cambridge Scholars Press. Zborník *Globalization Trends in Media* vyšiel v roku 2006. Ďalším významným zborníkom v editorstve Marty Žilkovej bola publikácia *Slovenská kresťanská kultúra*, ktorá vyšla v roku 2010 v maďarskom Ostrihome. Nitrianska profesorka má za sebou aj niekoľko prekladov odborných publikácií. V roku 1981 z maďarčiny preložila monografiu *Úvod do semiotiky svetoznámeho semiotika Vilmosa Voighta*.

Marta Žilková sa okrem vedeckých konferencií, domácich i zahraničných, zúčastňovala aj na mnohých umeleckých súťažiach a prehliadkach, predovšetkým rozhlasových. Práve na jednom z rozhlasových festivalov sme sa zoznámili. Ja ako rozhlasový dramaturg, ona ako porotkyňa. Už v tomto období som poznal jej odborné práce venované rozhlasovej tvorbe pre deti, potešilo ma, že bola oboznámená aj s produkciou košického rozhlasového štúdia Slovenského rozhlasu, v ktorom som pôsobil. Vďaka jej pozvaniu na doktorandské štúdium v Ústave literárnej a umeleckej komunikácie, som sa neskôr usídlil v meste pod Zoborom, založil si tu rodinu a zostal som pôsobiť na Univerzite Konštantína Filozofa do dnešných čias. Už druhé desaťročie v mojich prednáškach i od-

borných textoch s témou mediálnej kultúry čerpám aj z jej monografií a zborníkov. Pani profesorka, ako školiteľka mojej dizertačnej práce, ovplyvnila nielen moju profesionálnu kariéru, ale formovala ma aj po ľudskej stránke. Oceňoval som jej priamosť, zmysel pre zodpovednosť, kolektívneho a priateľského ducha i ľudskosť. Fascinoval ma jej záujem o hodnotnú literatúru i dramatické diela, jej veľký prehľad v aktuálnej mediálnej kultúre, predovšetkým v rozhlasovej a televíznej tvorbe. Poznám ju ako elegantnú rozhladenú dámu, ženu, ktorá svoj život zasvätila vzdelávaniu a kultúre.

V roku 2012 Ústav literárnej a umeleckej komunikácie organizoval na počesť životného jubilea Marty Žilkovej vedecké podujatie s názvom *Intermediálny rozmer tvorby pre deti mládež*. Téma intertextuality a intermediality sa stala v druhom desaťročí tohto tisícročia frekventovanou témou Žilkovej štúdií. V roku 2019 sa zúčastnila na konferencii *Literatúra a jej filmová podoba* v stredoeurópskom kontexte v Mojmírovciach s podnetným príspevkom nazvaným *Adaptačná variabilita v mediálnej tvorbe*. Autorka v nej porovnáva zmenu úlohy prozaických, resp. divadelných adaptácií v súčasnej postmodernej epoche v porovnaní s adaptačnou tvorbou v období socialistického Československa. Pripomína, že v súčasnosti sa adaptované a dramatizované texty výraznejšie vzdalujú svojej predlohe, neusilujú o jej propagáciu. Deje sa to prostredníctvom postupov aktualizácie, komercializácie či rekompozície.

Hoci je už Marta Žilková na dôchodku, stále sa venuje recenzovaniu rozhlasových relácií a divadelných predstavení, hlavne pre deti a mládež. Stále sa usiluje o prehlbovanie záujmu o hodnotné umenie, predovšetkým u detí a mladých ľudí. Toto úsilie je motivované jej presvedčením, že kultúrny rozhľad a mediálna gramotnosť má výrazný vplyv na kvalitu života, medziludských vzťahov i celej spoločnosti. Dnes sa presviedčame, že tento jej odkaz je ešte dôležitejší a urgentnejší ako kedykoľvek predtým. ■

Doc. Mgr. art. Štefan Timko, PhD.

Plaketa Ľudmily Podjavorinskej pre Basarat Kazim , prezidentku IBBY

Krátko po druhej svetovej vojne Jella Lepman prostredníctvom výstavy medzinárodných detských kníh vyčarila úsmev na tvári nešťastným nemeckým deťom.

Neuveriteľný úspech tohto inovatívneho projektu viedol v roku 1953 k vzniku IBBY a k vizionárke Jelle Lepman sa pridali Astrid Lindgren, Erich Kästner, Liza Tetzner, Jo Tenfjord, Fritz Brunner, Bettina Hürlimann a Richard Bamberger. Ich cieľom bolo spájať knihy a deti, aby tak vytvárali mosty porozumenia a mieru.

*Basarat Kazim, prezidentka IBBY International
a Timotea Vráblová, prezidentka SK IBBY*

V roku 1967 sa k Dušanovi Rollovi pridali umelci Miroslav Cipár, Albín Brunovský a ďalší nadšenci detskej knižnej ilustrácie a svetu predstavili Bienále ilustrácií Bratislava. Všetko najlepšie k 60. výročiu BIB. Odvtedy IBBY a BIB úzko spolupracujú na spoločnom ciele – propagovať detskú literatúru a ilustrácie. IBBY oceňuje a vyzdvihuje autorov a ilustrátorov zo svojich súčasných 85 národných sekcií prostredníctvom Ceny Hansa Christiana Andersena, zatiaľ čo BIBIANA organizuje Bienále ilustrácií Bratislava (BIB). Obe organizácie pritom dodržiavajú štandardy excelentnosti a oceňujú inovatívne a výnimočné práce. IBBY aj BIB sa zameriavajú na deti a snažia sa poskytovať deťom na celom svete knihy s kvalitným textom doplnenými

peknými ilustráciami. Deti potrebujú knihy, ktoré im otvárajú okná do sveta, ale rovnako potrebujú aj knihy, ktoré sú im zrkadlom – príbehmi odrážajú ich prostredie a kultúru. Kultúrnou rozmanitosťou ako základným princípom prispievajú BIB a IBBY k tomu, aby autori a ilustrátori z celého sveta dostali priestor. No veľmi veľa nádherných príbehov stále leží ukrytých v zákutiach Ázie a Afriky. Tieto príbehy patria deťom celého sveta a ich zbieranie, tak ako to robili bratia Grimmovci v Európe, by pomohlo obohatiť budúce generácie. Práve to musí zostať v srdci nášho skutočne krásneho poslania!

V roku 2025 vidíme nespočetné množstvo detí v kríze. Ako dospelí zlyhávame, oberáme deti o detstvo a základné životné potreby. Toto je obdobie, keď sa formuje ich myseľ a duša. Toto je obdobie, keď potrebujú opateru a lásku, keď potrebujú jemné vlákna, z ktorých si môžu utkať pavučinu fantázie a predstavivosti, a keď potrebujú lietať na krídlach víl cez hranice štyroch stien a vstúpiť do ríše tvorivosti a idealizmu. Toto je obdobie, keď potrebujú MIER.

Keďže si všetci uvedomujeme význam obrazov v mysli dieťaťa a silu písaného slova, musíme sa zaviazat, že knihy pre deti budú spĺňať štandardy realizmu aj idealizmu, ktoré si naše deti skutočne zaslúžia.

Musíme premýšľať o knihách a písať také knihy, ktoré povznášajú myseľ a umocňujú krásy tohto sveta. Musíme nasmerovať naše deti k ušľachtilejším hodnotám humanizmu, tolerance, empatie a mieru.

Musíme knihy skrášľovať obrazmi, ktoré chytia za srdce a privedú deti k snívaniu. Snívaniu o férovosti, spravodlivosti a ľudskom naplnení. A obrazy... jemné, citlivé, energické a živé, každý z nich zanecháva v detskej duši inú stopu. Deti potrebujú takéto obrazy. Len tak sa násilie a ohavnosť vojny pomaly vytratia z ich myslí. ■

Čarodejník z krajiny Oz rozžiaril Bratislavu

Záber z baletu Čarodejník z krajiny Oz v podaní Národného divadla Košice

Bratislava sa na jeden jesenný večer a nasledujúce dopoludnie premenila na krajinu, kde žlté tehly skutočne vedú k Smaragdovému mestu. Pri príležitosti jubilejného, 30. ročníka Bienále ilustrácií Bratislava 2025, priniesla BIBIANA – medzinárodný dom umenia pre deti v spolupráci s Národným divadlom Košice a Slovenským národným divadlom do hlavného mesta čarovný balet Čarodejník z krajiny Oz. Bol presne taký magický, ako znie. Už po prvých tónoch hudby a prvých krokoch tanečníkov sa v Sále opery a baletu novej budovy Slovenského národného divadla rozprestrela atmosféra rozprávkového dobrodružstva. Celú inscenáciu nádherne rámcovala famózna hudba Dmitrija Šostakoviča, ktorej hravosť, rytmika a dramatický spád dodávali obrazu aj emóciám ohňostroj farieb a energií. Spojenie hudby s tanečným pohybom vytvorilo pulzujúci svet, ktorý deti okamžite vtiahol do deja. Inscenácia talianskeho choreografa Giorgia

Madiu, ktorá patrí medzi najúspešnejšie tituly Národného divadla Košice, priniesla do Bratislavy vírivú energiu farieb, pohybu a emócií. Je potrebné vyzdvihnúť, že tanečné výkony náročnej choreografie boli predvedené na vysokej technickej úrovni a s obdivuhodnou presnosťou, čo naplno ukázalo majstrovstvo 44-členného baletného súboru Národného divadla Košice. Publikum s nadšením sledovalo, ako sa virtúozita tanečníkov spája s hravosťou príbehu a vytvára nezabudnuteľný zážitok.

Na javisku sa objavila Dorotka, malé dievča, ktoré tornádo odnesie do ďalekej zázračnej krajiny. Jej túžba vrátiť sa domov oslovila aj najmenších divákov, ktorí 90 minút sústredene prežívali dobrodružstvo Dorotky a jej nových priateľov: popleteného, no láskavého Strachopuda, neúnavného a odvážneho cínového vojačika aj jemného a trochu bojazlivého leva Bojka. Štvoricu hrdinov si publikum okamžite zamilovalo. Tajomný a miestami aj napínavý príbeh bol

Členovia baletného súboru ND Košice po predstavení Čarodejník z krajiny Oz

zároveň podaný s takou ľahkosťou a humorom, že diváci neraz reagovali smiechom, úžasom či spontánnym potleskom.

Baletná rozprávka preniesla deti do sveta fantázie

Madiova choreografia ponúkla deťom nielen dobrodružstvo, ale aj jasné morálne posolstvo – že skutočná sila sa skrýva v srdci, láskavosti a schopnosti pomáhať druhým. Moderný dizajn scény, výrazné kostýmy a svetelné efekty vytvorili pôsobivé výtvarné obrazy pripomínajúce listy z krásne ilustrovanej detskej knihy. Niet divu, že predstavenie dokonale zapadlo do rámca Bienále ilustrácií Bratislava, kde výtvarné umenie pre deti zohráva kľúčovú úlohu.

„Sme radi, že aj týmto predstavením môžeme podporiť kultúrne vzdelávanie, rozvíjať detskú predstavivosť a sprostredkovať deťom hodnotné stretnutie s divadelným umením,“ uviedla riaditeľka BIBIANY Petra Flach. Vo svojom príhovore ďalej poďakovala všetkým partnerom, najmä Národnému divadlu Košice, jeho generálnemu riaditeľovi Ondrejovi Šothovi, Slovenskému národnému

divadlu a jeho riaditeľke Zuzane Ťapákovej za poskytnutie javiska. Nezabudla spomenúť ani Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, ktoré prostredníctvom projektu MK SR Kultúra pre školy sprístupňuje kvalitné umelecké zážitky deťom a mládeži po celom Slovensku. Na prvom predstavení 22. októbra večer sa zišli generálni riaditelia partnerských inštitúcií a významní hostia, ktorí ocenili energiu, profesionalitu a hravosť inscenácie dlhotrvajúcim potleskom. O deň neskôr bolo dopoludňajšie predstavenie vyhradené najmä žiakom základných škôl. Vďaka projektu Ministerstva kultúry SR Kultúra pre školy mohli deti získať vstupenky za polovičnú cenu, a tak bol celý priestor zaplnený nadšenými mladými divákmi. Ich smiech, spontánne reakcie a dlhé ovácie na konci predstavenia boli tým najkrajším dôkazom, že baletná rozprávka ich oslovila naplno. Hostovanie inscenácie bolo úplne vypredané a Bratislava zažila dva dni plné radosti, umenia a fantázie. Čarodejník z krajiny Oz tak nielenže potvrdil svoju popularitu, ale zároveň ukázal, aký dôležitý je živý kontakt detí s umeleckým zážitkom. ■

Medzinárodné potulky za divadlom pre deti a mládež

Emma Kováčová (24), absolventka odboru bábkohercevstvo, bábkarská réžia a dramaturgia sa počas októbra 2025 rozhodla podniknúť trojicu tvorivých ciest – na tri festivaly, ktoré sa venujú súčasnému divadlu pre deti a mládež. Svoje postrehy, zážitky a poznatky spracovala v reportáži pre Bibiana Revue, vďaka čomu si naši čitatelia môžu aspoň trochu predstaviť, akej veľkej pozornosti a záujmu sa dostáva kolektívom a divadielkam, ktoré sa venujú umeniu pre deti a mládež.

Spectaculo Interesse v Ostrave, Korczak Dzisiaj no. 29 vo Varšave a Konteksty X: W Nieznane v Poznani

„Každý z týchto troch festivalov mi poskytol iný pohľad na to, ako sa divadlo pre mladého diváka dnes formuje – v témach, estetike aj v spôsobe komunikácie s publikom. Tieto moje poznatky a postrehy som počas cesty cielene zhromažďovala pre túto reportáž v nádeji, že aj vy – čitatelia Bibiana Revue – budete môcť spolu so mnou nazrieť do rozličných prístupov, inšpirácií a otázok, ktoré tieto festivaly otvárajú. Ako čerstvá absolventka bábkarskej rézie a dramaturgie na VŠMU v Bratislave, študentka rézie sa dlhodobo zaoberám tvorbou pre deti a mládež – či už teoreticky, alebo prakticky. Tentoraz som sa však rozhodla nahliadnuť za slovenské hranice – nie aby som zmenila svoj pohľad, ale aby som ho obohatila o skúsenosti tvorcov z iných krajín, ktorí detského diváka vnímajú ako plnohodnotného partnera v dialógu a skúmajú, s akým nadšením či nezaujmom, citlivosťou alebo ne/zaujatosťou dokáže detské a mládežnícke publikum reagovať na divadelnú tvorbu.“

Spectaculo Interesse 2025 – Ostrava

„Začiatkom októbra som sa vydala na svoju prvú festivalovú zastávku – do Ostravy.

Mesto sa na päť dní premenilo na pulzujúce centrum bábkového umenia hostiace 15. ročník bienálneho medzinárodného festivalu Spectaculo Interesse. Festival patrí medzi najväčšie bábkarské podujatia v Česku a má významné postavenie aj na európskej scéne. Ako som písala pre český denník Metropolitán: „Názov Spectaculo Interesse pochádza z latinčiny a dá sa preložiť ako ‚záujem o predstavenie‘ alebo ‚záujem o divadlo‘. Festival funguje ako platforma, kde sa prezentujú rôzne divadelné formy a stretávajú tvorcovia z celého sveta, aby prezentovali svoje inscenácie, experimentovali s novými prístupmi a zdieľali inšpiráciu s publikom aj profesionálmi. Festival nie je viazaný na konkrétnu tému, a tým sprístupňuje platformu prezentovania divadelnej tvorby umelcom z celého sveta, ktorí pracujú s rôznymi animantmi (maňušky, javajky, marionety, masky, manekýni, materiál, objekty a iné). Okrem sál Divadla loutek Ostrava, Studia G, Komůrky a iných kamených priestorov, sa program odohrával aj v špecifických priestoroch – na hrade, uliciach, námestiach, v kaviarňach či knižnici.“

Program festivalu prebiehal v októbri 2025 a priniesol päť dní plných predstavení, diskusií, pouličných performancií a stretnutí s umelcami, študentmi aj pedagógmi

Emma Kováčová navštívila tri veľké divadelné festivaly

z rôznych krajín. Všetky festivalové predstavenia súťažili o ocenenia, o ktorých rozhodovala medzinárodná porota v zložení: Lenka Dzadiková (Slovensko), Ema Šlechtová (Česko), Saša Latinović (Srbsko), Tin Grabnar (Slovinsko) a Agnieszka Vamala Paszek (Poľsko). Korene festivalu siahajú do začiatku 90. rokov, keď režisér Miroslav Vildman sníval o medzinárodnom bábkarskom festivale a zorganizoval česko-poľský malý festival Loutky, děti a svět. Po jeho smrti jeho víziu naplnili Jarmila Hájková a Hermína Motýlová, ktoré v roku 1995 usporiadali prvý ročník festivalu. Dnes pod vedením Jakuba Maksymova prináša Spectaculo Interesse špičkové inscenácie z celého sveta – od Slovenska, Poľska a Ruska cez Brazíliu, Čínu či Fínsko až po Veľkú Britániu. „Ako členka študentskej delegácie som sledovala 23 predstavení a zapisovala dojmy pre magazín Patriot a denník Metropolitan. Festival ma očaril rozmanitosťou štýlov a spôsobom, akým sa každá inscenácia otvára deťom a zapája ich do príbehu. Medzi najsilnejšie zážitky patrilo talianske predstavenie One Step More od Teatra Gioco Vita. Príbeh chlapca a dievčat – susedov, ktorí sa až po vzájomnom spoznaní naučili chápať radosti aj trápenia toho druhého – bol hravý a dynamický. Moje postrehy som sprostredkovala aj českému magazínu Patriot: „Ranné pozdravy od detí miestnych škôlok, ich radosť a viackrát opakované: ‚Pani učiteľko, kdy to už začne?‘ Celé predstavenie sa nieslo v duchu spolupráce detí zo škôl aj škôlok... Na konci sa učiteľka opýtala detí: ‚Tak děti, o čem to bylo?‘ A deti odpovedali: ‚No, oni se do sebe zamotali.‘ Učiteľka: ‚Zamilovali se, ale to je vlastně to samý.‘ Rovnako ma očarilo francúzske predstavenie Le pie qui dit (Straka, ktorá kráka). Pokojná, poetická inscenácia v podaní francúzskej bábiky vťahla všetkých divákov do magickej atmosféry: „Atmosféra jesenného popoludnia u francúzskej bábiky..., spieva, tancuje, čaruje. Svetiace kvety, pierka, veľa času s vlastným časom a strakou... Babička hovorí: ‚Dajme si čas prežiť svoj čas.‘ A ja hovorím: ďakujem

za seba aj všetkých usmiatych divákov, ktorí by si možno takú bábiku priali mať semtam doma.“

Objektívne najlepšie hodnotené predstavenie festivalu bolo slovenské

„Toto ráno sa nieslo v znamení fantázie a úsmevov. Hugo ponúkal deťom a dospelým kávičku, jazdil na motorke a stretol dokonca aj vojakov! Jeho rozprávkový svet rozosmial celé hľadisko a pripomenul, aké silné je vidieť svet očami dieťaťa. Všetky príbehy malého štvorročného autora Huga otvorili dvere do sveta fantázie, ktorý si napísal on sám. Jedno z najkúzelnejších putovaní festivalu – jednoduché, úprimné a plné radosti, ktorá sa preniesla z javiska priamo medzi divákov,“ dodala som pre magazín Patriot.“

Inscenácia Hugov svet z Bratislavského bábkového divadla dostala ocenenie za réžiu Jiřího Adámka Austerlitz a taktiež za citlivé vtiahnutie publika do príbehu, sústredenú prácu s deťmi a prebúdzanie ich kreativity, pričom nezastupiteľnú rolu tu zohrával herecký súbor BBD, ktorý dokázal naplniť

Predstavenie Hugov svet odohralo Bratislavské bábkové divadlo

režijnú koncepciu. Keby ste sa radi prišli s deťmi nadchnúť do sveta 4-ročného chlapca Huga, zažiť precízne zladenie bábkohereckej práce súboru, tak určite bežte, kým sa Hugov svet ešte nachádza v repertoári Bratislavského bábkového divadla.

Festiwal Korczak Dzisiaj – Varšava

„Druhú zastávku mojich festivalových ciest som absolvovala vo Varšave, kde sa od 17. do 25. októbra 2025 konal 29. ročník

Medzinárodného festivalu divadiel pre deti a mládež Korczak Dzisiaj, organizovaný Poľským strediskom ASSITEJ. Festival patrí k najstarším a najvýznamnejším podujatiam svojho druhu v Poľsku a je kľúčovým priestorom pre divadelných tvorcov aj pedagógov, ktorí sa venujú mladému publiku a jeho vzťahu k divadlu.“ Vznikol v roku 1994 z iniciatívy herečky Haliny Machulskiej. Podľa jej slov cieľom festivalu bolo „zvrócenie uwagi na dziecko, jego miejsce we współczesnym świecie, prawo do szacunku, miłości i bezpieczeństwa“ – venovanie pozornosti dieťaťu, pozícii dieťaťa v súčasnom svete, právu úcty, lásky a pocitu bezpečia, ktoré mu náleží. Machulska opisovala podujatie ako „wielkie święto małego człowieka“ – oslavu umenia pre deti a mládež. Machulska bola spoluzakladateľka Teatru Ochoty, Ogniska Machulskich, a prvou riaditeľkou festivalu – dodnes považovanou za udávateľku trendu v oblasti poľského divadla pre deti a mládež. Jej filozofia je zakorenená v dráme, pedagogike a osobnom prístupe k mladému publiku.

Patrónom festivalu je Janusz Korczak (vlastným menom Henryk Goldszmit, 1878 alebo 1879 – 1942) – poľský lekár, spisovateľ, pedagóg a humanista židovského pôvodu, jeden z najvýznamnejších predstaviteľov modernej pedagogiky 20. storočia. Korczak zastával názory, že dieťa je plnohodnotným človekom, ktorý si zaslúži rovnaký rešpekt, dôstojnosť a práva ako dospelý – čo bolo na svoju dobu veľmi revolučné. V Poľsku prevláda názor, že Korczak je ten, čo deťom zasvätil život a smrť, vďaka čomu sa stal predchodcom Dohovoru OSN o právach dieťaťa (1989).

Cieľom festivalu Korczak Dzisiaj je nielen prezentovať predstavenia profesionálnych i školských divadiel z Poľska a zahraničia, ale aj vytvárať priestor pre medzigeneračné diskusie, rozvoj divadelného prostredia a nové spolupráce. Festival kladie dôraz na partnerský a podnetný prístup k publiku, kde diváci – deti aj dospelí – sú stredobodom záujmu, môžu spoločne prežívať svoje emócie a objavovať nové svety umenia. Tento festival bol opäť súťažný a porotu

mu tvorilo medzinárodné zoskupenie: Ffion Wyn Bowen (Wales), Katarzyna Niedurny (Poľsko) a Yannick Boudeau (Belgicko). Tento 29. ročník niesol motto „Wyobraź to sobie, sobie“, čo znamená „Predstav si to, predstav si seba“. Je to výzva, aby deti aj dospelí otvorili svoju fantáziu a aktívne sa zapojili do umeleckého zážitku. Program zahŕňal desiatky predstavení z Poľska a zahraničia, workshopy pre študentskú delegáciu, diskusie pre verejnosť a každá časť programu sa odohrávala v iných priestoroch Varšavy (Instytut kultury, Teatr Polski, Centrum Sztuki Współczesnej, TEATR GULIWIER, TEATR LALKA...), keďže festival nemá domovskú scénu.

Workshopy pod vedením poľských tvorcov bábkového divadla a divadla pre deti a mládež

„Ako študentka vybraná zo všetkých vysokých divadelných škôl Poľska som sa zúčastnila študentskej rezidencie, ktorá mi umožnila absolvovať workshopy pod vedením odborníkov zaoberajúcich sa tvorbou pre deti a mládež, sledovať široké spektrum tvorivých prístupov divadelných tvorcov a tiež hlbšie pochopiť tvorbu poľských tvorcov bábkového divadla a divadla pre deti a mládež.

Ako som už spomenula, na festivale sme absolvovali aj workshopy, konkrétne tri. Prvý workshop viedol Mariusz Gołosz, dramatik, pracovník divadla TEATR GULIWIER vo Varšave, bývalý pekár, v dnešnom Poľsku jeden z najuznávanejších dramatikov pre deti a mládež, autor súčasne najznámejšej knihy pre poľskú mládež Jak umierają słonie dużej i ciężkie? (ilustrovaná Juliou Juzyk). Je laureátom viacerých ocenení v oblasti divadelnej tvorby pre deti a mládež, štipendistom Ministerstva kultúry a národného dedičstva Poľska a kurátorom dramatického slamu na Varšavských divadelných stretnutiach. Náš spoločný workshop sa konal v priestoroch Paláca kultúry vo Varšave, kde sme najprv spoločne diskutovali o súčasných negatívach divadla pre mladé publikum – predstavenia neprimeranej dĺžky, unikanie dialógu

detským či mladistvým divákovi na zložité alebo vážne existenciálne témy (smrť, strata príslušníka rodiny a pod.), sústredenie sa len na efekt formy inscenácie (hlasná hudba, veľa farieb, veľkolepá scénografia, bohaté kostýmy, rôzne svetelné prvky). Mariusz zdôraznil, že v súčasnosti je dosť tvorcov, ktorí píšu aktuálne texty pre deti a mládež, ale len málo dramatikov, ktorí píšu naozaj hodnotné a kvalitné texty pre deti a mládež.

Mariusz s nami dlhšie preberal atribúty kvalitnej dramatickej tvorby pre detského diváka a mládež a tiež to, akým jazykom, by sme sa mali vyjadrovať, aby to nebol len atraktívne napísaný text, ale najmä dielo tvarujúce charakter odberateľa, ktorý mu

Emma Kováčová (vľavo) a Mariusz Gołosz

ostane v emocionálnej pamäti na celý život. Témy, ktoré Gołosz rád vo svojej tvorbe spracováva, sú vážnymi problémami mladých hrdinov z bežných dní normálneho života – vyrovnanie sa so stratou člena rodiny, šikana v škole, hľadanie vlastnej identity, potreba spolupatričnosti v kolektíve, strach z neúspechu, očakávania rodičov.

Spomenuté rozhovory tvorili teoretickú časť nášho workshopu a v druhej – praktickej časti sme sa naučili používať Mariuszove dramaturgické „náradie“ na písanie vlastných dramatických textov. Metodický postup, ktorý sám Mariusz používa pri písaní divadelných hier pre deti a mládež, je kombináciou písania vlastných spomienok z detstva, v ktorých zámerne vymieňa fakty, okolnosti a postavy, čím kreuje autentický a vlastný svet hlavného hrdinu. Cieľom tejto metódy je zachytiť vlastné emócie

a perspektívu autora (ktorý to zažíval vo vlastnom detstve a dospievaní) v spojení s aktuálnym jazykom, trendmi, problémami a témami súčasných detí a mladistvých. Gołosz je presvedčený, že táto metóda dokáže autorovi umožniť komunikovať so svojím divákom živým, súčasným, pravdivým a empatickým jazykom, ktorý sa dá s pribúdajúcim časom vždy aktualizovať.“

Druhý workshop festivalu

Viedol ho Sebastian Świąder, pedagóg divadla, hudobník a performer, laureát 26. celopoľskej súťaže za hudbu k inscenácii Mazagan. Miesto, ktoré spolupracuje s množstvom divadiel a kultúrnych inštitúcií (napr. TR Warszawa, Teatr Dramatyczny, Teatr Pinokio, Teatr BAJ). Ďalej vedie workshopy pre deti, mládež aj dospelých a tvorí na hranici performancie a divadla. Sebastian počas workshopu najprv predstavil cvičenie, ktoré používa pri osmelení v kolektíve – predstavovanie obsahu vlastnej tašky, tzv. What is it in my bag? Na stôl sme kladli náhodne vybrané predmety zo svojej tašky a pritom sa predstavovali. Toto cvičenie tvorilo pocit, že pred niekým cudzím náhle odhaľuje svoje hmotné ja, čo pôsobilo miestami ustráchanie, lebo niekedy sme ani nevedeli, čo v tých taškách naozaj máme. Sebastian nám vysvetlil, že týmto cvičením vždy začína prácu v novom kolektíve detí a mládeže, lebo je to pre nich akýmsi rituálom uvoľnenia stresu a napätia z toho ako „ma asi vnímajú druhí, ako ja vnímam druhých“ – čo im prináša veľkú úprimnosť voči sebe a pocit bezpečnej zóny, ktorá je pre tvorbu v kolektíve nesmierne dôležitá. Po tomto cvičení nám Sebastian ukázal niekoľko prác detí z jeho workshopov. Boli to rôzne výtvarné koláže, krátke divadelné texty, básne, hádanky alebo ručne písané zadania, ktoré si deti pre seba píšu navzájom. Tie ručne písané zadania si píšu deti vo forme krátkych inštrukcií, ktorých cieľom je donútiť danú osobu, aby napísala niečo kreatívne. Tu poslúžim jedným konkrétnym príkladom zo Sebastianovej ukážky: „Ahoj, pozdravujem ťa a toto zadanie ti pomôže

stať sa raz výbornou spisovateľkou, ale teraz, prosím ťa, choď na prechádzku do lesa. Ak sa už nachádzaš v lese, tak kráčaj 5 minút smerom vpravo... Výborne, prešlo 5 minút a ty si v cieľi, ale zadanie sa ešte nekončí! Poobzeraj sa okolo seba... Vidiš tam niečo zaujímavé? Myslím, že áno, tak teraz zapíš to slovo niekam – hocikam. Výborne a teraz treba rýchlo domov... Už si doma? Super. Rýchlo nájdi papier a pero a napíš na to slovo báseň. Akúkoľvek dlhú, je to na tebe. Prekvap ma... Tak ahoj, vidíme sa dramafáku...”

Tretí workshop

Viedla ho Aga Błaszczak, divadelná a filmová režisérka, absolventka Akademii Sztuk Teatralnych im. s. Wyspiańskiego, pobočka vo Vroclave, absolventka Szkoły Filmowej im. Andrzeja Wajdy a Szkoły Teatru Iwana Wyrypajewa vo Varšave. Viacnásobne oceňovaná režisérka bábkových inscenácií, animovaných filmov a bábkových filmov, scenáristka a prodekanka Akademii Sztuk Teatralnych na Katedre bábkarskej tvorby) vo Vroclave. Špecializuje sa na vizuálne a bábkové divadlo, experimentuje s formou, prepája rôzne umelecké štýly a často skúma témy identity, hybridity a futurologie v divadle pre dospelých, deti aj mládež. „Aga na nás doslova na workshope „hodila zadanie“ ako správna režisérka a očakávala s napätím, či sme tou generáciou mladých tvorcov, ktorí aspoň trochu vedia pracovať s textom pri príprave režijného konceptu pre deti a mládež. Rozdelila nás do troch skupín, každej skupine určila inú vekovú kategóriu (batoľatá, deti 5 – 8 rokov, mládež 14 – 17 rokov), pre ktorú máme pripraviť konkrétny malý režijno-dramaturgický koncept, ako by sme chceli inscenovať Malú morskú vílu od H. Ch. Andersena.

Každá skupina prišla s odlišnými nápadmi, ako by sa dala táto rozprávka prerozprávať tak, aby zodpovedala vnímaniu detí rôzneho veku. Pre batoľatá išlo o zážitok sprostredkovaný zmyslovým vnímaním – príbeh mali prežiť dotykom, zvukom či pohybom. Predškôlaci sa mali s Malou morskou vílou stotožniť cez motív premeny – symbolickú paralelu s vlastnou zmenou

z dieťaťa materskej školy na žiaka základnej školy. Deti mladšieho školského veku (1. – 3. ročník ZŠ) v príbehu objavovali tému prispôsobovania sa novému prostrediu, učenia sa novým pravidlám a prekonávania každodenných výzev. A mládež mohla prostredníctvom rozprávky prežívať motív lásky a jej hodnoty – schopnosť „pustiť“ milovanú bytosť, či dokonca obetovať sa pre druhého, ako metaforu hĺbkovej a zrelosti citov. Na workshope sme sa naučili rozlišovať a nazvať potenciál toho istého materiálu pre rôzne vekové skupiny detí a mládeže z pohľadu režiséra. Aga zdôraznila, že text treba najprv „prečistiť“ a neskôr sa zamerať na formálnu stránku toho, ako to, čo chceme divákovi odovzdať, urobiť pre nich aj atraktívnym a pútavým.“

Projekt FOCUS

Tento ročník festivalu obohatila aj medzinárodná konferencia FOCUS, ktorej kurátorkou bola Eibhlín de Barra, riaditeľka organizácie Young at Art a Belfast Children's Festival. Projekt FOCUS sa každoročne zameriava na konkrétnu krajinu a približuje jej prístupy k tvorbe divadla pre deti a mládež. Tentoraz sa pozornosť sústredila na Írsko, Wales, Škótsko a Veľkú Britániu, teda krajiny, ktoré spája dôraz na inkluzívne, prístupné a zmyslovo orientované performatívne praktiky. Celý ročník niesol výrazný dôraz na inovatívne zahraničné prístupy, ktoré skúmali možnosti práce s telom, pohybom, priestorom a interakciou s publikom.

„Súčasťou konferencie bola nielen prezentácia vlastných filozofií a pracovných metód jednotlivých tvorcov, ale aj možnosť „dotknúť sa“ samotných senzomotorických pomôcok a stimulov, ktoré umelci používajú pri práci s deťmi s nevýhodnením, špeciálnymi potrebami, rôznymi druhmi ochorení alebo deťmi so špeciálnym nadaním. V rámci otvorenej diskusie sa rečníci podelili aj o osobné skúsenosti a pohľady na význam inklúzie v umení. Záver stretnutia patril spoločnej fotografii, ktorá vznikla na môj podnet a prijatá bola s úsmevom a v priateľskom duchu.“

Svoju prácu predstavil aj Andrew Stanford,

FOTO Na fotografii sa nachádza druhá sprava Eibhlín de Barra – riaditeľka Young at Art a Belfast Children's Festival; v strede Natasha Gilmore – zakladateľka a umelecká riaditeľka Barrowland Ballet, (druhá zľava) Zoe Lally – výkonná riaditeľka Oily Cart a Claire Summerfield, producentka a spoluriaditeľka Second Hand Dance Company.

riaditeľ inkluzívneho divadla Replay Theatre Company a odborník na druh divadla, v ktorom sa diváci stávajú súčasťou deja – aktívne vstupujú do predstavenia, interagujú s hercami a svojou prítomnosťou či činnosťou spoluvytvárajú jeho priebeh – pre deti s rôznymi potrebami, ktorý nie je na fotografii, lebo musel z konferencie odísť skôr.

Spomínaná Second Hand Dance Company uviedla na festivale performatívnu inkluzívnu show Sticky Dance, určenú pre deti od štyroch rokov, pričom súčasťou predstavenia sa po chvíli dobrovoľne stal každý divák v telocvični (keďže je to tvorené ako tanečno-výtvarná performancia so zameraním na empirický zážitok, kde je dôraz na spoluprácu plne aj čiastočne sprevádzanú členmi tímu). Filozofia skupiny spočíva v tvorbe predstavenia ako procesu spolupráce s publikom – každý divák sa stáva jeho aktívnou súčasťou a tanec sa prirodzene stáva súčasťou každodenného života detí. Skupina pracuje výhradne s telom, vnemami, hudbou a senzitivitou, čo priamo rozvíja detskú predstavivosť, kreativitu a schopnosť reagovať na dynamiku kolektívu.

„Po tomto zážitku som viedla s hercami (profesionálnymi tanečníkmi) rozhovor o ich dojmach z publika v rôznych krajinách. Claire Summerfield a tím mi prezradili, že

v krajinách západnej Európy sú rodičia nevychovaní a predstavenie vnímajú ako hracie centrum, do ktorého deti odložia, a oni sa zatiaľ zaujímajú svetom vlastných smartfónov a práce. Herci tieto skúsenosti opisovali ako sklamanie, ktoré pociťujú najmä voči deťom, ktoré sú týmto správaním rodičov ukrátené o prežitie puta „rodič

Nadšené reakcie publika tanečníkov veľmi potešili

- dieťa – herec“, pre ktoré Sticky Dance aj vzniklo. Rodičov strednej a východnej Európy tanečníci však vnímajú veľmi pozitívne. Spomenuli mi, že je im až smiešne, že rodičia sú natoľko hraví, ale aj zodpovední, až sa často zapoja do predstavenia skôr ako deti a neskôr len dohliadajú na správanie ich detí. Herci také správanie opisovali ako „a well-done time“ – čiže zmysluplne využitý čas s deťmi, vydarená skúsenosť, ktorá im umožňuje pracovať slobodnejšie a radostnejšie. Po tomto rozhovore so skupinou som si dovoľila požiadať ich aj o fotografiu do tejto reportáže.

Festival vyvrcholil udelením ocenenia Grand Prix, ktoré porota udelila inscenácii Wyobražnia TEATRU LALKA vo Varšave (réžia Julia Szmyt), za „originalitu, herecké výkony a interaktivitu s publikom – predstavenie plne zapája deti do deja a necháva v pamäti divákov nezabudnuteľné zážitky, podobne ako malé papierové origami, ktoré rozdávali herci účastníkom počas predstavenia.“

Konteksty X: W Nieznane – Poznań

„Záver mojej festivalovej púte patrila 10. ročníku Medzinárodného festivalu Konteksty X: W Nieznane, ktorý sa konal od 22. do 26. októbra 2025 v Poznani. Tento jubilejný ročník, s témou „Do neznáma“, symbolizoval

ochotu tvorcov aj publika hľadať nové cesty a experimentálne formy komunikácie s mladými divákmi. Počas piatich intenzívnych dní sa na javiskách Teatru Animacji v Poznani a partnerských priestoroch predstavilo 15 projektov v podaní poľských aj európskych súborov.“ Od roku 2017 vedie Teatr Animacji riaditeľ Piotr Klimek, pedagóg a hudobník, ktorý divadlo posúva smerom k experimentálnym formám a inkluzívnym projektom. Scéna sa zameriava na modernú dramaturgiu, reinterpretácie klasiky a motívy populárnej kultúry, podporuje divadelnú edukáciu pre všetky vekové skupiny a realizuje inovácie zvyšujúce dostupnosť predstavení – od inscenácií pre nevidiacich, po mobilné projekty pre deti s obmedzeným prístupom ku kultúre. Divadlo sa tiež zapája do prestížnych medzinárodných projektov, čím rozvíja spoluprácu a inkluzívny prístup k mladému publiku.

Foto z predstavenie Departure

„Ako súčasť študentskej delegácie výnimočných divákov sme dostali za úlohu pomenovať, čo na tomto festivale v porovnaní s inými festivalmi vnímame ako výnimočné. Podľa mňa je to časť programu festivalu – performatívne čítania Co to będzie?, ktoré predstavili výsledky workshopov písania dramatických textov pod vedením Maliny Prześlugi (jednej z najvýznamnejších autoriek divadelných hier a bábkových hier pre deti a mládež). Hercami Teatru Animacji boli predstavené miniatúry a prvé scény

hier – Rafał (Maria Porzyc), Burda (Radek Misiewicz), Bozia będzie się gniewać (Kasia Matwiejczuk) a Własne miejsce (Hanka Dziubińska). Pre detských divákov boli tieto čítania skutočným zážitkom: reagovali výbuchmi smiechu či výkrikmi, alebo tichom napätia, pričom celý čas pozorne sledovali proces tvorby tu a teraz „naživo“ a citelne vnímali jeho experimentálne varianty. Ďalším výnimočným programom možno pomenovať aj špeciálny bábkový projekt Transport, ktorý vedie režisér Tin Grabnar (už spomenutý porotca na festivale Spectaculo Interesse) v spolupráci s dramaturgičkou Ajdou Rooss, pričom každá z produkcií bola realizovaná v spolupráci so šiestimi divadlami z rôznych krajín. Každá časť tvorí samostatnú, no významovo prepojenú kapitolu ekologicko-spoločenského príbehu o pohybe, preprave a zodpovednosti. Projekt používa hyperrealistickú vizualitu (scéna vytvorená pomocou 3D tlače) a ovládateľný zvuk (scénografia je plne napojená na wifi, za pomocou ktorej zvukár operuje každým elementom na scéne), podporuje udržateľné praktiky turné a minimalizuje ekologickú záťaž divadelných produkcií, pričom jednotlivé predstavenia sú navrhnuté tak, aby sa dali ľahko prepravovať v kontajneroch a distribuovať aj poštou, čím sa znižuje ich environmentálny dosah.“

Na festivale boli uvedené tri časti medzinárodného projektu TRANSPORT – Departure v podaní Lutkovno gledališče Ljubljana, CARGO v realizácii Lutkovno gledališče Maribor a Connecting Flights v interpretácii Białostockiego Teatru Lalek. „Na základe mojich postrehov tieto predstavenia ponúkli mladistvým divákovi silný vizuálny a zmyslový zážitok, ktorý bez slov podnecuje predstavivosť, empatiu a premýšľanie o ekologickej zodpovednosti, pohybe a vzťahu človeka k svetu.

Festival nemal súťažný charakter, no bol mimoriadne bohatý na zážitky. Každý si v ňom mohol nájsť niečo, čo ho oslovilo.

K najpôsobivejším chvíľam patrilo citlivé a dojímavé predstavenie Tranquillo, vytvorené miestnymi umelcami so

zdravotným znevýhodnením, energická pouličná šou dánskej skupiny DON GNU – Two Men and a Plank či dych berúce tanečné predstavenie Tempo v podaní profesionálnych tanečníkov z Fínska, ktoré doslova zdvihlo divákov na nohy a vyslúžilo si dlhotrvajúci potlesk postojáčky. A niet sa čo čudovať – keby ste na vlastné oči videli, ako tanečník levituje nad kobercom, ktorý sa pod ním pohybuje sám, bez jediného viditeľného triku či pomôcky a popritom sa okolo neho samy od seba hýbu stoličky, ktoré sa ešte pred chvíľou týčili ako hora nábytku –, pri predstavení, ktoré sa po celé hodiny stupňuje, mení a prekvapuje novými variáciami, pravdepodobne by to tak docenil každý rovnako ohúrený divák.“

Spoločná skúsenosť

„Milí čitatelia, ak ste sa dočítali až sem (úsmev), chcem vám úprimne poďakovať, že ste sa so mnou vydali na túto malú výpravu tromi festivalmi a nazreli do sveta divadla pre deti a mládež za hranicami Slovenska. Naozaj verím, že sa mi podarilo vám aspoň čiastočne priblížiť svoju osobnú festivalovú skúsenosť a že ste sa prostredníctvom čítania mojich zážitkov na chvíľu preniesli na workshopy vo Varšave, na kávičku s bratislavským Hugom – vtedy v Ostrave – či len tak na chvíľu pobudli v Poznani pri niektorom z tých divných predstavení, kde v nejakom momente aj levitoval koberec...

Áno, správne vykonaná mágia divadla a oživenie akejkoľvek živej formy je jednoducho dychberúcim zážitkom. A práve to by malo byť cieľom každého človeka, ktorý pracuje s tými najplastickejšími formami – deťmi a mládežou. Snažiť sa vytvárať alebo prinajmenšom umožniť im úžasné skúsenosti, v ktorých sa cítia autenticky, bezpečne a podporovane. V ktorých ich authority empatizujú, nielen moralizujú, a hľadajú spôsoby, ako viesť hlboký a otvorený dialóg o každej téme, aj o tej najnáročnejšej. Deti a mládež hľadajú partnera, niekoho, kto ich bezpečne prevedie svetom, nasmeruje správnym smerom, a zároveň ich naučí byť odvážne, kreatívne, slobodne mysliace

a radostné – tešiace sa zo seba, zo života a z toho, čo robia. Pani Machulska by dnes možno len dodala, že festivaly sú dôkazom toho, že divadlo naďalej funguje a bude fungovať ako miesto stretnutia, dialógu, partnerstva a úcty k mladému divákovi. A to nám všetkým – nielen divadelným tvorcom, ale aj profesorom, učiteľom, pracovníkom BIBIANY, pracovníkom knižníc, galérií, múzeí, kín, filharmónií, rádii a mnohých iných inštitúcií... – želám: mať chuť a odvahu byť pre mladších podporou, inšpiráciou a bezpečným priestorom, ktorý im poskytne radosť, životnú múdrosť, dôstojnosť a empatiu, aby sa mohli s ľahkosťou a odvahou vysporiadať aj s tým, čo je najťažšie uchopiteľné – či už v živote, alebo v divadelnej hre.“■

Pripravila: Mgr. art. Emma Kováčová, ktorá v súčasnosti pokračuje v štúdiu réžie bábkového divadla na Akademii Teatralnej Im. A. Zelwerowicza vo Varšave, pobočka v Białystoku. Pôsobila na medzinárodných festivaloch v Česku a Poľsku, spolupracovala s BIBIANOU, nezávislým divadlom Teatr Wolność v Białystoku a hudobníkmi ako Nany Hudák či skupina TheAnyone.

Literárne besedy na Dolnej zemi

Vydavateľstvo Maticе slovenskej v spolupráci Krajanským múzeom Maticе slovenskej zrealizovalo vďaka podpore Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR od marca do júna 2025 sériu stretnutí slovenských spisovateľov Marty Hlušíkovej, Igora Váleka, Jaroslava O. Zemjara, Martiny Jankovej, Lenky Vranovej a ilustrátora Martina Kellenbergera so žiakmi základných a stredných škôl na Dolnej zemi.

Za svojimi detskými čitateľmi precestovali doslova stovky kilometrov. Navštívili krajanov v Slovenskom Komlóši v Maďarsku, v Nadlaku, Novej Hute, Bodonoši, Gemelčičke a Alešde v Rumunsku, ako aj v Pivnici a Kovačici vo Vojvodine v Srbsku. Cieľom projektu bolo podporiť, aby sa slovenčina, ktorú si predkovia dnešných detí priniesli zo svojej vlasti ako jeden z najväčších klenotov a ktorú si zachovali z generácie na generáciu, ukrytú v rozprávkach, piesňach či vďaka bohoslužbám, aj naďalej znela nielen v školách v rámci vyučovania, ale aj v bežnej každodennej komunikácii.

*ZŠ Kovačica (Srbsko) navštívil aj ilustrátor
Martin Kellenberger*

Nevyhnutnosť vzdelávania detí v rodnom jazyku pre zachovanie národnej identity si uvedomovali Slováci hneď po príchode do novej domoviny Vojvodiny. V Pivnici si takmer okamžite po osídlení roku 1790 vybudovali budovu, v ktorej sa nachádzala modlitebňa a školská trieda pre jedného učiteľa, samostatnú školskú budovu postavili už v roku 1797. Ináč to nebolo ani v Kovačici, kde tamojšia Základná škola

mladých pokolení vychováva žiakov už viac ako dvestodvadsaťdva rokov v jazyku ich predkov.

Vyučovanie v slovenskom jazyku v Nadlaku má dvestodvadsaťročnú tradíciu, ktorá sa začala písať v roku 1803, keď sa do Nadlaku prisťahovali prví Slováci. Škola, ktorú sme navštívili, nesie meno slovenského spisovateľa Jozefa Gregora Tajovského, ktorý žil a pôsobil v Nadlaku medzi rokmi 1904 a 1910, kde pracoval ako bankový úradník v Ľudovej banke, ktorá sídlila v budove dnešného lýcea. Niektoré z jeho diel, napríklad Nachlieb, Mamka Pôstková, Statky-zmätky, boli inšpirované práve nadlackým prostredím. Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši je jedinou slovenskou strednou školou v župách Bihar a Salaj, kde žije približne 8 000 Slovákov. Jeho zriadenie reagovalo na dlhodobú potrebu umožniť slovenským deťom z okolia pokračovať v štúdiu v materinskom jazyku – od materskej školy až po maturitu. Obec Bodonoš (rum. Budoi) patrí medzi najstaršie slovenské sídla v Rumunsku – založili ju slovenskí osadníci v rokoch 1785 až 1790, prevažne z Oravy, Kysúc a Gemera. V obciach Nová Huta a Gemelčička sa nachádzajú osemročné základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, ktorá zohrávajú kľúčovú úlohu pri zachovávaní národnej identity miestnej komunity. Naša posledná zastávka v rámci literárnych besied v Rumunsku nás zaviedla do sídla Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku v Alešde. Vo všetkých spomenutých školách bola komunikácia s deťmi v slovenčine na vysokej úrovni.

Žiaľ, v Slovenskom Komlóši v Maďarsku, kde sa už málo používa slovenčina v každodennom živote, a teda je pre väčšinu detí cudzím jazykom, bola komunikácia o niečo zložitejšia. O to viac sme obdivovali prístup tamojšieho vedenia školy, ako aj samotných učiteľov, ktorí sa aj v náročných podmienkach snažia o to, aby povedomie

o slovenskom pôvode nezaniklo a bolo odovzdávané z generácie na generáciu ďalej ako žijúca pochodeň.

Projekt literárnych besied na Dolnej zemi bol veľkou výzvou

Každá z krajín, s ktorou sme sa rozhodli spolupracovať, mala totiž svoje špecifiká. Pri výbere jednotlivých autorov a textov bolo

ZŠ Slovenský Komlóš (Maďarsko), na obrázku je spisovateľka Marta Hlušiková

preto nevyhnutné zohľadniť niekoľko kritérií: jazykovú úroveň detských percipientov, týkajúcu sa slovenského jazyka, vekovú kategóriu a prepojenie jednotlivých textov na slovenské realie. Zároveň jeden z cieľov, ktorý sme si stanovili ešte v prípravnej fáze, spočíval v tom, aby si mladí krajanovia vo svojich domovských krajinách odniesli zo stretnutia s predstaviteľom súčasnej slovenskej literatúry či ilustrátorom nielen dobrý pocit, ale aj knihu toho-ktorého autora. Od začiatku sme uvažovali aj o tom, že deti, ktoré prejavajú záujem, budú mať možnosť prostredníctvom vydavateľstva aktívne komunikovať s jednotlivými autormi, čím sa tvorivý proces neobmedzí len na čas vyučovania, ale ho istou mierou presiahne. K naplneniu tohto cieľa výraznou mierou prispela samotná Matica slovenská, ako aj Inštitút vzdelávania Matice slovenskej, n. o., vďaka ktorým bolo možné venovať všetkým účastníkom literárnych stretnutí knihu. A veruže nešlo o hocijaké knižné tituly! Vybrané publikácie boli vždy od autorov priamo v teréne participujúcich na projekte, pričom boli prezentované na jednotlivých literárnych besedách, čiže boli autormi predstavené, čo považujeme za výrazný bonusový prvok. Bolo neuveriteľne dojímavé, keď sme napríklad videli deti, ktoré ovoniávali nové knihy, presne

tak, ako sme to robievali pred niekoľkými desaťročiami my, keď sme boli školáci. Dnes v čase čítačiek, mobilov a notebookov vskutku nevidaný obraz. Alebo keď sa nás v jednej škole dievčatko opýtalo, či si skutočne môže knihu zobrať domov. Každé zo stretnutí bolo niečím neopakovateľné

U najmladších žiakov sme podporili hravosť a tvorivosť, čím sme sa ich snažili nenútenou formou priviesť k zážitku z čítania v jazyku ich predkov. Žiaci prvého stupňa v Základnej škole v Slovenskom Komlóši v Maďarsku sa stretli s Martou Hlušikovou, etablovanou autorkou, ktorej texty nájdeme nielen v knihách

Počas tvorivých dielní pod názvom Ako vzniká kniha mladí krajanovia ukázali svoj talent

a časopisoch, ale aj v čítankách či učebniciach na Slovensku i v zahraničí. O projekte, ktorého bola súčasťou, sa vyslovila takto: „Myslím si, že takéto príjemné stretnutia literátov so svojimi čitateľmi majú svoj význam. Svet sa globalizuje čím ďalej, tým viac. A práve tieto živé kontakty dávajú mladým možnosť oprášiť jazyk svojich prastarkých, ktorí prišli do týchto končín za lepším životom.“ Generačne mladšia autorka Martina Janková navštívila prvostupniarov v ZŠ Mladých pokolení v Kovačici a prekvapilo ju, že „tieto deti nielen rozprávali po slovensky, ale nám aj krásne zaspievali a zarecitovali. Svoju kreativitu predviedli aj pri tvorbe krátkych príbehov, ktoré sami vymysleli, a zároveň aj ilustrovali.“ Lenka Vranová, ktorá sa stretla s tými najmenšími v Nadlaku, Gemelčičke, Bodoňosi, Novej Hute a Alešde, skonštatovala: „Besedy priniesli deťom nielen knihy, ale aj stretnutia s ľuďmi zo Slovenska a motiváciu snažiť sa o udržanie slovenčiny aj v zahraničí. V neposlednom rade aj nám spisovateľom

tento projekt rozšíril obzory, dal spätnú väzbu od detí a nespočetné množstvo zážitkov. Spoznali sme veľa inšpiratívnych, nadšených a šikovných detí i dospelých, získali sme aspoň malý, no intenzívny pohľad do života krajanov na Dolnej zemi. Som za to nesmierne vďačná.“

*V ZŠ v Pivnici (Srbsko) žiaci absolvovali tvorivé dielne
Ako vzniká kniha*

Ilustrátor Martin Kellenberger spolu s riaditeľkou Vydavateľstva Matice slovenskej Ingrid Majerikovou s deťmi na prvom stupni v ZŠ Pivnici a ZŠ v Kovačici realizovali tvorivé dielne nazvané Ako vzniká kniha. Tento unikátny projekt, ktorý obaja spoločne so spisovateľom Petrom Glockom odštartovali pred vyše desiatimi rokmi v slovenských podmienkach, preniesli tentoraz úspešne aj za hranice, do krajských škôl. Deti sa kompletne oboznámili s procesom vzniku knihy (od námetu, prípravy textov a ilustrácií, jazykových korektúr, grafického spracovania, zalomenia cez tlač a dodanie na miesto určenia), ako aj s cestou knihy k čitateľovi, t. j. od distribúcie po predaj. Tí najmenší si spoločne s ilustrátorom vytvorili leporelo a tretiaci so štvrtákmi zase knihu o Slovensku. Martin Kellenberger si na svoju cestu na Dolnú zem spomína takto: „Naša úžasná cesta na Dolnú zem, najprv do obce Pivnica a potom do slávnej Kovačice, bola nádherná. Dolnozemska rovina nás prijala ako svoje deti. Slniečko svietilo a ukazovalo nám bohatú úrodu na poliach. Deti a ich učitelia boli veľmi inšpiratívni, najmä pekným jazykom, pracovitou a svojou jedinečnosťou. Na besedách a výtvarných workshopoch bolo veselo. Pracovalo sa veľmi vitálne a vynachádzavo. Deti kreslili zvieratká aj ľudí, svoju krajinu, stavby, prírodu. Pri práci si aj zaspievali.“

Starší žiaci zo ZŠ v Kovačici a ZŠ v Slovenskom Komlóši sa mali možnosť stretnúť so spisovateľom Igorom Válekom, ktorý si na projekt Literárnych besied na Dolnej zemi spomína takto: „Rád som bol aktívnym účastníkom stretnutí a besied, obohatili ma ako človeka veriaceho v tradičné hodnoty a prirodzené vlastenectvo. Obohatili ma aj ako spisovateľa, zasiali vo mne semienka tvorivých nápadov... A som hlboko presvedčený, že to isté sa „udialo“ aj v dušiach, srdciach a umoch detí, s ktorými sme sa stretli a rozprávali po slovensky, o Slovensku, jeho krajine a ľuďoch...“ Druhostupniari v Pivnici, Nadlaku, Bodonoši, Gemelčičke, Novej Hute a Alešde sa zoznámili so spisovateľom Jaroslavom O. Zemjarom, ktorý na margo literárnych besied na Dolnej zemi povedal: „Netušil som, na akej úrovni bude slovenský jazyk miestnych žiakov. O to príjemnejšie ma prekvapilo, že slovenčina besedujúcich žiakov v ničom nezaostáva za ich rovesníkmi na Slovensku. Žiaci boli veľmi bystrí a vnímaví; niektorí dokonca prejavili záujem zapojiť sa do tvorivého procesu a sľúbili, že mi pošlú svoje návrhy, ako by sa dej príbehu, ktorý som im predstavil vo svojej knihe, v ďalších pokračovaniach mohol odvíjať.“ Práve na literárnych stretnutiach so staršími žiakmi sa objavilo aj niekoľko mladých talentov, ktorí využili príležitosť porozprávať sa o svojich tvorivých aktivitách.

V spolupráci so školami, ktoré sme v rámci projektu navštívili, jednotlivými spisovateľmi i ilustrátorom, ako aj „malými“ ilustrátormi a spisovateľmi z radov žiakov sme vydali 256 stranovú Pamätnicu, obsahujúcu nielen spomienky na milé stretnutia, ale aj literárnu a výtvarnú tvorbu žiakov, ktorá je dostupná aj on-line: www.matica.sk/wp-content/uploads/2025/10/LITERARNE-BESEDY.pdf Z literárnych stretnutí na Dolnej zemi je dostupný na našom youtubeovom kanáli aj polhodinový film: www.youtube.com/watch?v=t8aTJUW0kZo ■

Pripravila: Ingrid Majeriková,
riaditeľka Vydavateľstva Matice slovenskej

Tri tisíc kníh pre krajanov

Dar z Vydavateľstva Matice slovenskej, ktorý dostali všetky školy zapojené do projektu Literárne besedy na Dolnej zemi

Slovenské menšinové prostredie mimo územia Slovenskej republiky čelí mnohým výzvam, medzi ktoré patrí aj nedostatok kvalitnej literatúry v slovenskom jazyku. Pravidelné a cielené dopĺňanie knižného fondu, t. j. vybudovanie vlastných knižníc je jedným z najúčinnějších nástrojov na zachovanie slovenského jazyka, identity a kultúrneho dedičstva v zahraničí.

Projekt Vydavateľstva Matice slovenskej, pracovne nazvaný 3 000 kníh pre krajanov, sa zrodil spontánne. Počas našich návštev na Dolnej zemi, ktoré sme absolvovali v rámci literárnych besied od marca do júna 2025, ako aj na základe diskusií s krajanmi z Poľska či Ukrajiny, sme sa dozvedeli, že páliacim problémom, ktorý sa im nedarí dlhodobo vyriešiť, je akútny nedostatok súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež, vrátane časopisov. Keďže aktuálne už Matica slovenská nevydáva žiadne periodikum určené deťom a mládeži, obrátili sme sa na Slovenské literárne centrum s prosbou

o pomoc. V prvej fáze sme dostali možnosť vytipovať 17 krajaňských knižníc na Dolnej zemi, ktorým sa Slovenské literárne centrum zaviazalo poskytnúť remitendu časopisu Slniečko, doplnenú o 70 ks kníh z tzv. živého fondu pre každú knižnicu.

Postupne sa k našej iniciatíve začali pripájať aj ďalší slovenskí vydavatelia a projekt nadobudol väčší rozsah v zmysle počtu kníh, vybraných knižníc, ako aj krajín, v ktorých žijú krajanovia. V Dome Matice slovenskej v Bratislave sa nám začali hromadiť stovky kníh, určených prevažne deťom a mládeži, pričom väčšina z nich pochádzala od slovenských autorov. Reprezentatívny výber súčasnej slovenskej literatúry pre deti a mládež doplnili rôzne encyklopédie a obrazové publikácie. Pre učiteľov zase monografie pojednávajúce o významných osobnostiach, či historických udalostiach. Sprostredkovateľom medzi jednotlivými vydavateľmi a Vydavateľstvom Matice slovenskej sa stalo Slovenské literárne

centrum. Z našej strany sme zabezpečili roztriedenie jednotlivých knižných titulov a ich distribúciu na miesto určenia.

Okrem školských knižníc (v Srbsku: Pivnica, Kovačica, Padina, Selenča, Lalič, Kulpin, Jánošík, Begeč; v Rumunsku: Nadlak, Bodonoš, Gemelčička, Nová Huta a v Maďarsku: Slovenský Komlóš, Bekésská Čaba) sme pomohli položiť základy knižnice v mestečku Alešd, ktorú spravuje Demokratický zväz Slovákov v Rumunsku, kde sme dodali približne 500 knižných titulov rôzneho charakteru. Knihy si prevzali aj zástupcovia Spolku Slovákov v Poľsku či lektorka slovenského jazyka z univerzity v Užhorode.

Krajské komunity si veľmi cenia každú formu podpory zo Slovenska. Knihy, ktoré obohatili ich knižnice, sa stali dôležitým

nástrojom pri udržiavaní slovenského povedomia, jazyka a kultúrnych hodnôt.

Ingrid Majeriková, riaditeľka Vydavateľstva Matice slovenskej

Z listov krajanov:

„Dovoľte nám, aby sme Vám z úprinného srdca poďakovali za krásny a vzácny dar – nové slovenské knihy a časopisy pre žiakov našej školy. Vaša podpora a starostlivosť o zachovanie slovenského jazyka a kultúry v našich školách, na Dolnej zemi, má pre nás nesmierny význam. Knihy a časopisy, ktoré ste darovali, budú pre deti nielen zdrojom vedomostí, ale aj inšpiráciou k láske k rodnému jazyku, literatúre a tradíciám. Vaša štedrosť je dôkazom, že hranice nedelia ľudí, ktorí spoločne uchovávajú a pestujú slovenské slovo.“

(Anička Bireš, riaditeľka ZŠ v Kovačici, Srbsko)

„V rámci projektu Vydavateľstva Matice slovenskej 3000 kníh pre krajanov získal Spolok Slovákov v Poľsku krásne tituly pre deti a mládež z vydavateľstva Spolku slovenských spisovateľov, ktoré potešia, poučia a prinesú kúsok domova našim malým slovenským čitateľom v Poľsku. Ďakujeme!“

(Spolok Slovákov v Poľsku)

Ďakujeme vám za krásny príspevok v podobe kníh, ktoré k nám šťastlivo doputovali. Do našej knižnice tak pribudli nové detské knihy plné dobrodružných príbehov, ako aj rozprávky či iné žánre pre mládež a dospelých. Veľmi si vážime túto pomoc a podporu a z kníh máme veľkú radosť. Chystáme sa organizovať aj čitateľské krúžky, na ktorých si z nich budeme spoločne čítať.”

(Klárka Vatlavic, Alešd, Rumunsko)

Pripravila Ingrid Majeriková, riaditeľka Vydavateľstva Matice slovenskej

Deti zo ZŠ Gemelčička (Rumunsko) s darovanými knihami

Takto sa všetko začalo... „Knihy sme postupne zhromažďovali vo vestibule Domu Matice slovenskej v Bratislave...” hovorí Ingrid Majeriková (vľavo)

Jozef Lenhart: Spomienky dávajú stavbe nášho života zmysel

Jozef Lenhart, historik umenia, oslávil 4. decembra 75 rokov

Jeho meno máme spojené najmä s rozhlasovým vysielaním. Je to najmä preto, že sa práve táto kapitola jeho tvorivého života najviac rozšírila medzi širokú verejnosť. Písal pre rozhlas i televíziu, ale podieľal sa aj na množstve ďalších projektov. Napríklad sa venoval odborným štúdiám o možnostiach ďalšieho využitia historických objektov na Slovensku. Aj tieto aktivity sa spájajú s menom historika umenia Jozefa Lenharta, ktorý sa dožil 75 rokov.

Rodák z obce Jalovec na Hornej Nitre Jozef Lenhart je napríklad aj autorom Povesti z Hornonitria a Legende o Cinka Panne. Spomeňme niektoré jeho úspešné diela: rozhlasová aj televízna monodráma Spolok klobúkových dám (hra šitá na mieru herečke Márii Prechovskej), televízny portrét Bibiany Wallnerovej či rozhlasová súťažná relácia

o úspešných umelkyniach. Rovnako intenzívne sa venuje tvorbe pre deti. Často ho vídať aj ako úspešného autora, ale tiež ako pozorovateľa diania na festivale Zázračný oriešok v Piešťanoch. Pri príležitosti jeho životného jubilea a nielen pri nej sme sa s ním porozprávali.

Jozefa Lenharta sme sa opýtali, aké bolo jeho rodinné prostredie na Hornej Nitre a čo ho ovplyvnilo. „Tým, že sa moji rodičia odsťahovali z prostredia, kde žili ich predkovia, došlo k narušeniu týchto vzťahov. Bojnice sú len pár kilometrov od ich rodiska, od štyroch mesiacov sa mojím svetom stal domov mojich rodičov. Bývali sme v starom dome, ktorý kedysi patril grófskemu kočišovi a stál neďaleko zámku. Osamote, dosť ďaleko od centra mestečka. Mojimi priateľmi boli sestra, psíky Harinko a Lesanko, srnček Piška,

danielica Danielka, kohút, sliepočky a tety, a ujo va zo zámockého múzea, v ktorom otec pracoval ako konzervátor archeologických nálezov a etnológ," vraví Jozef Lenhart a pripomína, že jeho otec vedel spomínať, zaujímavo a pútavo rozprávať. Práve cez spomínanie udržiavali jeho rodičia kontakt so svojím rodiskom. „Hoci mal otec iba sedem prstov, bol neobyčajne zručným rezbárom a svojou tvorbou vlastne kriesil svet, ktorý opustil, ale pamätal si ho z detstva. Bol skutočným majstrom a tradičný ľudový výtvarný prejav priviedol k estetikej dokonalosti. Maminka mu bola po celý život pravou rukou. Bola tolerantná k jeho zberateľskej vášni. Náš dom bol vlastne také malé múzeum, kde minulosť hmatateľne žila. Už ako dieťa som dokázal pochopiť, čo je to história, hodnota a krása. Iní to všetko zo života vyhadzovali, my sme sa tým doma obklopovali. V mojej rodine sme sa riadili iným hodnotovým rebríčkom a vďaka mame sme dokázali žiť aj moderne," hovorí.

Aká bola cesta Jozefa Lenharta na vysokú školu a čo napokon rozhodlo venovať sa dejinám umenia? „Kreslenie bol spôsob môjho hrania rovnako ako čítanie. Hoci som nechodil na žiadnu ľudovú školu umenia, tá v Bojniciach nebola, po skončení základky som túžil ísť za tým, čo mi prinášalo radosť a v čom som sa cítil byť sebou. Bol som so svojou záľubou introvert a solitér. Mal som rád knihy, fascinovali ma v nich ilustrácie, a tak som sa po skončení základnej školy odhodlal ísť za svojím snom a byť ilustrátorom. Aj som na Škole umeleckého priemyslu v Bratislave urobil talentové skúšky, ale odbor bol obsadený a ponúkli mi študovať kovotepectvo a medailérstvo v Kremnici alebo ísť na polygrafickú školu. A to som nechcel. Nakoniec som šiel na priedvzské gymnázium. S nádejou, že o rok to znovu skúsím. To sa už nestalo. No naďalej som sa venoval histórii a umeniu. Počas prázdnin som robil lektora na zámku. S jeho históriou som doslova zrástol a bližšie spoznal umenie, ktoré som šiel na odporúčanie otcových priateľov aj študovať. Som prvý, čo vyštudoval kunsthistoriu na Hornej Nitre," spomína.

Dejiny umenia sa študovali na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a v ročníku ich bolo sedem. Jeho spolužiakmi boli deti z prominentných bratislavských rodín. Bol medzi nimi jediný vidiečan, čo ho hendikepovalo, a s nimi nenadviazal priateľstvá. Napokon štúdiá poľahky absolvoval, no bol to čas pracovných umiestnení. „Po promócií som dostal umiestnenku ísť pracovať na ministerstvo kultúry. Nakoniec som svoje miesto zamenil s priateľom spolužiakom a šiel som pracovať do Ústredia umeleckých remesiel. Tam sa vtedy formovali Štátne reštaurátorské ateliéry a prechádzala socializácia slobodného umenia, začlenenie reštaurátorov pracujúcich v slobodnom povolaní do novovznikajúcej štátnej firmy. Bol tam veľmi tvorivý kolektív tvorený skutočnými majstrami, ktorí bravúrne ovládali tradičné remeslá od kovolejárstva cez kamenosochárstvo, reštaurovanie historického nábytku a veľa mladých talentovaných kolegov. Tam som sa konečne uvoľnil zo svojej izolácie, zo svojej intimitity a začal som pracovať a aj publikovať ako historik umenia. Dokonca aj tvorivo a výtvorne pri vytváraní dobových kópií. Dodnes mnou navrhnutou kľúčkou otvárajú dvere na evanjelickom lýceu. Škoda, že táto škola remesla zanikla. Dnes nám také kádre, ako vychádzali z Ústredia umeleckých remesiel, chýbajú a nemá ich kto ani profesijne a ani odborne nahradiť," hovorí.

Jozef Lenhart v Štátnych reštaurátorských ateliéroch pôsobil pätnásť rokov a nádejal sa, že bude pokračovať ako historik umenia. Kontakty v Bratislave veľmi nemal, napokon sa v Košiciach zamestnal ako vedúci oblastných reštaurátorských ateliérov. „Do Bratislavy som sa vrátil v dramatickom čase politických zmien. Prešiel som pracovať do Slovenskej národnej galérie s nádejou, že sa konečne začnem realizovať ako historik umenia," spomína. Stal sa šéfom galerijných reštaurátorských ateliérov. „Táto spolupráca ma obohatila a moje výstavné projekty som odborne, autorsky i výtvorne realizoval v galérii mimo svoje pracovné zaradenie. Taká bola svetelno-zvuková luminiscencia expozície oltárov v Paríži alebo expozícia tvorby

Jozef Lenhart začínal ako reštaurátor, písal aj pre rozhlas a televíziu...

barokového sochára Juraja Rafaela Donnera doplnená nahrávkou zdramatizovaného príbehu jeho život.“

Práca v galérii ho presvedčila, že už ako historik umenia neurobí kariéru. Na to, aby mohol žiť plnohodnotný život, musí ho zásadne zmeniť a zbaviť sa ilúzií. A konečne začal aj vážnejšie písať. „Bol som historik umenia, pripravoval som projekty na obnovu historických budov, pokúšal som sa prednášať, ponúkal architektonické riešenie výstav, ich výtvarné návrhy, kreslil som plagáty. Oficiálne som začal písať neskoro. Mal som už 39 rokov a odžitú polovicu života. Aj keď som už mal nejaké literárne pokusy, ale tie zostávali v zásuvke stola,“ hodnotí J. Lenhart. Dvere mu otvoril Slovenský rozhlas, redakcia hier pre deti a mládež. Začal autorsky prispievať cyklom, ktorý ťažil z histórie a dával mu možnosť pokračovať v pôvodnej profesii. Bol to cyklus Príbehy z vitrín, kde sa snažil vyrozprávať príbehy chronicky známych umeleckých diel z ich nepoznanej strany. Po externej spolupráci a tvorbe dokumentárnych pásiem sa odvážil napísať rozhlasovú hru a poslal ju do anonymnej súťaže, v ktorej text uspel. Hoci šlo o prvotinu, na Festivale rozhlasovej hry v Piešťanoch získala nahrávka sedem ocenení. To ho doslova katapultovalo medzi rozhlasových autorov a otvorilo mu dvere na stabilné miesto rozhlasového redaktora v re-

dakcii umeleckej publicistiky, kde tvoril a žil magických trinásť rokov. „V rozhlase som sa stretol s výnimočne kreatívnymi ľuďmi. Ich zanievanie pre rozhlasovú prácu, ich stavovská hrdosť ma natoľko zaujala, že som zatúžil bližšie spoznať tieto profesie a osvojiť si ich. To, čo som odpozeral od rozhlasových režisérov, hlavne od Viktora Lukáča, som sa odvážil zhodnotiť a realizovať vo fíči Obchod so spomienkami. Nielen ako autor-redaktor, ale aj ako režisér, kde účinkujú starožitnosti, ktoré rytmizovaním vyludzovaného zvuku či už cinkaním, alebo odbíjaním spievali konkrétnu melódiu. Tak sa dovedty nerobilo. Pre mňa bola mimoriadne zaujímavá aj práca na fíči Žena s lúčnym menom, v ktorom svoj životný príbeh rozprávala storočná pltnička pani Margaréta Senková z Lúčok, ale aj Sladký život o hercovi postihnutom cukrovkou. Veľmi rád som robil dlhoročný kontaktný cyklus Impulzy, v ktorom som si mohol voľiť témy a aj ich realizovať od nápadu cez text až po réžiu. K poslucháčsky najobľúbenejším patril tridsaťšesťdielny cyklus Portréty o ženách z našej histórie, ktoré sa rozhodli žiť svoj život, ale aj O Slovanoch trochu inak. Za trinásť rokov som pripravil len v tomto cykle 156 relácií,“ spomína J. Lenhart.

Pristavili sme sa ešte pri tvorbe pre deti. Čím je preňho zaujímavá a čo sa mu v tejto oblasti podarilo? Osobne vraj nerozdeľuje percipientov svojich textov medzi detských a dospelých. „Nemám rád sci-fi, a ani katastrofické témy, čo dnes deti milujú. Ani umelé a už vôbec nie tie reálne. Som presvedčením pacifista a introvert a dokážem mať súcit aj s uhynutým motýľom. Pre deti som začal písať preto, lebo ma oslovili, verili mi a vytvorili priestor na sebarealizáciu v dramaturgii hier pre deti a mládež. Od nich som sa naučil, že písanie nie je iba zložitý tvorivý proces, ale že pri spracovaní témy existuje aj mnoho rôznych riešení. Moja prvotina, ktorá vznikla v spolupráci s redakciou pre deti a mládež, bola hra Dom pre holuba. Ale nebol to text primárne určený deťom. Podobne ako aj neskôr napísaný Spolok klobúkových dám. O tieto hry totiž dramaturgia hier pre dospelých neprejavila záujem, hoci neskôr

bol Spolok v zahraničí ocenený. Často ma k téme vyprovokovalo prostredie, v ktorom som žil. Tak to bolo v Povesti o prešporskom Rolandovi. Fontána so sochou tzv. Rolanda je ikonickým prvkom Bratislavy a mal som pocit, že by mali o nej ľudia viac vedieť. Že môžem v hre oživiť nielen kúsok z histórie mesta, ale aj navodiť, doslova vizualizovať aj jeho atmosféru a problémy jeho obyvateľov spred niekoľkých storočí. Dokonale sa to podarilo pri Rybenke, ktorá sa dočkala realizácie aj za hranicami Slovenska. Veľmi špecifickým projektom je Perpetua, prvý rozhlasový muzikál pre deti, ktorým som sa už pre tridsiatimi rokmi vyjadroval k fanatizmu ľudí posadnutých umelým svetom. Chcel som, aby si to deti uvedomili, že nie všetko, čo je moderné, je to najsprávnejšie. Na podklade rozhlasovej verzie vznikla neskôr aj divadelná inscenácia," spomína J. Lenhart.

Prichádzali ďalšie projekty. V trnavskom divadle uviedli jeho Amoriádu (dramatický debut). Milé a lascívne rozohranie príbehov zo starej slovenskej renesančnej prozológie s presahom do dneška. Motív lásky a nevery je večný a dáva autorovi možnosť pohrávať sa s ľudskými slabosťami. „Ďalšou veľkou divadelnou príležitosťou bola hra Frau Mozart, v ktorej som sa snažil vyrozprávať príbeh Mozartovej manželky, a tak poodhaliť vzťah i utrpenie, ktoré prináša ľuďom genialita. Moje postavy v hrách i textoch hovoria vždy o tom, čo je podstatou lásky a podstatou konfliktu. Naposledy som sa o to pokúsil v librete pre

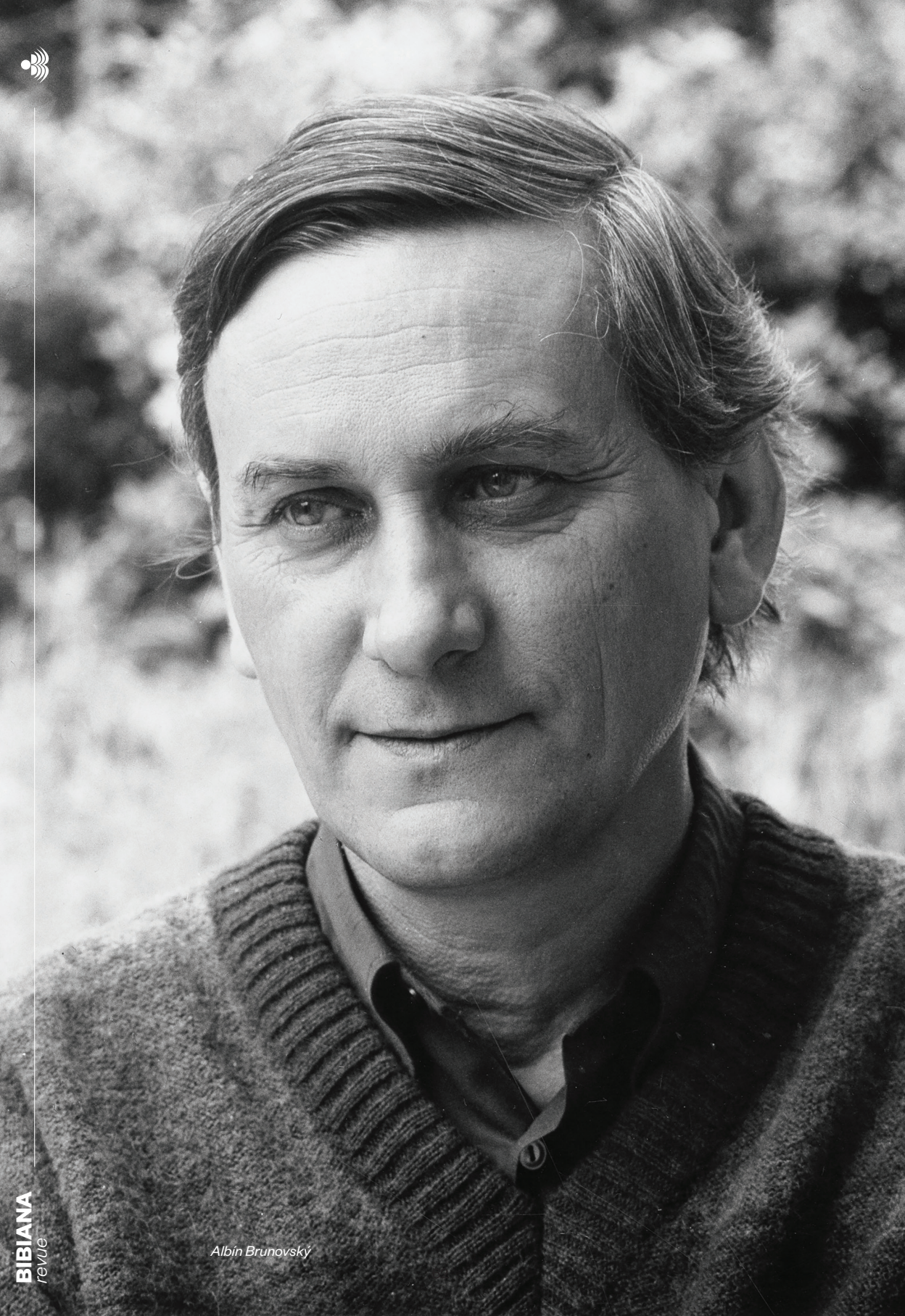
muzikál Bonviván," hovorí J. Lenhart o diele, ktoré možno vidieť na doskách Novej scény v Bratislave.

Motívy či už do hier alebo textov bral zo života. Postavy tvoril na obraz ľudí, ktorých poznal. Aj tam, kde si popustil fantáziu, ako v príbehoch o Cinka Panne, ktoré si do bodky vymyslel, vďaka čomu sa mi podarilo z nej urobiť charizmatickú osobnosť. Jozefa Lenharta stretávame aj na festivale Zázračný oriešok v Piešťanoch. Bolo to tak aj na ostatnom ročníku v roku 2024. „Je to výnimočný projekt, ktorý by mal žiť. Vznikol za účelom propagovania knižných vydání rozhlasových večerníčkov. Nemá obdobu. Zmenou spôsobu života detí však stráca na razancii, ale vždy je zaujímavé konfrontovať textovú verziu so zvukovou, s podaním nejakého významného interpreta. Aj keď rozhlasové predvedenie do určitej miery obmedzuje a kontroluje našu fantáziu. Raz som dokázal svojou tvorbou zaujať odbornú komisiu a raz detskú. Práve to detské ocenenie bolo mojim osobným víťazstvom, pretože som v silnej konkurencii nadchol práve deti, ktorým bol text určený. Asi budem musieť nájsť nejakého vydavateľa pre svoje najnovšie večerničky, aby som sa opäť dostal na festival a mohol sa tešiť zo Zlatého oriešku, v ktorom sa skrýva to drobné, Popoluškino tajomstvo," vyznáva sa J. Lenhart, ktorý už pätnásť rokov žije vo svojom rodisku na Hornej Nitre. Má rozpracované ďalšie regionálne a lokálne povesti, hoci sa to už považuje za zastaraný literárny žáner. Vrátil sa aj k dejinám umenia a prednáša o historických udalostiach a pamiatkach na Hornej Nitre. Prostredníctvom projektu Prix Pro Patria sa snaží oceniť a zviditeľniť majiteľov domov, ktorí dokázali zachovať pri obnove starého domu jeho pamiatkovú hodnotu. Ako hovorí, práve architektúra, ktorá je vo svojej podstate zhmotnená ako trojrozmerná história, tvorí genius loci zanikajúceho Slovenska. ■

Pripravil Martin Jurčo

*Jozef Lenhart dnes žije v Nitre
a prednáša aj o dejinách umenia*

Talent je krásna vec, ale v Tuzexe ho nekúpiš

Grafik, ilustrátor, maliar, tvorca československých bankoviek aj poštových známok, profesor Albín Brunovský (25. december 1935, Zohor – 20. január 1997, Bratislava), žiak profesora Vincenta Hložníka, by sa na Vianoce, na deň narodenia Ježiša Krista, dožil 90 rokov. Je to signifikantné, pretože aj on, vo svojom odbore, robil zázraky. O géniovi grafiky a jednom z najväčších talentov svetového výtvarného umenia 20. storočia sa toho napísalo skutočne veľa. Vyšli aj dve hrubé knihy s celým jeho súborným dielom. Všetci jeho žiaci – „Brunovského škola“, s ktorými som hovoril, oceňovali nielen jeho gigantický talent a tvorivosť, ale aj charakter. Oddelenie grafiky a knižnej tvorby na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, ktoré viedol po prof. Hložníkovi, bolo za socializmu – komunistickej totality nevidanou oázou slobody.

Ako dieťa ma, tak ako asi celú moju generáciu, fascinovali jeho ilustrácie detských kníh. Ako dospelý som veľmi túžil mať jeho grafiku. Brunovského grafiky sú najžiadanejšie, najcennejšie aj najdrahšie. Obrazy sa prakticky nedajú kúpiť. Ako historik umenia s platom historika umenia som teda dlho čakal na dobrú príležitosť. Už som bol veľmi dospelý, niekedy medzi rokmi 2007 – 2008, pracoval som vtedy v Slovenskej národnej galérii, keď mi kamarát povedal, že jedna pani predáva dve malé grafiky Brunovského a jednu Vincenta Hložníka, spolu za 12000 Sk (slovenských korún). To bolo 4000 korún za jednu. Výborná cena, pre mňa, zaslepeného túžbou „vlastniť Brunovského“, určite. Hložníka som vtedy pre nedostatok peňazí nechcel, tak som si povedal, že Albína mám po 6000 Sk – stále dobrá cena – a k tomu Hložníka zadarmo! To by len blázon odmietol. Zavolať som jej a dohodli sme sa. Ani som tie grafiky predtým nevidel. Na druhý deň sme sa cez obed stretli kúsok od SNG, pri starej budove SND na Hviezdoslavovom

námestí a pred divadlom sme urobili výmenu z ruky do ruky. Pripadal som si a cítil som sa, ako keby som kupoval, samozrejme tajne, bony od vekslákov pred Tuzexom (bon za 5 korún) na rifle, riflovú bundu a japonský, či západonemecký magnetofón dokopy. Pri mojom učebnicovom tlaku som cítil, ako mi búši srdce. Bolo to neskutočné vzrušenie a mal som vnútornú triašku. Asi mi extrémne vyletel adrenalín. Bol to jeden z mojich najsilnejších a najkrajších zážitkov v živote. Napísal a vydal som básne venované aj niekoľkým výtvarníkom, ktorých tvorba ma mimoriadne ovplyvnila a inšpirovala. Znežijúcich sú to Jiří Trnka a Albín Brunovský. Nevieť lepšie vyjadriť môj vzťah k Majstrovi Albínovi, milovníkovi a znalcovi poézie, ktorú rovnako ako knihy pre deti fantasticky a fantazijne ilustroval, než veršami. ■

Juraj Žembera, básnik a historik umenia

Albínovi Brunovskému – vtedy v júni vtedy
na výstave

Nenájdeš taký
koreň čo by zapustil
v tečúcej vode.

Prstami v jantári

Tenké korienky
dávajú istotu kotve korábu
a svetlo čiare istotu hraníc
umenie je tabu pre tabu
večnosť robí každodennosť z prání
každodennosť prijíma ma
silným ma robí keď je so mnou sama
slabým jej zánik.
Dosvedčiť to môžu učiteľky
Ars amandi
ktorým od prekvapenia
zakotvili plachetnice vo vlasoch.

Diaľkou na končekoch prstov
si pretrie oči
nehybny na hrotoch
na zrkadle z medi
sa modlí keď duša modlíká
opakuje svoje naposledy
toľko tvári nepatrí zrkadlu
na čistote pohlaví hĺbka čiar
len po nich prejde ihlou prúťkář
a vytryskne čiara
tuhne v kvapke živice
nevkročíš dvakrát taký istý.

Pri slove jún
sa ústa našpúlia k bozku.
Absolútnosť väčšia o relatívnosť
je schovaná v jej tieni
tlačí svetlo každým smerom
tlačí do hĺbky zenit
a živly násobí prienik.

Mám všetky argumenty proti
a žiadne protiargumenty
s mojím druhým ja sme dvaja idioti
nie dieťa mi chýba k dieťaťu
hravosť ma dostala k šachu
a šachmatu.

Jún to sú chute na jazyku zadreté
s hostiou na podnebí si nebo ľahlo na peklo
a nevyvrátilo len to čo sa peklu prepieklo
peklo je dole nebo je dole tiež
prišlo na víno a bolo po lete.

Po vyplazenom jazyku júna
chodia po okraji
v horúcom dychu na počiatku v máji
chute ešte neuzavreté
v modrom plameni horiaceho alkoholu
postavu s klobúkom kreslí ako holú
všetko pod klobúkom nad klobúkom oblúk
opitý koráb sa ťacká z labyrintu na Kréte
snívať kým príde na nástup
nie šťastie mi chýba ku šťastiu
prišlo na víno a bolo po lete.

Šplhať sa po koreni lekna na slze
toľko námahy byť aj nebyť mokrý
aj báseň dá zuby za pílu
doktrína na zrušenie doktrín
v básni máš právo azylu
jej verše plynú
proti prúdu
a korene lekien
zapustia do vrások
viac nepekne než pekne
do vrások čo budú
tam kde nebudú.

Mesiac už mesiac drží hladovku
s mesiacom som sa dal do spolku
spojení v zabudnutých piesňach
v mieste malom pre neľudskosť
a príliš veľkom na dokonalosť
uviazol spln v krku
cítim jeho chuť
a zavijam od hladu.

Vypustil som klbko zamotaných snov
na otvorenom nedosnívanom mori
nevrátilo sa.

Výstava bola otvorená
na výstave bolo zavreté
prišlo na víno a bolo po lete.

Juraj Žembera

Albín Brunovský - ilustrácia z knihy *Prekrásny Janko*

Detské publikum miluje zázraky!

Riaditeľka divadla, divadelná režisérka a umelecká vizionárka, Mgr. art. Tatiana Masníková (na foto) sa už vyše tridsať rokov venuje detskému divákovi prostredníctvom režirovania inscenácií a riadenia Mestského divadla ACTORES v Rožňave. V súčasnom repertoári divadla sa pod jej režijnou taktovkou hrajú úspešné predstavenia, ako sú Záhadná skriňa kúzelníka Piňa, steampunkový príbeh s názvom Stroj času a večne obľúbený Kocúr v čizmách.

V rozhovore pre Bibiana revue nám Mgr. art. Tatiana Masníková porozprávala o aktuálnej novinke, autorskej rozprávke Čarovné hodinky, ktorej premiéra sa konala 14. decembra 2025. Dobrodružný príbeh so skvelými hereckými výkonmi zaujme aj atraktívnym svetelným dizajnom, výpravnou scénou, kostýmami, hudbou i tanečnými choreografiami.

Ako vznikol prvotný impulz vytvoriť práve zimnú rozprávku Čarovné hodinky? Bola to náhoda, alebo vás oslovila konkrétna téma času a jeho hodnoty?

Pri tvorbe rozprávok sa často inšpirujem minulosťou z môjho detstva. Ako dieťa som zažívala skutočnú zimu, keď sneh zasypal celé mesto, mráz na okná maľoval obrázky, konáre stromov niekedy dokonca zamrzali tak, že keď zaľúkal vietor, rozliehal sa zvuk štrngotania

korálikov, pretože ľadové konáriky narážali do seba. Deti sa v neskorých večerných hodinách mohli korčuľovať po zasnežených a kolesami áut vyhladených uliciach. Snehuliakov ste stretli na každom kroku. A nielen snehuliakov, aj snehuliacky. Nemusela som cestovať za snehom ďaleko na sever, pretože rozprávková Severínia sa prisťahovala do môjho rodného mesta. A práve takúto podobnú krajinu som chcela ponúknuť detskému publiku v hľadisku. Táto biela perina a s ňou spojené radovánky dodnes oživujú moje spomienky na šťastné detstvo. Tešila som sa hlavne na to, čo prinesie nasledujúci deň: korčuľovanie na školskom dvore či zamrznutom jazere za mestom, sánkovanie, guľovačku... Vianoce a potom dokonca príde aj 31. december a potom Nový rok. Plynutie času prinášalo vždy niečo nové. Nové zážitky, nové zázraky, nový zmysel. Mestské divadlo ACTORES zaradilo

do svojho repertoáru dobrodružnú rozprávku s tematikou zimy, času a kúziel, ktorá sa bude hrať predovšetkým v zimných mesiacoch. Zámerom inscenácie bolo oživiť detskú fantáziu a predstrieť príbeh o odvahe a priateľstve, ktorý sa odohráva medzi snehom pokrytými kulisami.

Motív hodín ukrytých v srdci dievčaťa je veľmi poetický. Čo pre vás symbolizuje čas v detskom divadle a aké poslanstvo by ste rada odovzdali mladým divákovi?

Čo symbolizuje čas v detskom divadle? Čas môže symbolizovať viacero vecí – význam závisí od typu príbehu, veku detí aj od štýlu inscenácie: rast a dospievanie, magický prvok, dôležitosť správneho rozhodnutia, spomienky na minulosť, nádej a budúcnosť... Naše Čarovné hodinky sú symbolom živého času, kolobehu a neustálej obnovy. Čas plyní tak, ako padá sneh, topí sa, príde jar, leto, jeseň a potom znova zima. Krása života je v jeho plynutí. Ak by sa čas zastavil, príroda by umrela, deti nevyrástli, zem by sa prestala otáčať, možno by uletel mesiac a mohlo by sa stať, že postupne by uleteli ďalšie planéty a hviezdy. Čas je čarovná sila, ktorú môžeme ovplyvniť tým, ako žijeme. Napríklad smútok sa môže zmeniť na radosť. Dobré skutky „rozjasnia čas“, zlé ho môžu zastaviť.

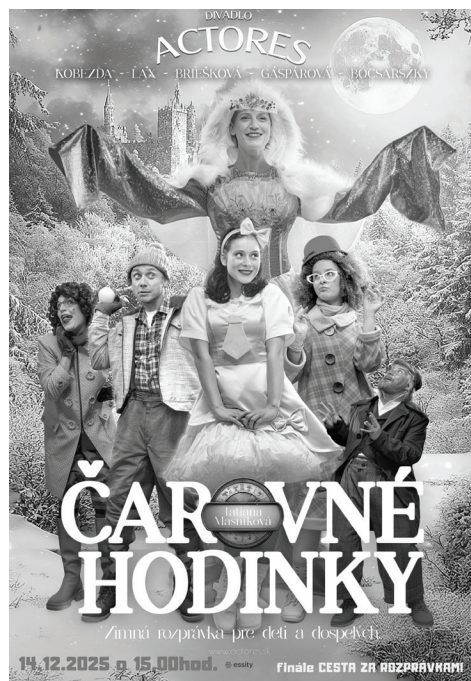
Severínia pôsobí ako magická, zasnežená krajina. Ako ste pristupovali k jej výtvarnej a scénickej podobe, aby bola dostatočne rozprávková, ale zároveň živá a funkčná pre hercov?

Scénu navrhol Attila Bocsárszky a spolu s Annou Lachovou ju výtvarne obliekli do zimných šiat. Jej funkčnosť spočíva v priestorovom rozložení jednotlivých kulís, ale aj v pohyblivej dekorácii, pretože príbeh sa odohráva v lese medzi zasneženými horami, inokedy v zasneženom meste. Pri výrobe pomáhal Martin Mihok.

Rozprávka kombinuje fantáziu, dobrodružstvo, piesne aj humor. Hlavná postava, Samo, je odvážny hrdina, no zároveň aj obyčajný chlapec. Aké kvality ste v tejto postave chceli zdôrazniť,

aby bol pre dnešné deti presvedčivý a inšpirujúci? Kto stvára Sama?

Sama sme prirovnali k obyčajnému chlapcovi z ulice, aby sa čo najviac priblížil k pravdivému a reálnemu obrazu, a teda k tým chlapcom, ktorí sedia v hľadisku. Zdôraznili sme jeho charakterové črty, ktoré sú deťom blízke. A nejde len o kladné vlastnosti. Veď kto

by už nezávidel kamarátovi, že sa vie lepšie korčuľovať? Postavu Sama stvára Róbert Kobezda, ktorý hereckou interpretáciou zachytil hlavné črty chlapčenského prejavu.

Téma ohrozenia plynutia času pôsobí v novej inscenácii nečakane hlboko. Ako sa vám podarilo nájsť rovnováhu medzi dramatickým napätím a tým, aby sa detskí diváci cítili nielen bezpečne, ale aj s porozumením sledovali dej?

To, čo je nebezpečné je v inscenácii interpretované humorným spôsobom. Jedine v kulminácii príbehu, keď Samo a dievča Malvína sú v lese začarovaní a nevedia sa pohnúť, obaja stoja v snehu a mraze ako sochy, nastáva dramatický katarzný moment. Navyše sa rozfúka studený vietor a začne padať hustý sneh.

Detské publikum sedí v hľadisku mlkvo a čaká, ako sa táto dramatická situácia rozuzlí.

Ako sa vám spolupracovalo s celým hereckým súborom Mestského divadla ACTORES a ako do tohto kreatívneho tímu zapadla nová mladá herečka, ktorú ste vybrali na konkurze? Priniesli jednotliví interpreti do postáv niečo, čo vás režijne prekvapilo alebo obohatilo?

Herci ma mimoriadne prekvapili. Vytvorili charakterové postavy rôznych farieb a odtieňov. K záporným vlastnostiam pridávali kladné a naopak, čím ich postavy nadobudli širší ľudský rozmer. Protikladné charakterové črty jednotlivých postáv pozdvihli vzťahové konflikty a to i v takých momentoch, pri ktorých riešia postavy rovnaký problém či zmysel tej svojej existencie pri plynutí času. Zároveň inscenáciu obohatili o humorné momenty, v ktorých sa prejavila naivita, zbytočná horlivosť, nevedomosť, túžba po večnom živote, ale i mnohé mylné predstavy o dobre a zle. Celé ich konanie nesie dobrodružnú povahu a fantáziu prepojenú aj do elegantných kúziel.

Výprava býva pri zimných inscenáciách kľúčová. Na čo ste pri tvorbe scénografie a kostýmov kládli najväčší dôraz – na atmosféru, funkčnosť, hravosť alebo jemnú zimnú estetiku?

Bohatá scénická výprava zodpovedá miestu a času deja, v našom prípade zimnej krajine v ďalekej Severínii. Príbeh sa odohráva 31. decembra – desať hodín pred príchodom Nového roka. Kostýmy dotvárajú charaktery jednotlivých postáv, ale sú navrhnuté a ušité tak, aby sa v nich hercom ľahko pohybovalo a pri dynamickejších výstupoch spojených s fyzickým konaním ich nič neobmedzovalo. I keď divák vidí pred sebou herca v zimnom kabáte, kamufláž je v tom, že sú ušité z tenkého a ľahkého materiálu... Ďalšími účinkujúcimi sú snehuliaci a rovnako každý z nich je oblečený podľa typológie o akého snehuliaka ide alebo jeho povahu. Napríklad Snehuliak Chichot sa vždy smeje a Snehuliak Chmuľo je neustále smutný. Samozrejme,

že Kráľovná Serafa má nádherný kostým biely ako sneh a trblietavý ako snehové vločky. Obraz Serafi pripomína rozprávkovú bytosť podobnú Snehovej kráľovnej s tým rozdielom, že naša Kráľovná Serafa má dobré srdce.

Hudba a piesne sú výraznou súčasťou inscenácie a pre detského diváka sú veľmi dôležité. Spolupracovali ste na hudobnej zložke aj autorsky? Ak áno, čo bolo zámerom hudobného sveta v Severínii?

Texty piesní napísala Petra Bangóová a modernú, ale príjemnú rozprávkovú hudbu skomponoval hudobník a herec Divadla Jonáša Záborského v Prešove Filip Lenárth. Na hudobnej zložke som nespolupracovala. Keďže Filip je herec, po prečítaní scenára vie vycítiť ako povýšiť situácie hudobnou kompozíciou, zvýrazniť charaktery a podčiarknuť zimnú atmosféru. Napriek tejto schopnosti a danosti bol Filip prítomný pri skúšobnom procese v našom divadle, aby okrem piesní dotvoril aj scénickú hudbu. Ponúkol mi niekoľko skladieb a ja som mala z čoho vyberať.

Čarovné hodinky pôsobia ako príbeh s univerzálnym odkazom. V čom vidíte jeho nadčasovosť a čo podľa vás v dnešnom zrýchlenom svete najviac rezonuje?

V inscenácii sa často opakuje replika: „...zastaviť čas, aby sa nikto nikam nemusel ponáhľať...“ Koľkí z nás si vedia vychutnať plynutie času a tešiť sa na nový deň?“

Pracujete dlhodobo aj s detským publikom. Ako sa počas skúšok menilo tempo či dynamika inscenácie, aby bola pre deti nielen zrozumiteľná, ale aj pútavá od prvej až po poslednú minútu?

Tempo a dynamika predstavenia sa vyvinuli v priebehu skúšobného procesu. Inscenácia ponúka mnoho zvratov a prekvapení – divák sa predsa ocitne v dobrodružnej ceste, na ktorej sa vždy niečo udeje či zomelie. Kúzla, magické momenty, svetelné efekty, padajúci sneh, tanečná choreografia... vytvárajú svet,

v ktorom spolunažívajú ľudia a severínske rozprávkové bytosti.

Kedže ide o zimnú inscenáciu, diváci pravdepodobne očakávajú aj istú „sviatočnú“ náladu. Ako ste pristupovali k vytváraniu tejto atmosféry, aby nepôsobila prvoplánovo?

Sviatočná nálada je v očakávaní príchodu Nového roka. Konkrétnejšie v očakávaní, že Samo zachráni plynutie času, Starý rok odíde, stratí sa, uletí a o pol noci vo svetlách ohňostroja nastúpi Nový rok. Pretože, ako som už spomenula, príbeh sa odohráva 31. decembra.

Zaujímavý je aj váš režijný prístup k hereckej akcii. Pracovali ste s prvkami fyzického divadla či pohybovej metaforu pri stvárnení plynutia alebo zastavenia času?

Poetika predstavenia je ladená klasickým štýlom bez zbytočných moderných alternatívnych prvkov. Naším cieľom bolo vtiahnuť diváka do deja, aby sledoval, prežíval a zapájal sa do príbehu, ktorý sa odohráva v prítomnom čase pred jeho očami. A dominantnými v ňom sú herci, respektíve postavy, ktoré svojím konaním posúvajú dej dopredu. Kúzla alebo čarovanie sa taktiež odohrávajú pred očami detského publika. Ak Babizňa čaruje, kúzlo vzniká a rodí sa priamo na javisku s podporou svetelných efektov a s dôrazom podporiť detskú fantáziu a predstavivosť.

Každá inscenácia má moment, ktorý sa režisérovi zapíše do pamäti. Máte aj vy v Čarovných hodinkách scénu alebo detail, ktorý je pre vás osobne najvýnimočnejší?

Najvýnimočnejší moment je zjavenie Kráľovnej Serafi – strážkyne plynutia času. Na scéne sa objaví vo chvíli, keď sa zdá, že sa už nič nedá zachrániť a čas sa zastaví.

V tomto citlivom a poetickom momente, keď Samo navždy zaspal, javisko sa rozžiari do vianočnej atmosféry a detské publikum je v očakávaní zázraku. Zjavenie Kráľovnej Serafi, kúzelné postavy medzi zasneženými

horami ako nečakanej záchrankyne, ktorá pošle Samovi čarovnú šatku, aby sa prebudil, pôsobí na javisku ako oslobodzujúci moment. I keď som použila divadelný model Deus ex machina, v ktorom je nadprirodzená postava záchrancom, v súčasnosti má rovnaký účinok ako v starom antickom Grécku. Potvrdilo sa nám to na verejných generáľkach. Detské publikum miluje zázraky. A my v divadle milujeme detské publikum.

Premiéra je iba začiatok života inscenácie. Čo by ste si želali, aby si deti – aj dospelí – odniesli domov po pozretí tohto zimného dobrodružstva a akú stopu by mal príbeh zanechať v ich „vnútorných hodinách“?

Naším zámerom bolo vytvoriť plnohodnotnú inscenáciu syntézou divadelných zložiek, akými sú: dobrodružný príbeh, skvelé herecké výkony charakterových postáv, príjemná rytmická hudba, svetelný dizajn, tanečné choreografie podporujúce texty piesní, výpravné scénografické a kostýmové riešenie..., z ktorej by si diváci odniesli zážitok a pocit, že každý moment v živote je jedinečný a teda každý moment má svoju hodnotu. ■

Rozhovor pripravila PaedDr. Silvia Hajdúová.

Ako učiť doma deti hrou a s ľahkosťou?

PaedDr. Silvia Hajdúová

Pred šiestimi rokmi sme sa zrazu všetci ocitli v nepredvídanej situácii. Pandémia, ktorá nás zastihla, nikoho vopred nepripravovala a nevarovala. Zrazu v jej dôsledku ostalo ochromené hlavne školstvo. Učiteľia, rodičia i žiaci čelili situácii, s akou zatiaľ nemal nikto skúsenosti. Zisťujeme, že dlho sľubovaná digitalizácia a informatizácia školstva je nevyhnutná ku každodennému vyučovaniu. Z pedagógov sa stali z večera na ráno IT lektori, z rodičov učiteľia a žiaci prišli o také samozrejmé sociálne kontakty. Opäť sa zmenil systém vyučovania i jeho priority.

Každý učiteľ musí hľadať tú správnu motiváciu pre svojich žiakov a tvorivý prístup v online podmienkach je ťažko realizovateľný. Každá rodina, ktorej deti sú zapojené do vzdelávania, si vyžaduje dôkladnú organizáciu. Ako majú rodičia zvládnuť všetky tieto nové úlohy? Ako efektívne pomôcť svojim deťom s učením? Mojim zámerom je hravým a tvorivým spôsobom uláhčiť rodičom učenie v domácom prostredí a tak zabezpečiť, aby si deti trvale osvojili vedomosti a poznatky z

danej oblasti. Hra je rozumová činnosť, ktorou rýchlejšie dosiahneme konkrétny cieľ. Núti deti rozmyšľať, rýchlo konať a aktivizuje aj ich rečovú činnosť.

Rada by som vám priblížila niekoľko jednoduchých tvorivých metód učenia, pri nich sa budete nielen učiť, ale tiež baviť. Pokojne do týchto metód zapojte aj tie deti, ktorých sa priamo dané učivo netýka. Tieto druhy učenia hrou podľa fantázie sú využiteľné na viacerých predmetoch, ale hlavne pre slovenský jazyk a literatúru.

Pojmová mapa na podlahe „mandala“

„Mandala“ sa najlepšie uplatňuje v literatúre, dejepise, geografii, občianskej náuke a v etickej i náboženskej výchove. K tejto metóde potrebujete dlhý hárok baliaceho papiera alebo väčší kartón a fixky alebo pastelky. Rozprestrieme baliaci papier na podlahu a jeden člen rodiny si ľahne na papier (obyčajne ten najmenší). Ostatní zúčastnení ho fixkou alebo pastelkou obkresľujú. Keď je maketa človeka hotová, v prípade literatúry, vpisujeme do nej charakteristické vlastnosti hlavnej postavy. Napríklad odpovedáme na otázky: Aká je Anna zo Zeleného domu? Aký je Ikaros v báji o Daidalovi a Ikarovi? Ako sa správa Hamlet v rovnomennej tragédii?

V dejepise si kladieme otázky, aká bola, ako konala konkrétna historická osobnosť. Napríklad, aký bol Matej Korvín? Aká bola Mária Terézia a ktoré sú jej najvýznamnejšie reformy? Ako sa správal Milan Rastislav Štefánik a čo všetko vykonal? V geografii môžeme charakterizovať daný národ. Napríklad, akí sú typickí Taliani, Španieli či Angličania?

Dabing

Metódu dabing môžeme najlepšie využiť v literatúre a v dejepise. Nepotrebujeme k nej žiadne materiálne pomôcky. Členovia rodiny sa rozdelia do dvoch skupín. Aktéri z prvej skupiny majú za úlohu detailne pohybom –

pantomimicky a mimicky zobrazíť napríklad dej bájky O vtákoch, zvieratách a netopierovi. Účastníci druhej skupiny majú pridať k tejto aktivite zvuk, teda hovorené slovo. Uvedená metóda sa dá aplikovať aj na iné literárne dielo alebo historickú udalosť. Napríklad aktéri prvej skupiny môžu predvádzať udalosť prvej svetovej vojny a účastníci druhej skupiny k nej priradujú zvukové kulisy a verbálny prejav.

Básničková harmonika

Básničková harmonika má široké využitie. Môžeme ju zúročiť v literatúre, dejepise, geografii, občianskej náuke. K tejto metóde potrebujeme papier a pero. Na začiatok prvý člen rodiny napíše dvojveršie, ktoré charakterizuje literárne dielo, prípadne to, čo ho v súvislosti s dielom v tej chvíli napadne, napr. o románe Jozef Mak. Papier posunie ďalšiemu zúčastnenému, ktorý však vidí len ten posledný verš, pretože ten predchádzajúci píšuci člen rodiny zahol. Vznikne tak veľmi zaujímavá aj zábavná situácia.

Stromy poznania

K tejto aktivite potrebujete dva väčšie hárky papiera a menšie lístočky, najlepšie samolepky. Zúčastnení sa rozdelia do dvoch skupín. Jeden zástupca každej skupiny nakreslí na väčší hárok papiera svoj strom. Úlohou zúčastnených bude priradovať na svoj strom lístočky s menami a vlastnosťami postáv tak, aby vznikol „strom kladných postáv“ a „strom záporných postáv“.

Interview

Interview je klasická a všeobecne známa metóda na získavanie informácií. Z didaktického hľadiska pýtať sa znamená vstupovať do komunikácie, rýchlo analyzovať získané odpovede a na základe nich klásť ďalšie otázky. Od účastníka sa očakáva schopnosť klásť jasné otázky, pohotovo reagovať na ne, štylizovať zrozumiteľne formulované odpovede. Táto technika má charakter hry dvojíc, ale otázky je možné klásť aj skupine. Cieľom tejto metódy je rozvíjať komunikačné schopnosti a pohotovo sa vyjadriť k danej problematike. Metóda je využiteľná v rôznych učebných predmetoch.

Galéria

Cieľom tejto metódy je aktivizovať tvorivú fantáziu zúčastnených. Ide o praktické učenie so zameraním na vlastnú tvorivú aktivitu. Úloha má skôr charakter hravosti a očakáva sa od zúčastnených ústretovosť a nápaditosť. V rámci tejto aktivity majú za úlohu účastníci podľa vlastnej fantázie výtvarne zobrazíť postavu, scénu alebo dej. Na výber majú farebný alebo biely papier, obyčajnú ceruzku, farbičky, prípadne si môžu zvoliť vlastnú zobrazovaciu techniku na papier. Zdôrazňujeme, že nie je dôležitý umelecký talent na kreslenie, ale znázornenie samotnej myšlienky, scény alebo deja, ktorý si najviac zapamätali. Tento spôsob názorného učenia je vhodný aj ako opakovacie alebo relaxačné cvičenie.

Listy

Pri tejto hre sme skombinovali čítanie a princíp metódy „listov“. Metóda listov podporuje schopnosť vyjadrovať sa v písomnom prejave, štylizovať zrozumiteľné vety a vyjadrovať svoje pocity. Podstata tejto metódy spočíva v písaní listov, ktoré sú niekomu určené, sú prostriedkom interpersonálnej komunikácie od voľnej až po prísne normalizovanú formu. Môžu obsahovať aj komunikačné kľučky a rôzne taktiky podľa povahy a dôvodov listov. Učenie sa písaniu listov je kontextovým učením pre zúčastnených v rámci dramatickej hry.

Hra je rozumová činnosť, ktorou dosiahneme konkrétny cieľ. Núti nás rozmyšľať, rýchlo konať a aktivizuje aj rečovú činnosť. Hravú činnosť pokladáme za motivačný prostriedok, pretože učenie obohacuje a spestruje. Aby mohla didaktická hra splniť svoje funkcie, musí byť vopred správne premyslená, pripravená a zvolená. Všetky tieto metódy, ktoré som uviedla, sú vhodné aplikovať vo výučbe humanitných a jazykových predmetov.

Verím, že sa mi podarilo rodičov inšpirovať a uľahčiť im spôsob osvojenia učiva hrou a z týchto overených metód si zvolia tú správnu. ■

PaedDr. Silvia Hajdúová

Terapeutický účinok drámy – dramatoterapia v edukačnom procese

*„Cieľom umenia nie je iba potešenie,
ale čosi ako druh šťastia.“ (Le Corbusier)*

Korene dramatoterapie siahajú do starovekého Grécka. Terapeutický účinok drámy vyjadril už Aristoteles, ktorý drámu považoval za najvyšší druh umenia, pretože pomocou strachu a súcitu očisťuje dušu diváka. Pritom má maximálny estetický účinok, pretože na diváka súčasne pôsobí slovo, hudba, pohyb i vnútorné umenie.

Tendencia vniesť drámu do vyučovacieho procesu sa objavila už v stredoveku, keď pri vyučovaní latinčiny boli inscenované rôzne divadelné hry, napríklad aj Terentiove komédie.

Dramatické scény a divadelné vystúpenia pre potreby výchovy a výučby rozpracoval a uviedol do praxe Jan Amos Komenský, ktorý oddelil divadlo – umenie od divadla – pedagogického prostriedku. Známe je jeho zdramatizované dielo Brána jazykov alebo Schola Ludus. Dramatizácie, dramatické scény a divadelné vystúpenia vo výchove uplatňovali okrem Komenského tiež jezuiti a Makarenko (Majzlanová, 2004, s. 17). Tradícia využívať tieto prístupy u mládeže sa vznikla v Poľsku, kde pôsobili Stanislaw Tomkiewicz a Stanislaw Manturzewski, a vo Francúzsku Jean Chazal a Jean Ughetto. V súčasnosti sa využívaníu dramatických aktivít v rôznych výchovných zariadeniach a inštitúciách, kde sa dráma uplatňuje ako predmet, metóda alebo príležitostný prvok (v tomto ponímaní hovoríme o dramatickej výchove, tvorivej dramatike alebo výchovnej dráme). Známe je uplatňovanie drámy v psychoterapii a špeciálnej pedagogike (Majzlanová, 2004, s. 18).

Novovytvorené výchovné situácie vnášajú do výchovy nové stimuly, prvky, ktoré majú terapeutický charakter. Ide o prvok korekčný,

kompenzačný, stimulujúci a eliminujúci poruchy a vývinové anomálie. Východiskom takto chápanej pedagogickej terapie je podnecovanie aktivity dieťaťa, aby sme prostredníctvom uspokojovania potrieb, pozitívnej motivácie, regulácie narušených procesov a pri súčasnej podpore zdravých stránok osobnosti dieťaťa umožnili jeho ďalší vývin (tamže, s. 14).

Cieľom dramatopedagogiky je ne-autoritatívna výchova, výchova k samostatnosti, rozvoj harmonickej osobnosti, kreativity, výchova k etickým hodnotám, rozvoj komunikácie, socializácie a uplatňuje sa najmä u hendikepovaných jednotlivcov v rámci náuk o spoločnosti, etike, ako aj prírodovedných odborov. V dramatoterapii možno prekročiť scenár všedných dní, ktorý po návrate z dramatickej reality sa zdá neraz skutočnejší, zrozumiteľnejší a plnší aj napriek prekážkam a ťažkostiam, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou života. Podstatu dramatoterapie v plnej miere vyjadruje dramatoterapeutka R. Emunach (1995): „Nestrhávame múry hráčov, iba jednoducho skúsime kľúčky na mnohých dverách a hľadáme, kde a pre koho sa otvorí“ (tamže, s. 9).

Medzi metódy a techniky dramatoterapie patria sociodráma, rolové hry, pantomíma, etudy s výchovným zameraním, práca s príbehom, tanečná dráma, dramatizácia, dialogická improvizácia, bábková a maňušková hra, psychodráma.

Humanistická edukácia je integrujúcou výchovou, t. j. spája a prepája kognitívne elementy rozvoja osobnosti s afektívnymi

prvkami. Pri snahe vychovať žiaka mysliaceho, tvorivého, so schopnosťou hodnotiť javy to nie je možné docieľiť bez zmeny komunikácie. Tu už by nemala byť jednosmerná, neumožňujúca žiakovi vysloviť svoj názor, postoj, vzťah, mala by byť tvorivá.

Jednotlivé dramatické metódy na hodinách literatúry

V nadväznosti na teoretické poznatky priblížime konkrétne uplatňovanie jednotlivých dramatických metód na hodinách literatúry. Analyzované formy sme sa rozhodli využiť pri vyučovaní drámy a pri preberaní literárnej tvorby Williama Shakespeara a jeho najznámejších literárnych diel Hamlet i Rómeo a Júlia.

Predmetné metódy sme aplikovali na strednej odbornej škole technického zamerania, kde študujú iba chlapci, ktorí v prevažnej väčšine povrchne poznajú predmetné hry, ale bližšie sa o ne nikdy nezaujímali. Naším zámerom je demonštrovať nadčasovosť literárnej tvorby, kde dominujú ľudské vzťahy, oživiť vyučovanie, vzbudiť záujem a minimalizovať klasickú formu učenia. Nie je zanedbateľný ani morálny a estetický prínos literárnej tvorby Williama Shakespeara vo výchove a poznaní dnešnej mladej generácie.

Dramatické metódy sme si volili citlivo s ohľadom na mentálnu vyspelosť vyučovaných a na dosiahnutie skutočného vyučovacieho cieľa. Konkrétne vybranou skupinou boli študenti prvých ročníkov, študenti maturitných ročníkov, ale tiež dobrovoľníci, ktorí sú členmi krúžku Literárno-dramatická dielňa. Striedali sme tak verbálno-zvukové, ako aj graficko-písomné a pohybové metódy, aby sme dosiahli rozmanitosť jednotlivých vyučovacích hodín. Niektoré metódy sme použili aj niekoľkokrát v rôznych obmenách pri odovzdávaní informácií o tragédii Hamlet i Rómeo a Júlia.

Aleja

Aleja vyžaduje aktivizáciu prežívania, súcitenia, kritickosti a stimuláciu hodnotových i etických orientácií hráčov (Bekéniová, 2001, s. 17 – 18). Označuje

skutočnú aleju alebo uličku. Hráči urobia uličku a postavajú sa spravidla do dvoch proti sebe stojacich radov. Medzi nimi je široká medzera (asi 1,5 metra alebo aj viac), pretože takto vytvorenou alejou obyčajne prechádza niektorá z dôležitých postáv hry. Vo vzťahu k tomu, kto a za akých okolností pôjde, je tiež spravidla určené, čo aleja zastupuje – chodbu vedúcu k súdnej sieni, ulicu k domu priateľa, cestu po lodi na kapitánsky mostík, cestu smrti na popraviisko.

Zároveň je zadaná úloha, čo stromy, teda komponenty aleje – hráči v radoch majú robiť. Je spravidla vymedzené, na akej úrovni rolovej hry sa budú nachádzať. Existuje možnosť, že vystupujú za seba, za priateľa postavy, každý si môže určiť, kým vo vzťahu k prechádzajúcej postave bude. Napríklad smie hrať myšlienky postavy a pod.

Postava (žiak či učiteľ v role) prechádza alejou z jednej strany na druhú, počúva, prípadne reaguje alebo dokonca sama oslovuje jednotlivých hráčov ako určité postavy. Prejdením poslednej postavy sa aleja spravidla končí (Valenta, 2008, s. 165). Naším cieľom je touto technikou aktívne zapojiť všetkých do deja tragédie.

Táto činnosť v porovnaní s inými je zmenou pre študentov a očakávame ich ochotu zapojiť sa do hry, vžiť sa do pridelených úloh, vytvoriť tvorivú atmosféru a vyjadriť svoje myšlienky pod tlakom prežívaných emócií.

Žiakov rozdelíme do dvoch skupín a v rade ich postavíme oproti sebe, aby vytvorili „aleju“. Dvomi študentmi sme vybrali, ktorí budú alejou prechádzať. Jeden bude v úlohe Hamleta a druhý bude kráľ Claudius.

Študentom, ktorí tvoria aleju, sme prisúdili konkrétne roly postáv z drámy. V triede na vyučovaní sa vždy vyskytuje väčší počet žiakov, a tak sme viacerým prisúdili rovnaké úlohy. To znamená, že aleju môžu tvoriť aj štyri Gertrúdy či päť Horatií.

Žiaci tvoriaci aleju sa môžu prechádzajúcim prihovárať, klásť im otázky, alebo s nimi neverbálne komunikovať. Kladieme dôraz, aby sa zžili so svojou postavou a vyjadрили emócie, ktoré vzniknú v hre.

Študenti pri príprave aktivity nemali celkom dobrú predstavu, čo ich čaká. Po vytvorení

aleje bola atmosféra ešte pomerne napätá. Uvoľnenie nastalo, až keď alejou prechádzal kráľ Claudius.

Žiaci správne odhadli jeho „cestu na popraviisko“ a začali klásť prvé otázky. Intenzívnejšia však bola neverbálna komunikácia. Hneď ako do aleje vstúpil Hamlet, nálada sa zmenila na veselšiu, otázky boli otvorenejšie a vo väčšom počte. Túto metódu sme poznali iba z odbornej literatúry a nemali sme s ňou predtým žiadne skúsenosti. Je samozrejmé, že pri jej uplatnení nastali isté obavy tak zo strany pedagóga, ako aj zo strany žiakov. Študenti doposiaľ neboli zvyknutí „hrať“ na riadnej vyučovacej hodine a na začiatku si to vedeli len ťažko predstaviť. Postupovali sme krok za krokom, tak ako sme to mali starostlivo pripravené v našom scenári. Aj napriek prvotnej nedôvere mladých k tejto hre sa do nej zapojili až prekvapivo aktívne. Niekoľkokrát sme si zopakovali pravidlá, kým pochopili podstatu i princíp cvičenia. Stotožnili sa s úlohami postáv podľa ich možností a vyjadrili záujem o opakovanie rovnakej alebo podobnej aktivity.

Pantomíma („Komunikuj telom“)

Okrem mnohých iných metód sme sa rozhodli aj pre pantomímu. Táto metóda patrí k tým jednoduchším, keďže si nevyžaduje verbálnu komunikáciu. Zahŕňa v sebe potenciál preladovať psychické stavy, relaxovať, aktivizovať telo i ducha a zároveň sa aj baviť a tešiť. Za základ pantomimických metód z hľadiska teórie komunikácie možno považovať čiastočnú, nie plnú komunikáciu. Vysielacím a prijímacím kódom sa v prvom rade stáva pohybová sféra ľudských možností. Hlavnou spolupracujúcou metódou je pozorovanie. Je dôležitým zdrojom učenia vo fáze reflexie predvedených hier. Podobne môže fungovať dotyk. Pohybové metódy sa považujú pre neskúseného hráča za jednoduchšie než verbálne, odporúčame teda začínať s nimi (Bekéniová, 2001, s. 51).

Celú triedu požiadame, aby si vybrali situáciu, ktorá v nich zanechala najsilnejší dojem. Po tejto úvahe budú mať za úlohu vytvoriť

skupiny, ktoré pantomimicky odohrajú vybranú scénu tragédie. Ostatní žiaci v úlohe divákov majú uhádnuť, o ktorú situáciu ide. Takto sa môže vystriedať niekoľko skupín. Cieľom metódy je zapojiť nonverbálne vyjadrovanie do interpretácie literárneho diela.

Študenti túto aktivitu pochopili ako skutočnú hru. Bez problémov sa z nich stali nemí herci, ktorí veľmi šikovne predvádzali jednotlivé scény. Diváci spontánne reagovali a počas hry určovali, o ktorú situáciu ide. Do hry zakomponovali viac scén, ako by sme očakávali. Uvoľnená atmosféra pripomínala skôr oddychovú hru a nie formu učenia. Napriek tomuto dojmu je táto činnosť veľmi účinná na vzbudenie pozornosti, záujmu a zvedavosti prítomných. Preto je táto aktivita vhodná aj v rámci krúžku, prípadne na uvoľnenie po náročnejšom učení a na konci hodiny.

Rolová hra „Vitaj, majstre, medzi nami“

Rolové i didaktické hry majú výraznú aktivizačnú funkciu a sú vhodné pre všetkých žiakov bez ohľadu na vek a schopnosti. Tieto hry navodzujú tvorivú atmosféru pretkanú humorom a radosťou z práce (Petlák, 2005, s. 156).

Rolová hra odzrkadľuje skúsenosti. Vďaka role a fikcii vstupujeme do sveta, ktorý je nám vzdialený v čase, miestom, obsahom i vo vzťahoch. Rola nám otvára cestu do tohto sveta, dáva nám príležitosť uplatniť sám seba v hre, ktorá modeluje svet a umožňuje uplatniť hráčske skúsenosti. Porozumenie javov sa mení, obohacuje, prehľbuje, či potvrdzuje na základe sprítomnenia, sprostredkovania inej skutočnosti (Marušák – Králová – Rodriguezová, 2008, s. 13).

Cieľom metódy je rozvíjanie komunikačných kompetencií. Spomedzi študentov triedy vyberieme najlepšieho rečníka. Jeho úlohou bude vžiť sa do roly Williama Shakespeara. Vstupuje do školskej triedy a nesie so sebou svoje diela, husie pero a má prehodený plášť. Predpokladáme, že žiaci majú dostatočné základné informácie a osvojené poznatky k danej problematike, aby sa aktivita mohla zrealizovať. Po vstupe do triedy sa žiakom

predstaví a rozvíja s nimi krátku besedu: teda porozpráva príbehy zo svojho života, priblíži okolnosti, za akých vznikli jeho najznámejšie diela. Vedie s poslucháčmi rozhovor, ktorý sa rozprúdi do diskusie.

Žiaci aktivitu prijali so záujmom a s ochotou hrať. Autora zahrnuli množstvom otázok. Zaujímali ich viac jeho súkromný život ako tvorba, a preto bolo potrebné, aby pedagogička vstúpila do deja a nasmerovala hru tak, aby bola zameraná na jeho pracovný život a tvorbu.

Činnosť si vyžadovala od žiakov určité vedomosti a poznatky o autorovi a jeho dielach a z toho dôvodu sme metódu použili na opakovacej hodine u starších študentov.

Rolová hra „Horúca stolička“

Horúca stolička je založená na spovedi určitej postavy drámy (hranej pedagógom alebo študentom). Hráči sa pýtajú ako postavy v rolách alebo za seba, v rovine alternácie a simulácie podľa podmienok hry.

Pojem „horúca“ stolička naznačuje, že spovedanie bude v tomto prípade spojené s nejakým problémom, ktorý sa postavy osobne týka, s kritikou postavy, s odhaľovaním skrytých motívov, so zisťovaním citlivých údajov a podobne. Táto metóda má aj svoje špecifické varianty, ako sú výsluch a konkurz (Valenta, 2008, s. 173). Cieľom metódy je analyzovať jednotlivé scény literárneho diela.

V školskej triede umiestnime stoličky do kruhu. Učiteľka v tejto hre zhmotňuje veronské námestie, ktoré dôverne poznajú všetci aktéri tragédie a sadne si na stoličku uprostred kruhu. Úlohou študentov je klásť „námestiu“ otázky vo vzťahu k postavám hry (napr. čo počulo námestie o tom, že Júlia sa má vydať za Parida).

V závere hry sa aktivita zrekapituluje a zhodnotí sa, na ktoré otázky sa žiaci zamerali.

Pedagogička vysvetlila pravidlá a ciele tejto lekcie. V úvode tejto činnosti žiaci mali ťažkosti s faktom, že vyučujúca stelesňuje námestie. Bolo by možno jednoduchšie si zvoliť konkrétny predmet, ako je napríklad meč, ale chceli sme docieľiť, aby otázky boli

kladené vo vzťahu ku každej postave a nielen k tým, ktoré by s daným predmetom prišli do styku. Po prvých otázkach sa postupne atmosféra uvoľnila a naozaj prichádzali otázky rôzneho zamerania, ktoré smerovali hlavne k rodičom obidvoch rodov.

Absolútnym pozitívom tejto hry je skutočnosť, že vznikla rovnosť medzi aktérmi, teda učiteľ bol rovnocenným hráčom ako študent. V budúcnosti by sme túto aktivitu zaradili skôr v rámci krúžkovej činnosti, pretože patrí k časovo náročnejším. V našom edukačnom procese sme aplikovali škálu dramatických metód, využívanie ktorých je nevyhnutnou súčasťou súčasného vyučovacieho procesu. V minulosti študenti na predmetnej škole nemali žiadne skúsenosti s dramatickou výchovou. Na začiatku našej činnosti sme postupne zdolávali bariéry v podobe ostychu, nesmelosti, obáv vyjadriť svoje názory, postoje i pocity. Pri tejto práci je nevyhnutné ujasniť žiakom ciele našej spoločnej práce.

Didaktické hry majú svoje pravidlá, ktorým sa žiaci musia podriaďovať, a tak sa vychovávajú i k disciplíne a pevnej vôli. Komenský považoval hru za cvičenie tela alebo ducha, ktoré je pre dieťa potešením. Uprednostňoval hry, ktoré prebiehajú za účasti viacerých žiakov formou súťažení. Iba v takej situácii sa stáva učenie hrou, pokiaľ je sprevádzané poriadkom, vlastným uvažovaním, primeranosťou veku a príjemným uvoľnením mysle (Hošťáková, 1991, s. 150). ■

Použitá literatúra:

1. BEKÉNIOVÁ, Lubica. 2001: Metodické námety na tvorivú dramatikú v škole. Prešov: Rokus, 2001. 78 s. ISBN 80-89055-10-9.
2. HOŠŤÁKOVÁ, Libuša. 1997. Uplatnenie didaktickej hry. In: Komenský. ISSN 0323-0449, 1997, roč. 121, č. 7/8, s. 149 – 150.
3. MAJZLANOVÁ, Katarína. 2004: Dramatoterapia v liečebnej pedagogike. Bratislava: IRIS, 2004. 187s. ISBN 80-89018-65-3.
4. MARUŠÁK, Radek – KRÁLOVÁ, Olga – RODRIGUEZOVÁ, Veronika. 2008: Dramatická výchova v kurikulu súčasnej školy. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-472-4.
5. PETLÁK, Erich a kol.: 2005: Kapitoly zo súčasnej didaktiky. Bratislava: IRIS, 2005. 189 s. ISBN 80-89018-89-0.
6. VALENTA, Josef. 2008. Metody a techniky dramatické výchovy. Praha: Grada, 2008. 341 s. ISBN 978-80-247-1865-1.

Na obzore je východ slnka i súmrak

Svetozár Sprušanský, autor a režisér hry Na obzore

21. september je Medzinárodným dňom Alzheimerovej choroby. V ten deň sa pozornosť upína na jednu z najčastejších a málo poznaných chorôb súčasnosti - na Alzheimerovu chorobu. Dramaturgia Slovenského rozhlasu uviedla na okruhu Regina rozhlasovú hru Na obzore od autora a režiséra Svetozára Sprušanského a jeho pohľad na problematiku vážneho ochorenia.

Jej príznaky sú všeobecne známe, napriek tomu málo ľudí pripustí jej prítomnosť v rodine, vo svojej blízkosti, u svojich seniorov. Ale ani mladí ľudia nie sú výnimkou. Toto onemocnenie sa odlišuje od iných tým, že napáda človeka bez toho, aby si to všimol a postihuje skôr jeho okolie, ktoré mu nevie pomôcť, ale musí s ním žiť. Aj z tohto dôvodu sa dramaturgia Slovenského rozhlasu rozhodla zopakovať už premierovanú rozhlasovú hru Na obzore (okruh Devín) v tento deň, ale na okruhu Regina. Hra sa totiž sústreďuje na prvé príznaky choroby starého otca a vnukove reakcie na ne.

Autorom i režisérom hry Na obzore je Svetozár Sprušanský a dramaturgičkou, ktorá zaradila hru do vysielania, je Beata Panáková. Hoci hra je cielene napísaná pre deti staršieho veku, má oveľa širší záber, lebo zachytáva niekoľko vývinových línií, ktoré sa dotýkajú aj dospelého príjemcu.

Ak poslucháč pozorne sleduje vývoj postáv a ich vzťahy, ľahko vydedukuje priamu líniu dotýkajúcu sa choroby a jej prejavov. Autor zachytil jej postupný vývoj a nárast. Prvá scéna sa vyznačuje ľahkým a veselým rozhovorom starého otca s vnukom, ktorého pripravuje na preteky v plávaní. Oboch spája spoločný cieľ - víťazstvo. Starý otec tu

ešte pôsobí ako cieľavedomý a silný muž, schopný trénovať svojho desaťročného vnuka. V ďalších častiach sa objavujú prvé dedove spomienky na minulosť, vyvolané niekedy slovom, inokedy prítomnosťou novej postavy. Vnukovo dievča Eliška mu pripomenie manželku, ich prvé stretnutia a tréning v plaveckom tíme Delfíny. Delfín ako symbol slobody a rozletu je akýmsi leitmotívom príbehu. Pri stretnutí deda s Jankovým dievčaťom sa prvýkrát prejaví dedova zabudlivosť - nedokáže si zapamätať jej meno. Počas ďalšieho tréningu si popletie Chalupkove básne a prinúti vnuka plávať aj počas búrky. Toto nebezpečie si ešte uvedomí a začne sa o vnuka strachovať. Ale ešte stále tomu nikto neprisuduje žiadny význam. Zľakne sa až vtedy, keď dedo nepríde na tréning a vnuk ho nájde v byte, kde je všetko rozhádzané, dedo stále čosi hľadá a vnuka nespoznáva. Tu už vstupuje do hry Eliška, spomínajúca svoju dementnú babičku. Janko však stále nechce pripustiť, že starý otec je chorý. Veď on ho ako jediný z rodiny miloval, kvôli nemu pristal na prísny tréning. Starý otec sa už do reality nikdy nevráti. Ostáva žiť iba vo vedomí vnuka, ktorý si ho pripomína na vrcholových pretekoch. Tento podrobný opis vývoja choroby je dôležitý preto, lebo nielen dieťa, ale ani dospelí dlho neidentifikujú konkrétne

Oliver Boublík prepožičal hlas Jankovi

príznaky ochorenia. Dôležitý je aj spôsob, ako tento jav prijímajú a ako sa k chorému správajú. O tom ešte neskôr.

Ďalšou dôležitou líniou sú vzťahy jednotlivých postáv. Najdôležitejší je medzi vnukom a starým otcom. Opakuje sa častý prípad, keď najmladšia a najstaršia generácia si rozumie a stavia sa proti strednej generácii, reprezentovanej hlavne rodičmi, čo má svoje dôvody. No v súčasnosti už ani táto zásada nemusí platiť. V pertraktovanej hre sú rodičia príliš zamestnaní svojou prácou, autom, chatou či ďalším prírastkom v rodine, preto Janči nachádza pochopenie iba u svojho starého otca. Spája ich nielen odmietavý vzťah k rodičom, ale predovšetkým spoločný cieľ – víťazstvo na plaveckých pretekoch. Ich hlboké emocionálne spojenie vyjadril autor vo vnútornom dialógu v závere hry, ktorý pomôže chlapcovi zvíťaziť. V ukážke sa prelína realita pretekov so spomienkou na príkazy starého otca, ktoré mu napokon pomôžu zvíťaziť. Uvedený umelecký prostriedok patrí k najsilnejším častiam hry, podporený hereckým stvárnením detských postáv i pôsobivým zvukovým pozadím:

JANKO Pôjdem naplno! Budem na neho myslieť... Na svojho trénera.

ELIŠKA Chyba! Teraz nemysli na nikoho a na nič. Len plávaj. Ja ťa budem naplno povzbudzovať. Drž sa!

HLAS Prosím, pripravte sa na štartovacie bloky. (pauza) Tri... dva... jeden...

ZVUK Veľký chlapčenský nádych. Výstrel zo štartovacej pištole. Skok do vody. Plávanie a dýchanie pri plávaní nad hladinou.

Hlasy povzbudzujúcich.

ELIŠKA Výborne! Skvelý skok, aj prvé tempá! (kričí) Janči, pridaj! Ideš! Poriadne... Pridaj! Väčšie tempá... Ešte, ešte... Dýchaj! Poriadne dýchaj... Zhlboka! A splývaj! Nad ničím nepremýšľaj...

JANKO (pod hladinou) Počuješ ma? Nad ničím nepremýšľaj! Len dýchaj a splývaj!

STARÝ OTEC (iný zvukový priestor) A vtedy vzlietneš! A dosiahneš to, čo chceš. Koľko krát som ti to už povedal?

JANKO Asi tisíc krát! Vždy a stále. Znova a znova... Ale ja nie som vták!

ELIŠKA (reál) Dýchaj! Poriadne dýchaj... A lietaj!!!

STARÝ OTEC Musíš sa oslobodiť.

JANKO Od svojho tela, od svojich myšlienok.

STARÝ OTEC Od všetkého zlého, prízemného...

ELIŠKA (reál) Pridaj! Naplno, ideš!!!

STARÝ OTEC Nemysli na víťazstvo! Len plávaj... Všetko je to v hlave...

JANKO V hlave je všetko...

STARÝ OTEC V hlave... Nie, nie...

JANKO Nie, nie... Len dýchaj!

ELIŠKA (reál) Naplno!

STARÝ OTEC Dýchaj, dýchaj... Snívaj... Že tvoj svet sa stráca a ty letíš. (výraznejšie sa mení priestor hlasov) Letííííí!!! Letíííííí!!! V ústrety nebu. V ústrety vtákom, vetru, oblakom, slnku a... slobode. Sebe samému.

ELIŠKA (volá, reál) ... letíš!

JANKO Letííííí!... Som tu... s tebou... a sám. Splývam, dýcham...

STARÝ OTEC Dýcham... ešte... dýcham...

JANKO (ďalšia zmena hlasu) Počujem ťa...
Úplne blízko...

STARÝ OTEC Splývam... splývam...

JANKO Vo mne... kdesi... znie tvoj hlas... dych...

ELIŠKA (reál) Ty letíš?!... Len poriadne
dýchaj, dýchaj... a splývaj. Si už blízko!

STARÝ OTEC Sám so všetkými...
Slobodný a šťastný...

JANKO Šťastný a slobodný... Vidím ťa...
Ako letíš...

STARÝ OTEC Delfín...

JANKO Delfín plávajúci predomnou...

STARÝ OTEC ... Telo sa vznáša...
oslobodzuje...

ELIŠKA (reál) Len vydrž! Dáš to! Uvidíš!!!

JANKO Kam letíš? Kam to plávaš... dedo?
Nevidím ťa... Iba počujem...

STARÝ OTEC ... Tam, kde sa vodná
hladina a nebo stretávajú...

JANKO Splývajú...

STARÝ OTEC Na obzore.

ELIŠKA (reál, kričí) Pod!! Ešte zopár
metrov... A –

STARÝ OTEC Slnko ma víta... Zalieva...

JANKO Oslepuje... Nič nevidím... Len tvoj
tieň... Dedo, kde si?

STARÝ OTEC Tu... pri tebe! (pauza)
S tebou. Ja... som už v ciele.

JANKO Dedo!

STARÝ OTEC Ale ty... Máš to ešte
poriadne ďaleko...

ELIŠKA (reál) Už len kúúúú sok!

JANKO Dedo...

STARÝ OTEC Na teba všetko ešte
len čaká. Jančí! Tak – splývaj! Dýchaj... a
dýchaj... a lietaj.

JANKO (v plači) Dedo.. Zbohom!

STARÝ OTEC Zvíťazil som! / Zvíťazil si! /
Zvíťazili sme!

Označené časti v ukážke sú vysvetlením názvu tohto príspevku. Na obzore sa stretáva koniec života starého otca a skvelá budúcnosť jeho vnuka. Pozitívne zakončenie vzťahu vnuka a chorého starého otca je odkazom pre všetkých ľudí, majúcich v rodine pacienta s Alzheimerovou chorobou. Je nielen upozornením, aby sme si všimli svojich blízkych, ale aj akýmsi návodom na spolužitie s postihnutým.

Veľkú zásluhu na pozitívnom vyznení hry mal realizačný kolektív, nielen herecké stvárnenie postáv, ale aj hudba a zvukové pozadie s viacerými funkciami. Vytváralo nielen atmosféru prostredia, ale aj emocionálne zafarbenie hlavne poslednej časti.

Hra S. Sprušanského a jeho pohľad na problematiku vážneho ochorenia má komplexný charakter, lebo zachytáva celý arzenál vzťahov nielen medzi hlavnými postavami, ale aj v rodine či škole, čím pomáha pochopiť záludnosť tohto onemocnenia. ■

Rozhlasová hra mala premiéru 8. februára
2025 na RÁDIU DEVÍN

Autor a režisér: Svetozár Sprušanský

Hudba: Peter Zagar

Zvukový dizajn: Ľubica Olšovská

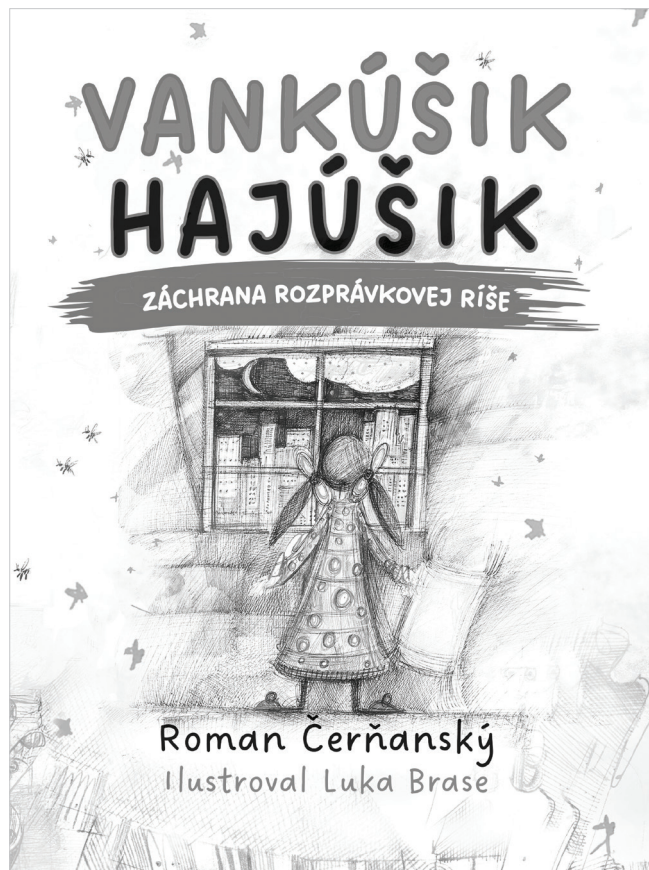
Dramaturgia: Beata Panáková

V hlavných úlohách: Oliver Boulbík ako

Janko, Emil Horváth ako Starý otec

Pripravila: Marta Žilková

Záchranca rozprávkovej ríše je vankúšik a volá sa Hajúšik!

Spisovateľovi Romanovi Čerňanskému, ktorý je autorom kníh Paríž na viac spôsobov a Záměna vychádza nová kniha, tentoraz rozprávková. Volá sa Vankúšik Hajúšik a do spolupráce si prizval aj známeho slovenského ilustrátora Luka Braseho. Obaja pre Bibiana revue porozprávali, na čo sa môžu tešiť nielen deti, ale aj ich rodičia.

Hneď na úvod tradičná otázka, kedy a kde sa zrodil nápad na rozprávkovú knihu pre deti?

Roman Čerňanský: Pamätám si to veľmi zreteľne ešte aj dnes. Ležali sme s najstaršou

dcérou na posteli a bláznili sa. A ona povedala na jeden vankúš, že je to vankúšik Hajúšik. A mne už viacej nebolo treba (úsmev). Prišlo mi to ako skvelý nápad na rozprávkovú postavu a knižku. Netrvalo dlho a pustil som sa do písania. Keď som vytváral dej, každým týždňom bol dlhší a dlhší, tak som si uvedomil, že z toho môže byť regulárna rozprávková knižka.

Môžete nám knihu predstaviť bližšie?

Roman Čerňanský: Je to príbeh plný dobrodružstva, odvahy a fantázie, ktorý sa začína v našom svete, aby sa vzápätí presunul do toho rozprávkového. Škôlkarka Katka v ňom spolu so svojím novým kamarátom a ochrancom vankúšikom Hajúšikom zažije nejedno dobrodružstvo. Spoločne musia zachrániť kráľa Ondreja a jeho rozprávkovú ríšu Modrozem pred zlým dvanásťhlavým drakom Krutohlavom z Pieskovian.

Počas svojho putovania rozprávkovým svetom Katka spozná veľa nových kamarátov, napríklad trpaslíka Odvážlivka a jeho rodinu, princeznú Kristínku, lietajúceho koňa Ikonu, Hviezdneho chlapca, ktorý vie predpovedať budúcnosť, odvážneho rytiera Artura, lietajúceho psa Sitina a okrem iného aj pestrofarebný svet Aprílie, ktorej v záhrade rastú namiesto kvetov farebné ponožky. Spolu prejdú cez rôzne krajiny ako Černoles,

Lesoles, Nekonečná lúka, Pohyblivá zem a Krajina nikoho, aby sa nakoniec dostali až na Ostrov duchov, kde na nich čaká okrem kráľa Ondreja aj zlý drak Krutohlav. Predtým však budú musieť čeliť aj zlým vílam, lesným tieňom a ďalším spojencom dvanásťhlavého draka, pred ktorým sa snažia zachrániť rozprávkovú krajinu.

Predpokladám, že inšpiráciou pre postavu hlavnej hrdinky Katky Vám bola vaša najstaršia dcéra Paulínka alebo prostredná Sofia? A čo ostatné postavy, ktoré ste si ešte obľúbili?

Roman Čerňanský: Či je Katka, alebo iné postavy inšpirované mojimi deťmi, na to je ľahká odpoveď. Každý kto má deti, tak ich zrejme nájde v postave Katky. Pretože všetky deti sú v niektorých veciach rovnaké. Ja mám veľmi rád Hviezdneho chlapca. Má v sebe podľa mňa niečo magické a rozprávkové, ale asi najobľúbenejšou postavou je pre mňa rytier Artur, ktorý reprezentuje tie najvyššie a najkrajšie ľudské vlastnosti.

Ilustrácie v knihe Vankúšik Hajúšik vytvoril Luka Brase. Prečo ste oslovili práve jeho?

Roman Čerňanský: Lukovu tvorbu som sledoval niekoľko rokov na sociálnych sieťach. Dokonca som mu kedysi daroval myslím aj Paríž na viac spôsobov, moju knižnú prvotinu, keďže pôsobil nejaký čas aj v Paríži. To som však vtedy vôbec netušil, že sa naše cesty raz pracovne pretnú. Luka je profesionál, veľmi dobre sa mi s ním pracuje a páči sa mi jeho tvorba.

Luka Brase: Často som uvažoval nad ilustrovaním detskej knihy, takže keď ma Roman oslovil, zobral som to ako možnosť posunúť sa v ilustrovaní ďalej a priblížiť tak príbeh aj detskému čitateľovi. Roman je profesionál ako aj ja, takže to bola obojstranne príjemná spolupráca. Nikdy som nemal rád obmedzenia, a preto som kreslil doslova svoje vnútro cez strany textu napísané Romanom. Som vo svojom vnútri ešte vždy mladým človekom – „dieťaťom“. Preto sa mi predstavivosť prirodzene mieša s tvorbou a naopak.

Pán Čerňanský, ako vnímate Lukove ilustrácie v kontexte príbehu? Podporili vašu víziu, alebo ju niekde posunuli?

Roman Čerňanský: Áno, myslím si, že Luka obohatil vizuálne príbeh svojím originálnym a s nikým nezameniteľným výtvarným štýlom. Charakterom vytvoril obrázky, aké si pamätám z detstva z niektorých rozprávkových knížiek.

Pán Brase, váš rukopis je výrazný a originálny. Ako ste pristupovali k ilustráciám pre detskú knihu? Ako ste pracovali s farbami?

Luka Brase: Výtvarný postup bol veľmi priamočiary – podobne ako pri čítaní knihy, ktorá čitateľa pohltí. Zároveň sa mi otvárali simultánne obrazy postáv a dejov. Vždy, keď niečo kreslím alebo ilustrujem, nechávam sa unášať energiou. Nesnažím sa uvažovať „realisticky“ o postavách či dejoch, práve naopak. Tvorím a kreslím tak, ako to prichádza z môjho vnútra. Preto si moje diela vždy zachovávajú veľkú mieru autenticity. Čo sa týka farieb, tie prichádzajú ako sny – nečakane, a pritom cielene. Farebná škála sa pri ilustráciách objavuje slobodne, tancuje po papieri a presne vie, kde sa má ocitnúť (úsmev). Je to úžasná „cielená“ náhoda.

Plánujete knihu preložiť aj do iných jazykov?

Roman Čerňanský: Veľmi by som si to prial. Moja druhá kniha bola preložená do českého jazyka a potešilo by ma, keby to bolo aj teraz. A úplne rozprávkový príbeh by bol, keby sa nám knižku podarilo priniesť aj do nemecky hovoriacich krajín alebo vydať v Poľsku.

Luka Brase: Každý úprimný príbeh má šancu osloviť široké spektrum divákov, a to platí aj v zahraničí. Romanova kniha tento príbeh nesie od začiatku do konca.

V čom sa Vankúšik Hajúšik líši od početnej konkurencie – komerčných Disney a Pixar animovaných príbehov a knižných produktov, kde už aj rodičia strácajú prehľad, ktoré ponúkajú nielen kvalitný obsah, ale aj ilustrácie...?

Roman Čerňanský: Disney a Pixar vytvorili nádherné a významné diela, ktoré formovali detskú predstavivosť naprieč generáciami. Je to pojem v novodobej detskej tvorbe, ako boli kedysi bratia Grimmovci alebo náš

Spisovateľ Roman Čerňanský

Ilustrátor Luka Brase

Dobšinský. Napríklad Ľadové kráľovstvo sa voľne inšpirovalo rozprávkou úžasného a jedinečného Hansa Christiana Andersena. A v čom sa my líšime teda od konkurencie? V prvom rade sme ako fanúšikovia rozprávky vďační za každú rozprávkovú knižku, ktorá vyjde. Keby sme však mali pomenovať možno nejaký rozdiel, tak je to dĺžka našej rozprávky, ktorá má takmer 300 strán ide o skutočne rozsiahle dielo, ktoré sme mohli rozdeliť aj do viacerých dielov. Dokonca sme nad tým chvíľku aj uvažovali. Chceli sme však čitateľom poskytnúť príbeh vcelku, aby nemuseli čakať na pokračovanie, ak ich knižka zaujme. Možno sme sa nerozhodli marketingovo správne, ale – ako bolo už povedané – my sme robili všetko úprimne, bez nejakého kalkulu. A veríme, že to je tá najlepšia ingrediencia.

Dá sa teda povedať, že už máte nápady na pokračovanie príbehu alebo pripravíte nový projekt pre deti?

Roman Čerňanský: K napísaniu rozprávky som sa dostal cez moje deti, ale musím sa úprimne priznať, že som im zato veľmi vďačný. Bavi ma tvoriť pre deti a byť súčasťou ich sveta. Bude mi teda potešením a ctou, ak sa mi podarí pre deti napísať ešte aspoň jednu knižku. Mám v hlave nápad aj na pokračovanie Hajúšika, ale aj na niekoľko úplne iných rozprávkových knižiek.

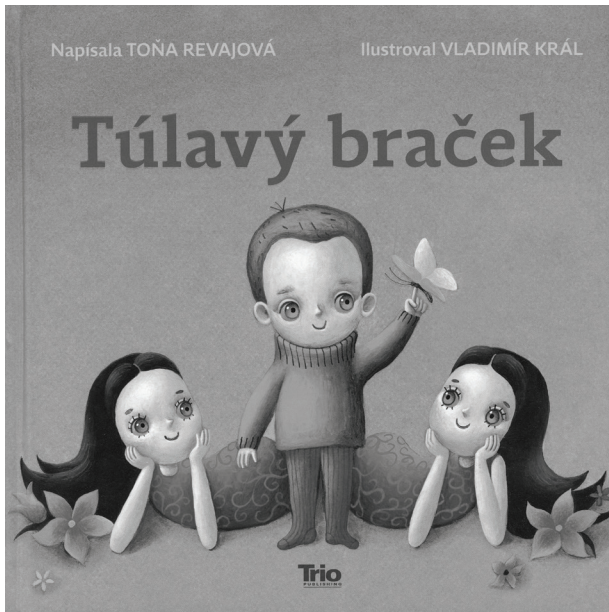
Luka Brase: Mám rád úspešné spolupráce a na tejto knihe sa mi pracovalo výborne. Budem sa tešiť, keď sa tak stane a posunieme sa spoločne ďalej.

Čo by ste zapriali knihe a jej čitateľom, čo by si mali odniesť z Vankúšika Hajúšika?

Roman Čerňanský: V prvom rade, aby sa zabavili a zažili pri čítaní úžasný čas, pri ktorom na všetko zabudnú a dej ich vtiahne do svojho dobrodružstva. A ak si odnesú aj vieru v rozprávkové dobro, kamarátstvo a aj to, že vyplatí sa nežiť len pre seba, tak príbeh splnil, čo mal. ■

Pripravila Eva Vargová

Krása obyčajných dní v podaní jedného neobyčajného chlapca

Próza *Túlavý braček* z pera Tone Revajovej sa objavila na knižných pulkoch pred tromi rokmi. No ani dnes nestráca na aktuálnosti a má čo ponúknuť svojim čitateľom. Veď Centrum detskej literatúry BIBIANA a Slovenská sekcia IBBY zostavili zoznam s názvom *Pozoruhodné knihy pre deti 2022 – 2024*, v ktorej sa nachádza aj kniha so spomenutým titulom.

Toňa Revajová je oceňovaná autorka a stálica literatúry pre deti a mládež. Debutovala v roku 1983 prózou *Vraveli proroci*, že bude tma v noci. Medzičasom napísala ďalších štrnásť čitateľsky naozaj úspešných kníh. Po dievčenských hrdinkách, ako boli *Majka*, *Johanka* či *malá Anna*, hrá prím v *Túlavom bračekovi* chlapec menom *Andrej*. Na deväťdesiatich šiestich stranách a v dvadsiatich deviatich kapitolách môžeme čítať, ako sa hlavný hrdina „túla“ každodenným životom, ktorý však pre Andreja vôbec nie je všedný. Dej prózy je popretkávaný šibalstvami dominantnej postavy a jemným humorom.

Úvod prózy je ustálený a spisovateľka hneď predstavuje i charakterizuje ústredného hrdinu: „Bol raz jeden malý chlapec, ktorý sa ničoho na svete nebál. Nebál sa strašidiel – veď sú iba v rozprávkach. Nebál sa potme ani za vidna. Nebál sa tajných chodieb ani skriň v rodičovskej spálni.“ Hlavný protagonista je hravý a nebojácny šibal, ktorý sa rád schováva: „Nebudete veriť, ale ten chlapec sa hocikedy hocikde schoval. Keď mali všetci doma plno roboty, poštekľilo ho čosi v hlave. Zaliezol a nebolo ho.“

Je pozoruhodné, že *Andrej*

má dve staršie sestry – dvojčky na nerozoznanie – presne ako *Miško* v próze pre deti s názvom *Danka a Janka* od spisovateľky *Márie Ďuríčkovej*. V diele autorky *Márie Ďuríčkovej* sú v centre pozornosti práve dvojčatá, zatiaľ čo tentoraz je to naopak. Aj v diele *Túlavý braček* si mladší súrodenec identicky zamieňa skôr narodené dvojčky: „Mama tiško vošla. Vpravo bola *Ninka* a vľavo *Danielka*. Poznala by ich, aj keby sa vymenili. Tato si ich občas pomýli. A *Andrej*... to je taký malý motko. Nikdy nevie, ktorá je ktorá.“

V knižke naďabíme aj na mamkin humanistický element v *Andrejovej* výchove, ktorý je založený na posilňovaní kladného správania: „Keď malý chlapec urobí niečo pekné, večer mu o tom povie rozprávku. Napríklad: Bol raz jeden princ, volal sa *Andrej*, a dnes veľmi pekne pomáhal tatovi. Ukladali spolu drevo, aby bolo v zime čo priložiť do kozuba.“ Tento moderný fakt určite ocenia najmä rodičia a starí rodičia, ktorí budú so svojimi deťmi či vnúčatkami čítať *Túlavého bračka*. Jed-

noznačne to však má aj veľmi pedagogický prvok, ktorý však môže vzdelávať aj dospelých. Začiatkom prózy sa roztopašný hlavný hrdina mení v zručného „veľkáča“, pretože si zmyslel, že bude princ Andrej Opravár: „Už viem, čo budem robiť, keď budem veľký. Opravár budem. Všetko, čo som pokazil, opravím. A bude!“ Je potrebné skonštatovať, že autorka píše krátke a zrozumiteľné vety pre detského percipienta. Krátke vety však nie sú obsahovo chudobné, práve naopak, sú veľavravné. Toňa Revajová používa deminutíva, ale napriek tomu nepôsobia v texte maznavo ani rušivo: „Bývali v hotelíku, ktorý sa volá Vila Milica.“

V diele môžeme pozorovať, že Andrej je duchaplný, disponuje sebareflexiou a je aj vtipný, keď aplikuje slová pani učiteľky z materskej školy na seba: Andrej sa na ňu usmial. „Lebo niekedy som ako malý,“ prezradil. „„Schovám sa a... zdá sa mi to vhodné.““

Nielen Andrej je v knihe vtipný, ale aj jeho mamka v dôsledku synových šibalstiev. Keď malý princ odstrihol z mamkinej rockovej kabelky strapce, aby nimi ozdobil sedlo na svojom obľúbenom somárikovi: „S tou taškou si nerob starosti, mojko. Aj tak som ju nenosila.“ Andrejovi to bolo čudné. Veď bola celkom pekná... kým mala strapčeky. Prečo ju mama nechce? „To bol iba taký úlet,“ vysvetlila. Andrej netušil, čo je úlet. „To je... keď sa ti nechce chodiť nohami po zemi a radšej niekam uletíš. Niektorí chlapci sa vtedy idú schovať. A niektoré mamy si kúpia strelenu kabelku.“

Podobne ako v próze Rok Sivka ohniváka spisovateľka využíva milé a šikovné hranie so slovíčkami i hláskami, tak je to aj v tomto diele: „„Čo ak sa teta Katka pomydlila?“ „Pomý-li-la,“ opravil ju Andrej. „Hej, hej, pomydlila. Teraz som sa ja pomydlila.““ V tomto prípade je hravou a invenčnou jazykovedkyňou dospelá osoba. Malý hrdina sa oboznamuje aj s ľudovými múdrosťami, aj keď im ešte nerozumie. Andrejov ocko pri vhodnej príležitosti totiž utrápil: „Povedala sova vrabcovi, že má veľkú hlavu.“ Andrej pozná aj mediálny svet a okrem bystrého šibala, princa Opravára, je miestami aj schopný herec: „Ja už ho vidím!“ napodobnil Andrej reklamu z telky.“

Za brilantné považujem, že Andrejove

sestričky vyrastajú na literárnom skvoste a taktiež na šibalskej hrdinke, ktorá kedysi spôsobila hotovú literárnu revolúciu. Do toho sveta vtiahnu aj malého bračeka: „„Keď budeš väčší, požičiame si čln,“ povedala Danielka. „Ty budeš Pippi a ja Anika,“ potešila sa Ninka. „Kto je Anika?“ chcel vedieť Andrej. „Slušné dievčatko ako ja,“ zasmiala sa Ninka. „a tam budem s vami?“ „No jasné. Ty budeš Tomi,“ „On je... slušný chlapec ako ja?“ Sestry sa chichotali. Nielen dvojčky poznajú klasickú literatúru pre deti a mládež. Dievčatká s úsmevom spomínajú, aký bol Andrej pri čítaní rozprávok z pera bratov Grimmovcov svojhlavý: „Ninka veselo zhodnotila situáciu: „A už sme trio!“ Danielka sa zasmiala. Andrej zasa nevedel, čomu sa smejú. Ninka mu porozprávala, ako sa s mamou hádal, keď bol malý. Mama mu čítala rozprávku o Brém-ských mestských muzikantoch. A tam somár Elvis išiel do Brém, stretol psa, ten sa tiež nejako volal, a keď sa k nim pridala aj mačka, bratia Grimmovci napísali: „A už tvorili trio!“ „Mama to prečítala a ty si ju opravil: A už tvorili traja!““

Za ilustráciami v tejto knihe stojí Vladimír Král. Jeho postavy sú scénické, s plastickou výstavbou a výraznou, ale citlivou farebnosťou. Dokonale dopĺňajú text skúsenej spisovateľky. Určite potešia každého čitateľa.

V závere konštatujem, že máloktorému autorovi sa podarí, tak dokonale vystihnúť detskú dušu ako Toni Revajovej. Unikátne na Túlavom bračekovi je, že zachytáva veľmi neobvyčajným spôsobom obvyčajné dni jedného chlapečka. Zároveň môžem podotknúť, že pri čítaní tejto prózy sa v nej nájdú mnohé rodiny. Knižku s názvom Túlavý braček odporúčam všetkým zvedavým deťom vo veku od štyroch rokov do desať. Verím, že sa pri nej nebudú nudiť ani pedagógovia či členovia rodiny. ■

Pripravila: Silvia Hajdúová

Toňa Revajová: Túlavý braček
Vydalo: Trio Publishing, s. r. o., Bratislava
2022
Ilustrácie: Vladimír Král
Počet strán: 96

Ked' na gemerskom hospodárstve kvitne láskavosť

Pred dvomi rokmi duša milovníkov domácich zvierat a prírody zaplesala, pretože Eva Wilson vydala publikáciu pre deti s názvom Huco a jeho kamaráti. Gemerská výtvarníčka a spisovateľka je verejnosti už dobre známa, veď v roku 2013 debutovala knihou plnou fantázie s titulom Gemerskí škriatkovia. O tri roky neskôr jej vyšla náboženská knižočka s názvom Dobrá správa. Počas pandémie

v roku 2021 sa na trhu objavila knižka s názvom Práčul'kovo, ktorá rozpráva zábavné príbehy o domácich spotrebičoch. Téma domácich miláčikov sa venovala aj v diele Šibal Macko v roku 2022. Eva Wilson napísala aj prózy pre dospelých – Turci v Jelšave v roku 2016 a Jelšavské povesti v roku 2022. Je aj autorkou románov pre dospelých čitateľov: Stratená v modrých očiach (2020), Bozkaj ma! (2021), Vezmeš si ma? (2022). Už len podotknem, že spisovateľka sa zaoberá maľbou aj drevorezbou. A vďaka týmto aktivitám si vždy sama ilustruje svoje knihy.

V próze pre deti

s titulom Huco a jeho kamaráti Eva Wilson na deväťdesiatich stranách a zároveň v siedmich kapitolách bezprostredným rozprávačstvom dokazuje, že všetky domáce zvieratá dokážu milovať svojich pánov. Záleží im, kde a s kým žijú. Dokonca disponujú aj empatiou. V Prológu autorka venuje svoju knihu všetkým deťom a občianskemu združeniu Vysoký vrh z Muránskej planiny.

Teda dej prózy je situovaný na stredné Slovensko, do jedného z našich národných parkov.

Práve prvý príbeh s názvom Pod Vysokým vrchom nás zavedie do chalupy, ako som už spomínala, na Muránskej planine pod Vysokým vrchom. Tu žije dedo Ondrej na svojom gazdovstve. Prozaička nám najprv predstavuje huculského koňa s príznačným menom Huco. A on je hlavnou postavou celého príbehu. Spisovateľka charakterizuje dané plemeno: „Tak ako sa kedysi mustangy preháňali americkými prériami, hucul je koník z Karpát, čo od nepamäti behal po slovenských horách a lúkach. V minulosti aj teraz pomáhal ľuďom ľahšie žiť.“

A naozaj, veď Huco je pomocník svojho gazdu – deda Ondreja: „Ťahá vozy s nákladom, orie na strmých poliach, zväža drevo z ťažko dostupného terénu a je svojmu pánovi dobrým kamarátom. Dokonca sa vie aj pred divou zverou obrániť a neprekáža mu ani tuhá zima. Viete prečo? Lebo keď príde chladné obdobie, huculovi narastie hustá dlhšia sršť, ktorá mu v lete vypadne.“

V publikácii môžeme sledovať osudy a dobrodružstvá nielen hlavného hrdinu, ale aj jeho kamarátov. Autorka totiž detskému percipientovi približuje tradičný vidiecky život vo svojom regióne. Veď na hospodárstve sa ďalej oboznamujeme s kohútom Kikom, kozičkou Jozefínou, ovečkou Betkou, žltohnedými sliepočkami orávkami veľkými, dvomi kačkami Rapotačkami. Zvieraciú ríšu uzatvára jednooký kocúr Muro a zajko Bobko. Vidíme, že všetky tieto zvieratá si vzájomne pomáhajú, rešpektujú sa a dokážu žiť v harmonickej symbióze s gazdom Ondrejom v skromných, ale láskavých pomeroch. Bez problémov medzi sebou komunikujú. No s dedom Ondrejom sa dokáže rozprávať len kôň Huco, ktorý hovorí ľudskou rečou. Rozumie mu však len jeho pán. Aj tým je zvýraznené puto medzi hospodárom a zvieracím kamarátom.

Je potrebné povedať, že Eva Wilson píše zrozumiteľné vety, využíva bežný, hovorový štýl, ktorý je blízky detskému čitateľovi. Jedného dňa sa však dedo Ondrej zraní

a život na gazdovstve sa skomplikuje. Príbeh je didakticko-náučný, pretože informuje čitateľa, ako si zavolať prvú pomoc a čo je pritom potrebné povedať: „Volám sa Ondej Kováč, adresa Muránska planina, chalupa pod Vysokým vrchom 77 a patríam do Všeobecnej zdravotnej poisťovne!“, Výborne, pošlem za vami záchranárov, len dodržujte pokyny.“

V druhej kapitole s názvom Zlá správa zistíme, že zranený dedo Ondrej sa už do svojej chalupy nevráti. Pôjde do domova dôchodcov. A čo je domov dôchodcov? A kde je to mesto? Na to hľadajú odpoveď zvierací kamaráti z malej farmy. Medzitým sa na farme objavia dvaja neznámi cudzinci: „Čo povieť pán Krutý, je to milý koník, však si ho zoberiete?“ „Neviem, neviem, vyzerá byť starý a na mojej hydinovej farme by bol zbytočný, no ešte porozmýšľam. Možno na inom hospodárskom dvore by ho potrebovali. No ak ho nikto nebude chcieť, neviem, čo s ním bude.“ „Uhm, uhm, to je nepríjemné, snáď ho nebudeme musieť utrátiť.“ „Čo to znamená utrátiť?“ rozmýšľal Huco, lebo sa cítil byť ohrozený. Keď dedo niečo stratil, vlastne to prestalo existovať. „To znamená, že ja už nebudem? Stratím sa niekde? Kam vlastne? Nie, nie, to sa nemôže stať. Mňa predsa dedo potrebuje, musím mu pomáhať.“ Zvieratká čaká dlhá cesta plná napätia a dobrodružstiev. Či sa na jej konci dočkajú deda Ondreja, to sa dozvieme v závere knižky.

V tretej kapitole s titulom Útek sa kačky Rapotačky zoznámia so svojimi blízkymi – divými kačkami, s ktorými sa stretli v lese. Aj tento príbeh prináša poznanie, aký je rozdiel medzi domácimi a divými kačkami: „„Hanbím sa za vás, sesternica, vy o nás neviete základné informácie? Načo máme krídla? Čo myslíte?“ „Žeby na mávanie, káč?“ pozerajú na seba Rapotačky. „Alebo na zháňanie sliepok, keď vám chcú vychytiť zrníčko, káč.“ „Predsa na lietanie, vy nevzdelaná dedinská kačica.“ „Ach, naozaj? To som naozaj nevedela, lebo my nelietame, káč.““ V štvrtej kapitole s názvom Pani líška zvieratká čelia nástrahám lesa. Zajko Bobko

zistí, kto je jeho skutočný priateľ. Aj tento príbeh má výchovný charakter, pretože nás učí vzájomnej pomoci a spolupatričnosti.

V piatej kapitole pomenovanej Vlk sa znovu dozvedáme zaujímavosť, ktorú je vhodné využiť aj na hodinu biológie: „A to nie je všetko, mám také špeciálne oči, že vidím v noci aj vo dneéé a peknééé okolo seba, bez toho, aby som otočila hlavu. Mám dokonca štvorcovú šošovku, ktorej svetlo neprekáža a môžem pozeráť do slnka, koľko chcem, méé, nafukovala sa koza.“

Je nutné sa zmieniť, že tento náučný charakter prózy v tvorbe Evy Wilson nie je násilný. Je prirodzený a umocňujú to aj veľké písmená v celej knihe, vďaka ktorým sa čitateľom bude skvele čítať celý príbeh.

V šiestej kapitole Domov dôchodcov sme svedkami statočnosti a odvahy zajka Bobka, ktorého doteraz považovali za skutočného bojka. Hucovi sa podarí dostať k vysnivanému cieľu, čo spôsobí riadny rozruch medzi seniormi: „Sestrička, vidím koňa!“ vykrikol jeden starček na sestričku, ktorá ho tlačila na vozíku. „Dedo, kde by sa tu vzal kôň, niečo sa vám zdalo. Zobrali ste si lieky?“ „Videl som koňa, videl!“ opakuje starček, ale sestrička sa len smeje a krúti hlavou. „A ja som videla jednorožca.“

V poslednej siedmej kapitole Stretnutie už určite tušíte, ako sa skončil celý príbeh koníka Huca a deda Ondreja. Záver je kladný, čo demonštruje znaky rozprávky, respektíve vhodnej prózy pre deti.

V Epilógu ešte Eva Wilson povzbudzuje deti, aby navštevovali svoje babičky a svojich dedkov. Zároveň dáva bodku za zvieracími kamarátmi.

Za výrazne pozitívny didaktický charakter považujem vedenie malých ratolestí k láske k svojim starým rodičom, ale aj k seniorom všeobecne. Nielen malé deti si tu nájdú potešenie z riše zvieratiek, ale aj starší čitatelia empaticky akceptujú seniorov na vozíkoch. Tento samotný fakt vedie k inklúzii v školách a k tolerancii k hendikepovaným spolužiakom.

Za tvorivý nápad pokladám minikvíz na konci každej kapitoly, ktorý má edukatívny ráz. Takto si čitateľ môže overiť, či príbeh čítal pozorne a dokáže odpovedať na otázky vyplývajúce z textu. Na konci knižky si zároveň deti môžu skontrolovať svoje odpovede, pretože tam nájdú správne odpovede.

V závere konštatujem, že máloktorému autorovi sa podarí tak dokonale spojiť zaujímavý príbeh s nenásilným poučením ako Eva Wilson. Unikátne na knižke Huco a jeho kamaráti je, že spisovateľka svoje príbehy zároveň aj ilustrovala. Farebné ilustrácie skvele korešpondujú s pútavým dejom. Prózu Huco a jeho kamaráti odporúčam všetkým zvedavým deťom vo veku od štyroch rokov do dvanásť.

S istotou tvrdím, že sa pri nej nebudú nudiť ani pedagógovia či členovia rodiny. Verím, že každý čitateľ bude pociťovať katarziu aj cenné poznanie. ■

Privila: Silvia Hajdúová

Eva Wilson:

Huco a jeho kamaráti

Vydalo: Limitless Group s.r.o. 2024

Ilustrácie: Eva Wilson

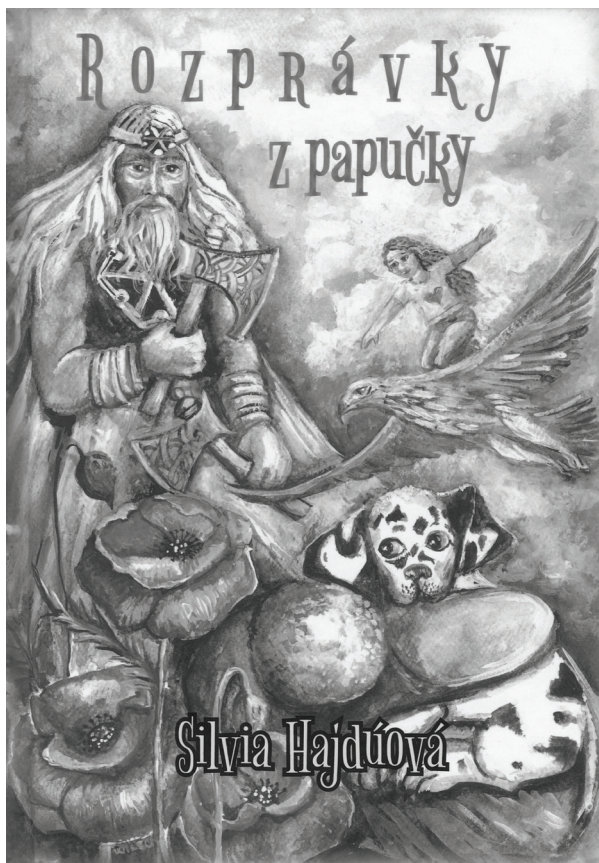
Počet strán: 90

Vydalo: Limitless Group s.r.o. 2024

Ilustrácie: Eva Wilson

Počet strán: 90

Vydarená a neošúchaná klasika v modernom i farebnom šate

V týchto dňoch sa dostáva na pulty kníhkupectiev rozprávková kniha Silvie Hajdúovej *Rozprávky z papučky*. Je to prozaický debut autorky, ktorá v roku 2022 vydala básnickú zbierku *Dievča s obitými kolenami*. Za svoju tvorbu získala niekoľko významných ocenení. Spisovateľka je dobre známa aj čitateľom periodík, pretože publikovala články v časopisoch *Javisko*, *UPC PRESHOW*, *Slovenčinár*, *Slovenčinári*, *Korzár*, *Učiteľské noviny*, *Slovenské pohľady*, *Dotyky*, *Bibiana Revue*, *Orol tatranský*, na blogu *OZ Trikvetra* a na webovej stránke *OZ ZVONIVKA* i na blogu *Pravdy*. Rozprávková kniha *Rozprávky z papučky*

obsahuje jedenásť samostatných príbehov. Sú to príbehy inšpirované klasickými rozprávkami, aké všetci poznáme, ale sú spracované v modernom šate a každý jeden prináša hlboké morálne posolstvo. Približuje čitateľom slovanských bohov, vyzdvihuje nutnosť ochrany prírody a potrebu spolunažívania človeka so svetom ríše zvierat. Rozprávkovým štýlom dokazuje, že v živote sa nezodpovednosť, lenivosť, nadradenosť, pýcha, chamtivosť a zlo trestá.

Autorka vo svojich príbehoch vytvára správne napätie na udržanie pozornosti a prirodzenej zvedavosti čitateľa prostredníctvom jednotlivých hlavných hrdinov. Prvý príbeh nesie názov *Ondrej a zakliata vĺba*, kde sa zoznamujeme s osudom dvojčiat Ondreja a Mateja. Chlapci sú si na pohľad

podobní ako vajce vajcu, ale svojimi skutkami, myslením a srdcom sú od seba na míle vzdialení. Ondrej je duchaplný, láskavý a vždy ochotný pomôcť komukoľvek a kdekoľvek: „Dám ti všetko svoje prútie, ale najprv mi musíš pomôcť,“ ozval sa strom. „Pravdaže, ale ako ti mám pomôcť?“ pýtal sa Ondrej.“

Zisťujeme, že Matej je jeho pravý opak, len sníva o bohatstve bez vlastného pričinenia, uvažuje o výhodnom sobáša i konaním svojho brata pohŕda.

Je potrebné skonštatovať, že Silvia Hajdúová píše zrozumiteľným štýlom, ktorý je vhodný pre detského percipienta.

V druhom príbehu s titulom Božský narodeninový výlet nám spisovateľka predstavuje svet slovanských bohov, ako sú Perún, Svarog, Mokoš, Devana, Vesna, Živena, Morena, Svarožič, Belboh či Veles. Dozvedáme sa, ako sa hlavná hrdinka Zojka ocitne v deň svojich narodenín v ríši týchto mýtických bytostí a zažíva neuveriteľné dobrodružstvo. Tu si prídu na svoje práve milovníci histórie a je to vhodné uplatniť aj v rámci medzipredmetových vzťahov na hodinách dejepisu.

Autorka v rozprávke využíva prvky pútavého a hutného rozprávačstva, čo spôsobí, že si púť do staroslovanskej mytológie začne užívať každý zvedavý čitateľ: „Za stolom sedelo jedenásť zvláštnych bytostí. Iba jedna stolička zostala voľná. Bola pre Zojku. „Nech sa páči sadni si k nám!“ zvolal Perún. Sedel za vrchstolom ako kráľ. Zojka sa usadila na voľnej stoličke a čakala, čo bude ďalej.“

V ďalšej rozprávke s nadpisom Tajomstvo vlčieho maku sa oboznamujeme s prázdninovým osudom súrodencov Lilianny a Benjamína. Zistíme, že sú to celkom obyčajné deti zo súčasnosti, pre ktorých je smartfón nenahraditeľný. Všetko sa však zmení na vidieku u starých rodičov, kde mobilný signál ešte nie je samozrejmou. Ako sa príbeh Lilianny a Benjamína vyvinul, sa dozvieme, keď si prečítate daný príbeh. No prezradím, že aj tentoraz tu zaúradujú čarovné sily.

Za významné a pozoruhodné v príbehu Tajomstvo vlčieho maku považujem, že tínedžeri využívajú silu liečivých bylín. Aj tento fakt vedie čitateľov k úcte i k láske k prírode. Je zjavné, že Silvia Hajdúová je pedagogička, pretože daný príbeh je vhodný aplikovať aj na environmentálnej výchove.

Tretí príbeh sa volá Nedopovedaná kľatba. Ide o rozprávanie, kde sa dozvedáme o nevšednej láske princeznej Valentinky ku koňom, najmä ku svojej kobyľke. Do deja nečakane vstupuje Kazimír s priateľom Ľudomorom, ktorí sa svojím konaním nevyznamovali. Ale viac prezradzať nie je potrebné. Autorka opäť nastavuje zrkadlo zlu a krutosti, lebo dobro musí zvíťaziť nad zlom, temnými silami a zaklínadlami. Opäť

má príbeh didaktický charakter, keď sme svedkami nového života v ríši zvierat. Aj tu sa zmienim, že rozprávka Nedopovedaná kľatba sa hodí aj v rámci vyučovania biológie. Príbeh Zlato od Indiánskej rieky nás zavedie ďaleko až za oceán. Spoznávame osudy dvoch detí statočného mlynára: Williama a Yolanky. Tentoraz sa stretávame s Tahomom a Apone z indiánskeho prostredia, v ktorom si domáci prísne strážia svoje územie a bohatstvo: „Prenikol si na naše územie, kradol si zlato z našej rieky. Každého, kto takto koná, čaká smrť oskalpovaním,“ tlmočil Tahoma slová svojho otca.“ Aký osud čaká spravodlivého Williama a jeho sestru Yolanku, zistíte po prečítaní tejto exoticknej rozprávky. Aj tentoraz je poznačená bojom o spravodlivosť, putovaním za čímisi, čo život postáv robí šťastnejším.

V poradí šiesty príbeh s názvom Dobrodružstvo nezbedného kozliatka nás zavedie do sveta zvierat. Hlavná protagonistka je hravá a nebojácna kozička Tanička, ktorá sa rozhodne splniť si svoj sen: „Za každú cenu musím mať tú šatku. Veď ja im ukážem, či sa patrí nedodržať sľub!“ vyhrážala sa. Pritom si neuvedomovala, že mama jej nič také nesľúbila. Ako tak bežala, zjavila sa pred ňou akási jama. Pádu už nedokázala zabrániť. Ale tam, kde sa ocitla, nevidela vôbec nič. Bola tam hrozná tma. Bála sa a chcelo sa jej plakať.“

Malá hrdinka sa oboznamuje so svetom ľudí, hoci mu ešte nerozumie. Aj tu dochádza k zápasu svetlého a temného sveta, dobra a zla. Prozaička núti malého čitateľa zamyslieť sa nad materiálnymi hodnotami a pochopiť, kde sa peniaze berú.

Ďalšia rozprávka s titulom Zlaté prasiatko nás zavedie do malého mestečka, v ktorom žijú čestní, veselí obyvatelia, ale panuje tu aj chamtivosť, nadradenosť a lakomosť. To, akým smerom sa bude dej vyvíjať, už možno naznačuje aj samotný názov rozprávky. Záhadou zostáva takmer až do konca, kto je tá tajomná bytosť, ktorá napomáha Broskynke k dosiahnutiu jej šťastia... Vysoko hodnotím, že poctivá práca a statočnosť dominujú aj v tomto príbehu.

Ubul a Bubul je najhravejší príbeh zo

všetkých. Stretávame sa tu s krutosťou dvoch hrôzostrašných obrov Ubula a Bubula. Terorizujú obyvateľstvo krajiny prísnymi zákazmi a pravidlami: „Ale najhoršie je, že ľudia z dediny sa nesmú zabávať. V tomto kraji sa nesmie oslavovať. Nie sú svadby ani iné oslavy. Obri neznajú spev ani hudbu. Deti nesmú mať žiadne hračky a hry sú zakázané. Ani tie najobľúbenejšie hry ako schovávačka si nesmú dovoliť.“

Celá situácia sa zmení, keď sa do krajiny zo sveta vráti Jeremiáš, syn gazdu Adama. Svojím umom, zručnosťou a získanými skúsenosťami prekabáti čarodejníkov práve tým, čo najviac zakazovali.

Spisovateľka nám nevtieravým spôsobom pripomína, aké je hranie i hravosť v živote dôležité a na čo by sme v tejto uponáhľanej dobe nemali pozabudnúť ani my dospelí.

V nasledujúcej rozprávke Škriatok a princezná sa zoznamujeme s princeznou Jasmínkou, ktorá žije síce v blahobyte, ale užívať si ho nemôže, pretože je chorá a nikto ju nedokáže vyliečiť. Jedného dňa sa jej zjaví škriatok s krkolomným menom. Práve on jej sľubuje uzdravenie, ak si jeho meno bude pamätať aj o rok. Samozrejme, že si ho nepamätala. Týmto počínom sa dej komplikuje a zauzuje, čo môže byť živšie a príťažlivejšie pre čitateľa. Kto a ako z tejto situácie pomohol princeznej, zistíte prečítaním tohto príbehu. Prezradím len toľko, že na jej záchranu nestačila iba jedna osoba. Mne tento príbeh evokuje známu rozprávku s postavou Martinka Klingáča, čo sa týka úlohy škriatka. Samotný príbeh je výpoveďou lásky k ľuďom, prírode, zvierat, čestnosti a rozhodne má potenciál pôsobiť na súčasných čitateľov sviežo a moderne.

Víly štyroch ročných období je rozprávka o štyroch vílach, kde každá predstavuje isté ročné obdobie. Dostávame sa do sveta mýtických bytostí, ktoré pri dobre mienenom skutku spôsobia obrovský zmätok vo svete ľudí. Zistíme, akú úlohu v príbehu hrá vládca času Trajan a múdra učiteľka víl Rožana. Prozaička sa tu opäť vrátila k téme slovanských mýtov a je sympatické, že víly vykreslila ako bytosti, ktoré sa dopustili chyby podobne ako ľudia.

V záverečnom jedenástom príbehu s názvom Neposlušný Papučko spoznáваме osud tvrdohlavého a neposlušného dalmatínca, ktorý bol súčasťou obyčajnej rodiny. Cítil sa tu ukrivdený, nepochopený, a preto sa jedného dňa vybral do lesa hľadať lepší život: „Veľmi sa urazil. Jedného dňa preskočil plot a vybral sa do neďalekého lesa. Kým pomaly kráčal, zbadal priestrannú jaskynku vystlanú lístím a machom. „Aké krásne miesto! Toto bude môj nový domov,“ rozhodol sa a hneď si ľahol, aby si oddýchal.“

Príbeh sa zauzuje, Papučko zažíva rôzne dobrodružstvá. Dostáva sa ďaleko až k moru a v závere zistíme, kde nakoniec nájde svoje šťastie a spokojnosť. Rozprávka je natoľko autentická, že Silvia Hajdúová sa rozhodla práve podľa nej pomenovať celú knihu. Jednotlivé texty sú nádherne stvárnené ilustráciami výtvarníčky a spisovateľky Evy Wilson. Presne tie ilustrácie dokonale harmonizujú s textom prozaičky a navyše im dodajú skvelý nový rozmer.

Jazyk rozprávkovej knihy je prirodzený, hovorový, blízky detskému čitateľovi, čo umožňuje vytvoriť malému percipientovi empatiu s rozprávkovými protagonistami a s ich sociálnou situáciou. Z príbehov sála túžba po bezpečí a láske. Na pomoc sa rozprávkovým hrdinom ponúkajú zvierací, ľudský, ale aj nadprirodzený priatelia, útechu im poskytuje všemocná príroda a viera v dobro, ktorá čitateľovi dáva dôveru v lepší svet.

V závere konštatujem, že kniha Rozprávky z papučky je skutočne krásnou prózou pre deti od siedmich rokov. Určite poteší aj rodičov či starých rodičov detí pri spoločnom čítaní. Kniha si iste nájde svoje uplatnenie aj u pedagógov a odporúčam ju aj na dramatickú výchovu. ■

Pripravila: Soňa Šmelková

Silvia Hajdúová: Rozprávky z papučky
Vydalo: Signis, s.r.o., Banská Bystrica 2025
Ilustrácie: Eva Wilson
Počet strán: 134

VIANOČNÁ ROZPRÁVKA

Keď má už ihličie nachystanú vôňu a oblaky netrpezlivo čakajú na prvé sneženie, zvonom sa opäť naplnia srdcia a zrazu sa nás zmocní zvláštna túžba. Tá, ktorá nás núti vstať a ísť niekam, kde nám býva dobre. Do krajiny nášho srdca.

Zvykneme tomu hovoriť – ideme k starej mame.

Chodievame tam vždy na sviatky. Na malé i veľké, na jej meniny i narodeniny, na Veľkú noc i letné prázdniny a predovšetkým na Vianoce. Naše vianočné cestovanie sa začína prvým snežením. Prvou zimnou pohľadnicou a prvým netrpezlivým slovom: Čakám vás – vaša stará mama.

Aké šťastie, že radosť nezamŕza. A tak aj keď mrzne a sú záveje a rádio hlási snehové, pohľadnicové, cestodopravné a ešte aspoň tri vianočné kalamity, kúpime si na preplnenej stanici lístok do preplneného vlaku iba TAM, lebo SPÄŤ sa nám nebude chcieť. A vydáme sa na sviatky.

Najkrajšie sviatky sú v krajine detstva. Do tej mojej krajiny chodil nachladnutý vlak dymiaci a pariaci ako čajník. Tá krajina sa začínala tunelom. Najprv bola tma – a potom svetlo. Snehobiele ako zasnežená stráň za železničnou stanicou. Celkom malou, maličkou staničkou. Za ňou bol mlyn a rieka, cez rieku lavička a potom chodník, na ktorého konci bola a stále aj je bránička a dom. Na jar býva chodník drobno zakvitnutý, v lete vykosený od vysokej trávy, na jeseň vyhrabaný od lístia a v zime zapadnutý snehom, ktorý musí stará mama najskôr trikrát odhrnúť – prvý raz na Martina, druhý raz na Mikuláša a tretí raz na Štedrý deň, aby mohli po ňom prísť hostia. Potom sa postaví k bráničke a celá vyvoňaná vanilkou, klinčekmi, medom a hrozienkami, plná nehy a dobrôt nás víta: „Tak

a zasa máme Vianoce!“ V dome je opäť sladko a voňavo. Všetko je prichystané na čaro štedrého večera.

A tak pre istotu rátam: „Jeden vianočný stromček, jedna hrozienková vianočka, jedna vianočná torta s ľadovou polevou, snehové pyšteký, vianočný kapor, vianočné hviezdičky, vianočná kapustnica... a jeden veľký stôl pre dvanásť osôb, dvanásť dobre utajených vianočných balíčkov a tanier pre toho, čo odišiel, alebo možno ešte len príde... Nechýba ani vianočná Zita. To je podľa starej mamy nervozita. Nemáme ju radi. Je nezbedná až hrôza. Keď sa nasťahuje do rúry, zhoria koláče, na panvici sa pripáli kapor, vykypí kapustnica...

Všetko je tak, ako má byť. A predsa mi niečo chýba. NIEČO, čo je len na konci celoročnej cesty. Tá cesta je dlhá tristošesťdesiatpäť dní, a keď čas našetrí čas a z času na čas mu zostane ešte nejaký čas, vtedy je cesta o celý jeden deň dlhšia. Aj radosť vtedy trvá o deň viac.

„Kde je to zabudnuté NIEČO?“ pýtam sa sám seba plný vianočnej nedočkavosti. Možno tam, kde sa odkladajú nepotrebné veci. Nie zbytočné, iba zabudnuté v drevených kôľňach, na veterných povalách či v smutných komorách. Nájdeme ich tam, kde bývajú pavučiny väčšie ako dlaň, ako v komore, ktorá bola dielňou starého otca. V nej skončila detská stolička, klobúk starej mamy, pradedova vychádzková palička, bábika bez rúk, hojdačný koník, malý vrzgajúci stolík popísaný malou násobilkou a ešte pár anjelských krídel mojej mamy z čias, keď hrala anjela na školskom predstavení. Odložili ich pre prípad, že by ešte niekto niekedy chcel vzlietnuť ako ona.

Dielňa starého otca je bohatá a krásna ako

jarmočná strelnica. Plná snov a spomienok. Ba ešte aj viac. Sú v nej okrem obyčajných vecí uložené aj také, o ktorých starý otec hovorieval: „Tie sú tu od čias objavenia Ameriky“, to akože už veľmi dávno. „Tie už majú bradu“, a tým zasa myslel, že sú veľmi staré. Kde inde by teda to NIEČO mohlo byť, ak nie v tejto neobyčajnej dielni? Zatiaľ čo vianočná Zita zamestnala celú rodinu, idem do dielne, ktorú starý otec dôverne nazýval „rajom srdca a svetom vecí“.

Zasnežený dvor a vianočná noc. Všade je ticho a tma a v tej tme je plno žiarivých hviezd, ktoré človek v meste nemôže nikdy uvidieť. V murovanom výklenku starej komory stojí petrolejová lampa tak ako kedysi. Zapálím jej kňot a... v dielni začne svitať. Ohvejúci sa plamienok vyplaší hlboké tieň, prebudiť spiacu, prachom zapadnutú a rokmi unavenú spomienky.

Predo mnou stojí stará, rozvážna komoda s tromi rozmernými zásuvkami. Kedysi najkrajší a najtajomnejší kus nábytku s nesmiernym zmyslom pre poriadok, rozmaznávaný poriadkumilovnosťou starej mamy. Otváram prvú zásuvku... „Kde si? No, poď už! Prestierame na stôl...“ Počujem volať starú mamu, ale ja teraz nemám čas.

Zásuvka je plná starých vecí a uprostred nich je moja stratená krištáľová guľa. Stačí ňou potriať a začne v nej snežiť a sneží a sneží... sneží tak, že sa rozsnežilo aj v dielni. Drobné a tajomné.

Druhá zásuvka...

„Tak poď už dnu! Nosíme na stôl. O chvíľu je spoločná večera...“ – láskavo volá stará mama.

Teraz nie, ešte nemôžem ísť. Druhá zásuvka je plná najrôznejších škatuliek. Od zrnkovej kávy, čaju, tabaku, kakaa, od pelendrekových cukríkov starého otca... Ešte dnes voňajú horkosladkou vôňou badiánu a mentolu. Je to skrýša gombíkov, klincov, klinčekov, háčikov, špendlíkov... A ešte je tam fajka starého otca. Porcelánová, na nedeľné odpolednie. Plná ťažkej vône a obláčikov dymu. Znovu z nej stúpajú a stúpajú, a naplňujú dielňu, až kým sa nezmení na jediný belasý oblak.

Tretia zásuvka...

Stará mama ju kedysi poverila mlčanlivosťou. Zverila jej najväčšie tajomstvo – darčeky. Slúžila poslušne a oddane, až kým sme nedorástli do jej nedostupnosti. Potom stačilo iba uvoľniť na nej západku a nedobytná zásuvka sa rozklebetila tak ako teraz. V tej chvíli neviditeľný anjel zamával slamenými krídlami mojej mamy a vzniesol sa k povale. Plameň petrolejky sa zmenil na kométu a jej žiarivý chvost rozžiaril tmu. Čo sa to deje? Zásuvka plná voňavej drevenej slamy šuští nepokojom. Zaboril som do nej ruky a rozbúchalo sa mi srdce. Je plná drobných figúrok. Začínam veriť na zázraky... Všetko je ako kedysi a ja som znovu malý zvedavý chlapec.

„Čo to robíš, starý otec?“ – opatrne sa pýtam. „Prekvapenie“ – počujem jeho tichú, tajomnú odpoveď...

„Prekvapenie?... A aké?“ – posmeľujem otázkou svoju zvedavosť.

„Akože, aké? Predsa prekvapivé... také, o ktorom nikto nesmie nič vedieť – nevro sa ohradí a šibalstvom mu zažiaria oči. Vždy mal pre nás nejaké tajomstvo, ktoré nás na ňom priťahovalo a menilo sa na lásku.“

„Ale ja som zvedavý“ – nedám sa odradiť a znovu sa pokúšam dostať sa k tajomstvu.

„Keby som ti to povedal, už by to nebolo prekvapenie, ale klebetenie... O prekvapení sa patrí mlčať a nie ho vypustiť do sveta, skôr ako príde jeho čas. Potom by už neprinieslo radosť...“ – vážne si povzdychne a zahľadí sa mi do nechápavých očí.

„Ale ja som videl, čo robíš. Vyrezávaš takých malých panáčikov... – ostýchavo sa priznávam.“

„Tak, a je po prekvapení!? – splasne rukami, dôležite sa zamračí a bezradne pokrúti nad mojou zvedavosťou hlavou.“

„Naozaj?“ zahanbene, placho sa pýtam.

„No... už sa stalo. Prestalo fungovať. Prekvapenie je možné vidieť, až keď príde jeho čas.“

„A to je kedy?“

Veľkou dlaňou mi chápavo prejde po líci. Takmer sa do jej zvlnenej krajiny z hlbokých čiar a oblých kopcov schovám.

„Pre každého je deň prekvapenia inokedy.“ Pokojne ma zasväcuje do neobyčajného tajomstva. „Ale vždy to býva na sviatky... Vieš, prekvapenie sa robí ľuďom pre radosť, lebo

sviatky s prekvapením sú krajšie a veselšie...”

„A toto prekvapenie si chystal na či sviatok?“
Nedočkavo sa prilepím k jeho slovám.

„Toto?... Na naše Vianoce...” láskavo dodá.
Zrazu ma zaplaví ľútosť a bezradnosť. Hanbím sa i hnevám na svoju zvedavosť a zahanbene dodám „Škoda, že som ho už videl.“

„Nuž, nemal si pozeráť cez okno... Už sa stalo. Teraz už môžeme pripravovať prekvapenie spolu. Pre ostatných. Teda, ak chceš... Lenže nesmieš o tom, čo uvidíš v dielni, nikomu nič povedať. Prekvapenie má miesto v srdci a nie na jazyku...”

Vyberám zo zásuvky drevené, voňavé figúrky a kladím ich na komodu. Počujem starého otca, ako sa ma pýta. „Poznáš ho?”

„Poznám...” radostne podotknem. „To je huslista!”

„A tento?” dotkne sa ma otázkou, keď sa na komode objaví ďalšia figúrka.

„Basista... a toto je cimbalista... a tento, čo vyzerá ako ujo Stračinár, čo hrá na klarinete... Tí sú ale krásni!” Cítim, ako sa vo mne prebúda radosť a ako v nej mizne tajomstvo prekvapenia. „A komu hrajú?”

Moja otázka starého otca na chvíľu zarazí, múdro sa zamyslí a váhavo dodá: „No... tak... robia to svetu pre radosť.”

„Ako ty? A z čoho si ich vyrezal?”

„Z lipy, čo rástla za včelínom... ovoňaj. Voňajú medom,” a podá mi figúrku veľkú ako dlaň.

Spod komody sa zrazu vykotúlalo vajíčko a vzápätí za ním vyšla stará barnavá sliepka starej mamy. Prekvapene sa díva na drevený svet ožiarený svetlom petrolejky.

„A toto je teta Agneša s kozou Narciskou, ktorá mala rada mentolové cukríky...”

„A potom jej dojila mentolové mlieko...” pobaveno so smiechom prítaká starý otec.

„A tento je kto, starý otec?”

„Predsa Šimon, obuvník. Vidiš? Nesie pár čižmičiek... a tento tu je...” Ukazuje mi ďalšiu figúrku a ja mu pohotovo, radostne skočím do rozprávania.

„Viem, viem... To je pán pekár a nesie peceň chleba... a tento s hodinami je hodinár... ale tohto s vrecom nepoznám,” sklamane dodám.

„Akože nepoznáš?” ohradí sa starý otec. „To

je predsa pán mlynár Žitný a nesie múku.”

„Prečo každý niečo nesie?” nechápavo sa ho pýtam.

„Predsa z vďačnosti... idú sa pokloniť novému životu ako títo mudrci.”

Naozaj v dave drobných postavičiek úctivo postávajú aj traja králi. Na komode pribúdajú ďalšie figúrky. Zázrak! myslia si holuby a udivene sa prizerajú na drevený svet z hambáľku.

„A títo s ovečkami, to sú kto?”

„Pastieri, ktorých zobudila hviezda, aby im ukázala cestu do mesta Betlehema, kde sa z priania Všemohúceho narodil Márii a Jozefovi syn... v jasliach, maštalí, na slame, pre šťastie všetkých chudobných i bohatých, zdravých i chorých, dobrých aj zlých, aby bolo dobre na svete...”

Do komory vkĺzla mačka. Prekvapene, zvedavo sa pozerá na komodu s pastvinami, na ktorých sa pasú ovce a po ktorých putujú ľudia z celého sveta. Aj psík zavetril, že sa deje niečo neobyčajné a prišiel sa pozrieť... Objavil sa aj anjel so zlatými krídlami a s trúbou, aby svetu zvestoval radostnú novinu.

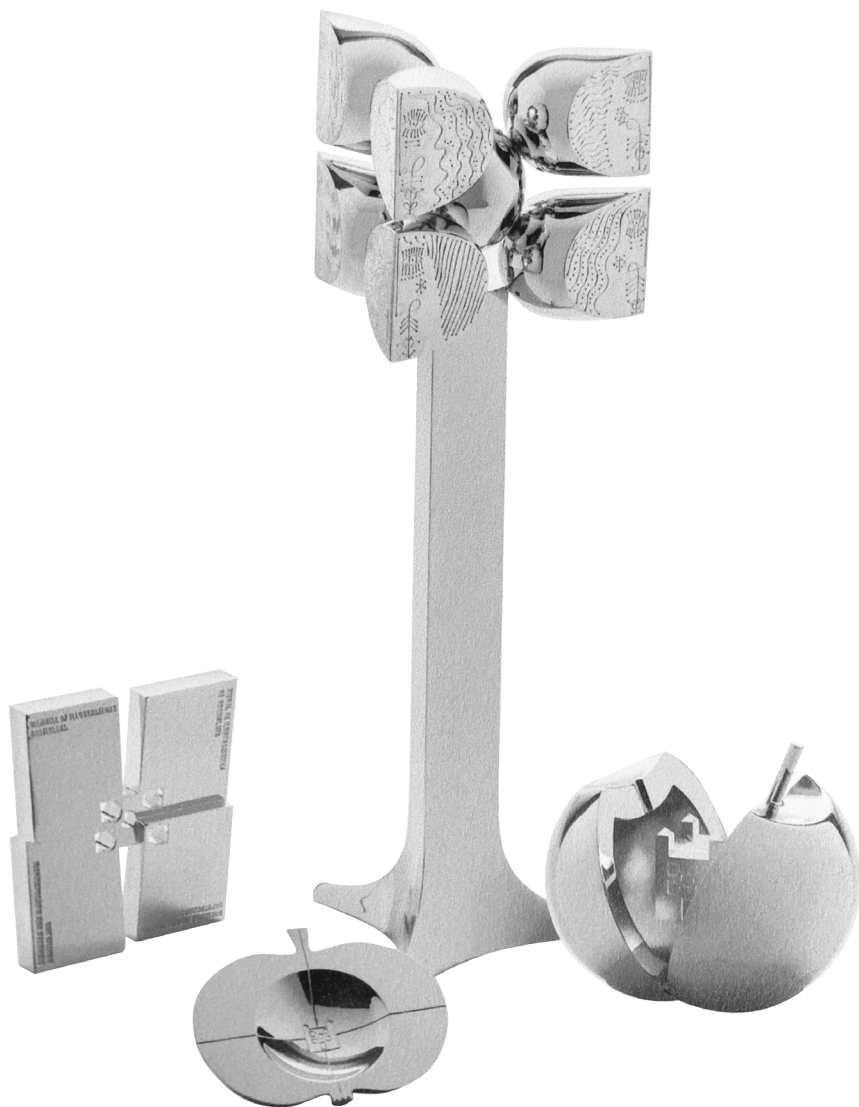
Do okna sa natlačili zvedavé hviezdy, vietor si unavene sadol na konáre starého orecha, potok sa skryl pod ľad, dedina sa zababušila do tepla a mesiac sa napichol na smrekovú horu nad dolinou.

Do ticha komory nebadane vošla stará mama a nežne ma vrátila zo sveta spomienok do sveta nádeje.

„Tak teda tu budú Vianoce?” usmiala sa a položila k Betlehemu zabalené prekvapenia. Dvanásť balíčkov s dvanástimi tajomstvami.

Dielňou starého otca preletel anjel. ■

Bienále ilustrácií Bratislava 2025

Ceny BIB (zľava): Plaketa BIB, Zlaté poljablko BIB, Grand Prix BIB, Zlaté jablko BIB

Tiráž

Revue Bibiana je orgánom Slovenskej sekcie IBBY v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti.

Vychádza online štyrikrát do roka na webovej stránke www.bibiana.sk a dvakrát do roka v tlačenej verzii v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti.

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Šéfredaktorka: Eva Vargová

Na čísle spolupracovali:

Silvia Hajdúová

Zuzana Jarošová

Dušan Kállay

Martin Jurčo

Basarat Kazim

Jozef Lenhart

Emma Kováčová

Silvia Hajduová

Ingrid Majeriková

Marija Ristić

Silvia Slavčevová

Soňa Šmelková

J.A. Tassies Penella

Štefan Timko

Peter Uchnár

Martin Vančo

Juraj Žembera

Marta Žilková

Grafický dizajn: Martina Vozárová

Titulka: Martina Vozárová

Jazyková redaktorka: Tatiana Žáryová

Fotografie: Titulka - BIBIANA, Peter Mayer, Andrej Hraško, archív: Marta Žilková, Jozef Lenhart, Martin Jurčo, Emma Kováčová, Vydavateľstvo Matice slovenskej, Divadlo Actores - Rožňava, SNG, SND, Knižnica BIBIANY, BIB 2025

Adresa redakcie:

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti,

Panská 41, 815 39 Bratislava

Telefonický kontakt:

+421 2 20467173

IČO 00682 257

Tlač: Ultra Print

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma

Ares, s. r. o., Elektrárenská 12091

83104 Bratislava

Bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené riaditeľstvom pôšt č. j-243/94-p zo dňa 2.1. 1994

MKSR EV 2974/ 09

Dvojčíslo 3-4 2025 vychádza v decembri 2025

ISSN 1335- 7263